

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**AVUSTURYA VERASET SAVAŞLARI SIRASINDA AVUSTURYA-OSMANLI
İMPARATORLUĞU MÜNASEBETLERİ
(MARIA THERESIA- I. MAHMUD DÖNEMİ)
(1740-1748)**

Hazırlayan

Duru ATEŞ

Tarih Anabilim Dalı

Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Alpaslan DEMİR

TOKAT-2023

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Alpaslan DEMİR danışmanlığında hazırlamış olduğum “Avusturya Veraset Savaşları Sırasında Avusturya-Osmanlı İmparatorluğu Münasebetleri (Maria Theresia-I. Mahmud) (1740-1748)” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../...

Duru ATEŞ

İmza

ONAY SAYFASI

Duru Ateş tarafından hazırlanan **Avusturya Veraset Savaşları Sırasında Avusturya-Osmanlı İmparatorluğu Münasebetleri (Maria Theresia- Mahmud I) (1740-1748)** adlı tez çalışmasının savunma sınavı **(31/01/2023)** tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından oybirliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nın Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)**İmzası**

Başkan: Prof.Dr.Ali AÇIKEL

.....

Üye: Prof.Dr.Alpaslan DEMİR

.....

Üye: Doç.Dr.Uğur KURTARAN

.....

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

“Hayat, siz planlar yaparken başınıza gelenlerdir.”

John Lennon

2020 yılında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı’nda başladığım yüksek lisans eğitim hayatıma pandemi sebebiyle her öğrenci gibi çevrimiçi bir şekilde devam etmek zorunda kaldım. 2022 yılının Şubat ayında okulumda başvurduğum Erasmus+ programı kapsamında Polonya’daki University of Bialystok’da eğitim görmeye hak kazandım. Bu program sayesinde tez çalışmam çerçevesinde araştırdığım konuyu yerinde inceleme şansı elde etmiş oldum.

Tarih bilimi diğer birçok bilimle ilişkili olduğu için araştırma konularının incelemeleri yapılırken diğer bilim dalları bu bilime büyük oranda yardımcı olur. Bu sebeple, bu öğretilen hareketle arşiv araştırmalarının yanı sıra o ülke ile alakalı yaşam biçimlerini görmek ve sosyal yaşantısını yerinde analiz ediyor olmak oldukça önemlidir. İlber Ortaylı’nın 2022 yılı içerisinde yayınlanan söyleşisinde ve “İnsan Geleceğini Nasıl Kurar?” adlı kitabında aktardığı gibi, *tarih alanında bir araştırmayı yaparken bir belge için tarih arşivine girmemiz yetmez. Bir kıyafet müzesini ya da eski bir şatoyu, kaleyi gezmeyi de akıl etmek gerekir. Orada fiziki olarak bulunmanız birçok başka unsuru fark etmenizi sağlayacaktır.*¹ Ortaylı’nın ifade ettiği bu teorik bilgi, araştırmacılara ve bilim insanlarına yol gösterici bir rehber niteliğinde olmuştur. Bu sebeple, lisans ve yüksek lisans eğitimimdeki derslerim esnasında Halil İnalçık ve İlber Ortaylı hocalarımın kitaplarından edindiğim bilgilerden ve üniversite hayatım boyunca üzerimde emeği olan bütün hocalarımdan kazandığım bu teorik bilgiyi 2022 yılının Nisan ve Temmuz aylarında ziyaret etmiş olduğum Polonya’nın Katowice şehrindeki Silezya Müzesi (*Muzeum Śląskie*) ve Viyana’nın Viyana Sanat Tarihi Müzesinde (*Kunsthistorisches Museum Wien*) deneyimleyerek pratikte de bu bilgiyi kazanmış oldum. Her köşesi her sokağı tarih kokan Silezya, savaşlar ve işgaller yönünden çok muzdarip bir şehirdir. Şehre girdiğim anda

¹İlber Ortaylı, *İnsan Geleceğini Nasıl Kurar?*, Yenal Bilgici (Röportaj), Kronik Kitap, İstanbul Şubat 2022, sayfa 61.

gördüğüm yapılar, gezdiğim müzeler, ziyaret ettiğim kiliseler ve halkın yüzündeki mimikler sanki savaştan daha yeni çıkmış bir şehrin izlenimini bana vermiştir. Ayrıca Erasmus+ programı kapsamında ziyaret ettiğim ve yerinde incelediğim Berlin, Viyana ve Fransa'nın da diğer devletlerle olan diplomatik ilişkilerini, coğrafyasını ve sosyal yaşamı hakkında birçok ayrıntı tespit ettim. Tez çalışmamı araştırdığım sırada bu konuya paralel olarak aklımı kurcalayan birtakım sorulara da bu ayrıntılar sayesinde cevap bulmuş oldum.

Hazırlanan bu çalışma neticesinde, büyük devletlerin ve imparatorlukların mevcut kudretlerini korumak ve varlıklarını sürdürmek için türlü zorluklar çekmiş olduğu tespit ettim. Öte yandan raporlar ve dokümanlar, bu devletlerin ve imparatorlukların refaha kavuşmak için savaş meydanlarında da çok ağır bedeller ödediklerinin bilgisini bize aktarmıştır. Savaşın bu devletler üzerindeki negatif etkileri, diğer alanlara da bağlantılı olarak (*iktisadi, askeri, diplomatik ve psikolojik*) sirayet etmiştir. Devletler ve imparatorluklar savaşın üzerlerine bıraktığı bu kötü konjonktürü değiştirmek için diğer devletler ile birlikte aralarında birtakım münasebetleri geliştirmeye yönelik girişimlerde bulunmuşlardır.

Bu tez çalışmasının esasını da Avusturya Veraset Savaşları (1740-1748) sırasında geçen Osmanlı-Avusturya münasebetleri oluşturmuştur. Bu bağlamda iki taraf arasındaki münasebetler, 1526 yılında başlamış ve I. Dünya savaşına kadar devam etmiştir. 1526-1739 yıllarında iki devlet arasında çeşitli askeri ve diplomatik münasebetler yaşanmıştır. 1736-1739 Osmanlı-Rus-Avusturya savaşlarından sonra imzalanan Belgrad Antlaşması ile Osmanlı-Avusturya arasında yaklaşık 48 yıllık bir barış dönemi başlamıştır. Bu iki devlet, veraset savaşları boyunca aralarında geçen münasebetler ile bir nebze de olsa kendi içlerinde iyileşme emaresi göstermişlerdir.

DURU ATEŞ
BIALYSTOK, 2023

TEŞEKKÜR

“Hayattaki en hakiki mürşit ilimdir.”

Gazi Mustafa Kemal Atatürk

Öncelikli olarak, biz öğrencilerin ilim yolunda ilerlemesini sağlayan Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e teşekkür eder ve şükranlarımı sunarım.

Tez yazım süreci, yüksek lisans eğitiminin en stresli ve en yorucu kısmı olmuştur. Bu stresli süreçte bana destek olan ve yardım eden insanlara da teşekkürü bir borç bilirim.

Bu tez çalışmasının hazırlanması sırasında konuyu bulmam yönünden gerekli öneri ve yardımlarını esirgemeyen, her zaman teşvik ve desteğini gördüğüm sayın danışman hocam Prof. Dr. Alparslan Demir’e teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim sırasında Erasmus+ programı ile Polonya’da bir dönem boyunca eğitim görmemi destekleyen Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesine şükranlarımı sunarım. Bu program vasıtasıyla tanışmaktan onur duyduğum saygıdeğer Lehçe Hocam Małgorzata Januszko’nun desteği ve yardımları, yine Erasmus+ programı sayesinde tanıştığım ve beş ay boyunca aynı odayı paylaştığım sevgili oda arkadaşım Nurten Ülmez’in de manevi desteği için teşekkür ederim.

Ülkemden ayrı olduğum Erasmus+ programı sürecinde başucu kaynaklarımın tedarikinin sağlanmasında yardımlarını gördüğüm Boğaziçi Üniversitesi Aptullah Kuran Kütüphanesi görevlisi Seyfi Berk’e ve kütüphanedeki diğer görevlilere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

1993 yılı basımı olan Reed Browning tarafından kaleme alınan The War of the Austrian Succession adlı eserin Türkiye’deki üniversitelerde sadece Bilkent Üniversitesi kütüphanesinde bulunması sebebiyle ve bu kitabın temini yönünden bana yardımcı olan Bilkent Üniversitesi kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ederim.

Çalışmamda kullandığım Osmanlıca belgelerin temininde bana yardımcı olan Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi görevlilerine teşekkür ederim.

Türkiye’de iken Almanca dokümanları taratıp bana ilettikleri için Avusturya Devlet Arşivine bağlı Haus- Hof- und Staatsarchiv görevlilerine teşekkürlerimi sunuyorum. Erasmus+ programı kapsamında diğer ülkelere seyahat etme şansı elde edip Viyana’da olduğum süreç boyunca gerekli Almanca dokümanların temininde Avusturya Ulusal Kütüphanesi çalışanlarının güler yüzlülüğü ve içten yardımları için teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimimin ortalarında tanıştığım ve bu yolculukta bana rehber olan sayın terapistim Uzman Klinik Psikolog Elif Yılmaz’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatımın başlangıcından tez çalışmamın sürecine kadar ve daha sonrasında devam edecek olan eğitim hayatımda maddi ve manevi yönden hiçbir desteğini esirgemeyen kıymetli anneme ve babama sonsuz şükranlarımı sunarım. Yüksek lisans eğitimimin ve tez çalışmamın başlangıcından itibaren akademik yönden birtakım eksik bilgilerimin tamamlanması ve teknik yönden bana her zaman desteklerini ve yardımlarını veren kız kardeşim Melisa Ateş’e ve Murat Alan’a sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

AVUSTURYA VERASET SAVAŞLARI SIRASINDA AVUSTURYA-OSMANLI MÜNASEBETLERİ

(MARIA THERESIA–I. MAHMUD DÖNEMİ)

(1740-1748)

Ateş, Duru

Yüksek Lisans Tezi, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alpaslan DEMİR

Ocak 2023, xix + 128 sayfa

İmparatorluk veraseti asırlar boyunca hem Osmanlı Devleti’nde hem de Avusturya Devleti’nde babadan oğula geçmiştir. Fakat veraset sistemi XVIII. asrın ortalarından itibaren Avusturya Devleti’nde değişmeye başlamıştır. Değişen bu sistem, Avusturya Devleti’ni 1740-1748 yılları arasında sekiz yıl sürecek olan bir veraset savaşına sürüklemiştir. Veraset savaşları Orta Avrupa bölgesindeki devletlere iktisadî ve askerî açıdan büyük zararlar vermiş, Osmanlı Devleti de bu savaş döneminden iktisadî olarak etkilenmiştir. Hem iç siyasette hem de dış siyasette buhranlı bir süreçten geçen Osmanlı ve Avusturya Devletleri arasındaki bu dönem, sulh şeklinde geçmiştir.

Bu tez çalışmasında, 1740-1748 yılları arasında Avusturya’da ortaya çıkan veraset savaşları sırasındaki Osmanlı-Avusturya münasebetleri, veraset savaşları öncesinde Avusturya’daki genel durum ve bu süreçte Osmanlı-Avusturya arasındaki münasebetlere etki eden kişiler hakkında Almanca, İngilizce ve Türkçe kaynakların yardımı ile bilgi verilmiştir.

Bu çalışma, giriş ve sonuç bölümü hariç üç bölüm başlığı altında oluşturulmuştur. Tez çalışmasının araştırması yapılırken ortaya çıkan sorular, tez içerisinde cevaplanmaya çalışılmıştır. Osmanlı-Avusturya münasebetlerine dâir hem Türkçe literatürde hem de Almanca ve İngilizce literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Bu sebeple, Avusturya Veraset Savaşları esnasında Avusturya ve Osmanlı arasında geçen münasebetler, karşılaştırılmalı bir şekilde yansıtılmaya çalışılmıştır. İncelenen bu kaynaklar bütüncül bir

yaklaşım ile analiz edilmiştir. Çalışmada karşılaştırılmalı olarak analiz edilen bulgular neticesinde hedeflediğimiz amaç hem Batı hem de Doğu bakış açısının literatüre kazandırılmaya çalışılması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Avusturya, Avusturya Veraset Savaşları, İmparatorluk Veraseti.

SUMMARY
AUSTRIAN-OTTOMAN STATE RELATIONS DURING THE WARS OF
AUSTRIAN SUCCESSION
(MARIA THERESIA-I. MAHMUD PERIOD)
(1740-1748)

Ateş, Duru

Master's Thesis, Early Modern History Scientific

Advisor: Prof. Dr. Alpaslan DEMİR

January 2023, xix + 128 pages

The imperial succession was passed from father to son in both the Ottoman Empire and the Austrian State for centuries. However, the inheritance system started to change in the Austrian State in the middle of the eighteenth century. This changed system dragged the Austrian State into a war of succession that would last eight years between 1740 and 1748. Wars of succession caused great economic and military damage to the states in the Central European region, and the Ottoman Empire was also economically affected by this war period. This period between the Ottoman and Austrian States, which went through a crisis in both domestic and foreign politics, passed in the form of peace.

In this thesis, with the help of German, English and Turkish sources, the Ottoman-Austrian relations during the succession wars that emerged in Austria between 1740-1748, the general situation in Austria before the succession wars and the information have been given about the people who influenced the Ottoman-Austrian relations in this process.

This study is composed of three chapters, excluding the introduction and conclusion. The questions that arose during the research of the thesis were tried to be answered in the thesis. There are many studies on Ottoman-Austrian relations in Turkish and German and English literature. For this reason, the relations between Austria and the Ottoman Empire during the War of the Austrian Succession were tried to be reflected in a comparative way. These examined sources were analyzed with a holistic approach. As a

result of the findings analyzed comparatively in the study, our aim was to try to bring both Western and Eastern perspectives to the literature.

Keywords: Ottoman, Austria, War of the Austrian Succession, Imperial Succession.

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	i
ONAY SAYFASI	ii
ÖNSÖZ	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vii
SUMMARY.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
TABLolar LİSTESİ.....	xvii
EKLER LİSTESİ	xviii
UNVAN VE TERİMLER.....	xix
GİRİŞ	1
Çalışmanın Konu, Kapsam ve Planı	1
Çalışmanın Amacı, Usulü ve Yaklaşımı.....	3
VERASET SAVAŞLARI ÖNCESİNDE NEMÇE-OSMANLI DEVLETİ	
MÜNASEBETLERİNİN GENEL DURUMU (1526-1739)	7
BÖLÜM I: AVUSTURYA VERASET SAVAŞLARI (1740-1748)	17
1.1.CHARLES VI YÖNETİMİNDE AVUSTURYA	18
1.1.1. Pactum Mutuae Successionis'ten Pragmatische Sanktion'a.....	18
1.2. AVUSTURYA'DA TAHT DEĞİŞİKLİĞİ VE VERASET SALDIRILARI.....	23
1.2.1. Maria Theresa'nın Tahtı Devralması ve I. Silezya Savaşı (1740-1742).....	23
1.2.2. II. Silezya Savaşı (1744-1745).....	30

1.2.3. Veraset Savaşlarının Avrupa'daki Yansımaları (1741-1748).....	33
1.3. SAVAŞI SONLANDIRAN AIX-LA-CHAPELLE ANTLAŞMASI.....	38
1.3.1. Savaşın Seyrini Değiştiren Barış Müzakereleri ve Aix-La-Chapelle Antlaşması (1748).....	38
BÖLÜM II: AVUSTURYA VERASET SAVAŞLARI SIRASINDA NEMÇE-BÂB-I ÂLİ MÜNASEBETLERİNE TESİR EDEN KİŞİLER	41
2.1. NEMÇE TARAFI.....	42
2.1.1. Nemçe İmparatoriçesi Maria Theresia.....	42
2.1.2. Toskana Grandükası I. Franz Stephan	44
2.1.3. Nemçe Orta Elçisi Heinrich Christoph von Penckler (1741-1755)	48
2.2. OSMANLI TARAFI.....	50
2.2.1. Osmanlı Padişahı I. Mahmud.....	50
2.2.2. Osmanlı Devleti Orta Elçisi Mustafa Hâtti Efendi	54
2.3.FRANSA TARAFI	56
2.3.1. Fransa Sefiri Michel-Ange de Castellane	56
2.3.2. Claude-Aleksandre Comte de Bonneval (Humbaracı Ahmed Paşa)	59
BÖLÜM III: AVUSTURYA VERASET SAVAŞLARI SIRASINDA AVUSTURYA VE OSMANLI DEVLETİ MÜNASEBETLERİ (1740-1748).....	62
3.1. VERASET SAVAŞLARI SIRASINDA OSMANLI DEVLETİ.....	63
3.1.1.Veraset Savaşları Sırasında Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu ve İzlediği Avrupa Politikası	63
3.2. OSMANLI KAYNAKLARINA GÖRE MÜNASEBETLER.....	65
3.2.1.Belgrad Muahedesi Sonrası Osmanlı-Avusturya Arasında İnşa Edilen Diplomatik Münasebetler (1739-1748)	65

3.2.2. Belgrad Muahedesi Sonrası Osmanlı-Avusturya Arasında Geçen Hudud ve Esir Münasebetleri (1740)	79
3.2.3. Osmanlı-Avusturya Arasında Temdîd Edilen Ticari Münasebetler (1747).....	85
3.3. NEMÇE KAYNAKLARINA GÖRE MÜNASEBETLER	90
3.3.1. Osmanlı-Avusturya Arasında Geçen Diplomatik Temaslar	90
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	95
BİBLİYOGRAFYA.....	99
KRONOLOJİ	112
EKLER.....	114
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR

Age:	Adı geçen eser
Agm:	Adı geçen makale
Agt:	Adı geçen tez
AE. SMHD. I:	Ali Emîrî Sultan I. Mahmud Tasnifi
A.DVNS.DVE. d.:	Düvel-i Ecnebiye Defteri
A.DVNS.NMH. d.:	Nâme-i Hümâyun Defterleri
bkz.:	Bakınız
BOA:	Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.:	Cilt
C. BH.:	Cevdet Bahriye Tasnifi
C. HR.:	Cevdet Hariciye Tasnifi
C. SM.:	Cevdet Saray Tasnifi
cev.:	Çeviren
drl.:	Derleyen
DİA.:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.:	Editör
fol.:	Folio
GOR:	Geschichte des Osmanischen Reiches (Osmanlı İmparatorluğu Tarihi)
H.:	Hicri
HH.:	Hatt-ı Hümâyunlar
Haz.:	Hazırlayan

HhStA:	Haus-Hof und Staatsarchiv (Avusturya Devlet Arşivi)
M.:	Miladi
MOT:	Mufasssal Osmanlı Tarihi
MÖStA:	Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs (Avusturya Devlet Arşivinden Bilgiler)
OTAM:	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
ÖNB:	Österreichische Nationalbibliothek (Avusturya Ulusal Kütüphanesi)
s.:	Sayfa
ss.:	Sayfalar
S.:	Sayı
TAD:	Tarih Araştırmaları Dergisi
TSMA. e.:	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı
TTK:	Türk Tarih Kurumu
Vol.:	Volume

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Silezya Savaşları'nda Orta Avrupa Tiyatrosu	29
Şekil 2. Veraset Savaşları'nın Avrupa'ya Yansıması (Avusturya Hollandası)	36
Şekil 3. Veraset Savaşları'nın Avrupa'ya Yansıması (İtalya)	36
Şekil 4. Kaiserin Maria Theresia (1717-1780)	43
Şekil 5. Kaiser I. Franz (1708-1765)	47
Şekil 6. Nemçe Devleti Sefiri Heinrich Christoph Freiherr von Penkler	49
Şekil 7. Osmanlı İmparatorluğu Sultanı I. Mahmud (1696-1754)	53
Şekil 8. Fransa Sefiri Michel Ange Castellane	57
Şekil 9. Claude-Aleksandre Comte de Bonneval (Humbaracı Ahmed Paşa)	61

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sultan I. Mahmud Dönemindeki Avrupa Hükümdarları	52
Tablo 2. Sadabad’da Nemçe Sefiri Adına Verilen Ziyafette Sefire Hediye Edilenler.....	68
Tablo 3. Nemçe İmparatoruna Gönderilen Hediyeler	70
Tablo 4. Nemçe Büyük Elçisinin Osmanlı Padişahına Getirdiği Hediyeler.	72
Tablo 5. Nemçe Sefirine Teslim Edilen Hediyeler.	73
Tablo 6. Elçi Hattî Efendi’nin İmparatoriçe Theresia’ya Teslim Ettiği Hediyeler	75

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Kutsal Roma İmparatorluğuna Bağlı Hanedanlıklar.....	115
Ek 2. Habsburg Hanedanlığı Soy Ağacı.....	116
Ek 3. Kutsal Roma Germen Kayzeri VI. Charles (1685-1740).....	117
Ek 4. Avusturya Arşidüşesi, Macaristan ve Bohemya İmparatoriçesi (1717-1780)	118
Ek 5. Kutsal Roma Germen İmparatoru Herzog I. Franz Stephan (1708-1765).....	119
Ek 6. Nemçe Devleti Sefiri Kont Anton Korfiz Ulefeld (1699-1760)	120
Ek 7. Humbaracı Ahmed Paşa'nın Mezar Taşı (1675-1747)	121
Ek 8. XVIII. Yüzyıl Avrupa Haritası	122
Ek 9. XVIII. Yüzyıl Habsburg Monarşisi	123
Ek 10. Avusturya Veraset Savaşları Sırasında Silezya Eyaleti	124
Ek 11. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avusturya Veraset Savaşları Sırasında Yapmış Olduğu Tavassut Girişimi	124
Ek 12. Bâb-ı Âli Devleti'nin Tavassutluk Girişimi, BOA, A. DVN. DVE. d. nr. 151/14. Transkripti.....	126
Ek 13. 10 Ocak 1746 Tarihli Penkler için Yazılan Talimatnâmenin İlk Sayfası	127

UNVAN VE TERİMLER

Kaiser und Kaiserin:	Roma Germen İmparatorları ve İmparatoriçeleri için kullanılan unvanlardır.
Großherzog:	Muayyen bir aileye mensup olup, soyluluk sırasında dükten sonra gelmektedir.
Herzog:	Dük anlamına gelen daha düşük soylular için kullanılan bir unvandır.
Graf:	Alman asilleri yüksek ve düşük soylular olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kont anlamına gelen bu asil üye, Reichstag'da (Meclis) yüksek soylu grupta yer almaktadır.
Freiherr:	Baron anlamına gelen, Avusturya ve Alman İmparatorluğu'nda 1919 yılına kadar kullanılan Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki düşük soylulara ait bir unvandır.
Stadtholder:	Hollanda Cumhuriyeti genel valisidir.
Hofkriegsrat:	Habsburg Hanedanlığı'nın merkezi askeri otoritesidir. Diğer bir adı Aulic Savaş Konseyi'dir.
Diyet Meclisi:	Avrupa'nın monarşik sistemle yönetildiği zamanlarda devlet yönetiminde söz sahibi olan meclistir. Kutsal Roma İmparatorluğu zamanında bu kuruma <i>Reichstag</i> denilmektedir.
Schanze:	Tabya, toprak anlamına gelmekte, Osmanlıca belgelerde <i>şans</i> diye geçmektedir.
Nasara:	Hristiyanlık, Hz. İsa'nın peygamberi olduğu ilâhî dindir.
Dârü'l-Cihad:	İslam hudutlarının haricindeki ülkeler için kullanılan terimdir.

Dil Oğlanı:	Dîvân-ı Hümâyun'da ve sefâret tercümanları nezdinde çeşitli hizmetler gören dil bilen gençler için kullanılan bir terimdir.
Divan Kâtibi:	Dîvân-ı Hümayun Meclisi'ndeki divan kayıtlarını tutan yüksek eğitimli yeminli memurlara verilen unvanlardır.
Kalyon Kâtibi:	Savaş gemilerinde bulunan memurların aylıklarını, yiyecek ve içeceklerini, gerekli olan gereçlerin hesaplarını tutan kişilerdir.
Kethüda Bey Kâtibi:	Sadrızamın sarayı ve şahsıyla alakalı benzeri işlerle ilgilenen kethüda beylerinin yazmanlarıdır.
Fevkalâde Elçi:	Barış görüşmeleri ve devletler arasında arabuluculuk yapmak, antlaşma maddelerini görüşmek, tahta çıkan hükümdarın cülûsunu bildirmek gibi görevleri olan elçilere denir. Bu elçilere, gittikleri devletlerin durumuna göre, orta elçi veya büyükelçi de denilmektedir.
Orta Elçi:	Büyük elçilik mevkiinden önceki elçilik makamına verilen unvandır.
Sınır Muhaddidi:	Savaş sonrası barış müzakeresi sürecinde hudutları belirleyen ve tahdit eden memurlardır.
Sınır Mollası:	Savaş sonrası barış müzakeresi görüşmelerinde hudut heyetinde bulunan ve sınırların yeniden belirlenmesi sağlayan memurdur.

GİRİŞ

Çalışmanın Konu, Kapsam ve Planı

Tarih boyunca bireyler fizyolojik ve psikolojik birtakım gereksinimlere ihtiyaç duymuştur. Bu gereksinimlerin içerisinde beslenme, barınma, giyinme gibi ihtiyaçlarının olmasının yanı sıra sosyal hayatta insanın diğer insanlarla iletişimini sağlayacak olan konuşma ihtiyacı da vardır. Devletler de tıpkı insanlar gibi sürekliliğini sağlamak için bazı gereksinimlere ihtiyaç duymuş ve bu gereksinimler doğrultusunda diğer devletler ile birtakım diplomatik münasebetler içerisinde bulunmuşlardır. Bu sebeple, devletler arasında ortaya çıkan bu diplomatik münasebetler değişen dünya çerçevesinde yeniden şekillenmiştir.²

Tarih öncesi dönemlerdeki ilk topluluklarda, devletler arasındaki ilişkileri yürütmek amacıyla devlet tarafından tayin edilen ve günümüzde “elçi” diye adlandırdığımız uzman yetkililer gönderilmiş, bu elçiler iki devlet arasındaki sorunları çözmek ve ortak bir karara varmak amacıyla *ad hoc diplomasi*³ adı verilen diplomatik yöntemi uygulamak için geçici bir süreyle yurt dışında görevlendirilmişlerdir.⁴ Avrupalı Devletler XV. ve XVI. asırlarda bu diplomasi türünü terk ederken, Osmanlı İmparatorluğu bu diplomasi türünü XVIII. asırda terk etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun *ad hoc diplomasi* yöntemini uygulamasındaki ve geç terk etmesindeki temel amaç, diğer devletlere kıyasla bu diplomasi yöntemini üstünlük olarak kabul etmesidir.⁵

Anadolu hudutları içerisinde Anadolu Selçuklu Devleti’ne bağlı küçük bir uc beyliğinden zamanla sınırlarını genişleterek büyük bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı İmparatorluğu, benimsediği fetih siyaseti sayesinde Türk milleti içinde ortaya çıkan diğer

²M.Hanifi Erçoşkun, Ahmet Nalçacı, “Öğretimde Psikolojik İhtiyaçların Yeri ve Önemi”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 11, (2005), s.353.

³Ad Hoc Diplomasi: Terim olarak geçici, tek yanlı manasını taşıyan ve devlet tarafından tayin edilen elçilerin diplomatik aksiyonlarının görevlerini ve amaçlarını yerine getirdikten sonra ülkelerine geri döndükleri diplomasi türüdür. Daha fazla bilgi için bkz. Gökhan Erdem, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008, s.9.

⁴Timuçin Kodaman, Ekrem Yaşar Akçay, “Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye’ye Bıraktığı Miras”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.22, (Aralık 2010), s.77.

⁵Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, 3.Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul 2010, s.13, 24-26.

siyasi teşekküllerin en istikrarlı yapıya sahip devleti olmuştur.⁶ İzlediği fetih siyaseti sayesinde çevresindeki küçük beylikleri hakimiyeti altına alırken, diğer taraftan fetih politikasını Batı yönüne de çevirmiştir.⁷ Yaptığı fütûhatlar sayesinde sınırlarını genişleten Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa sınırları içerisindeki birden fazla devletle diplomatik münasebet kurmuştur.⁸ İmparatorluğun, fetih politikası nedir? Devletin başvurduğu fetih siyaseti, komşu devletlerde idareci tarafından yönetilen bir topluluğu ele geçirdikten sonra bu bölgeye yerleşerek, yerli idareciyi aradan çıkartıp bölge üzerinde hakimiyet tesis etmek şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntem, o bölgedeki yerli topluluğun kimliklerinin ve dinlerinin değiştirilmesi demek değildir. Devletin aktif durumdan pasif duruma getirdiği yalnızca yerli idareciler ve yöneticiler olmuştur.⁹ Öte yandan Batı hudutları içerisinde egemenliğini Kutsal Roma İmparatorluğu'nun yönetici devleti olarak devam ettiren Habsburg Hanedanlığı, akıllı evlilik politikaları sayesinde sınırlarını genişletmiştir.¹⁰

Batı ve Doğu bölgesinin iki büyük imparatorluğu arasındaki münasebetleri esasında üç dönemde incelemekteyiz. Bu dönemlerin ilki, 1526 yılı Mohaç Meydan Muharebesi ile başlamış olup, 1606 Zıttorok Antlaşması'nın imzalandığı dönem ile son bulmuştur. İki devlet arasındaki bu evrede Osmanlı Devleti üstün durumdadır. İkinci dönem 1606 yılında imzalanan Zıttorok Antlaşması ile başlayıp, 1699 Karlofça Barışı'na kadar olan dönemi içermektedir. Bu dönemde hem Habsburg Hanedanlığı hem de Osmanlı İmparatorluğu diplomatik açıdan eşit haklara sahip olsa da Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri güç olarak kuvvetli olduğu dönem olmuştur. Üçüncü dönem ise 1699 yılı Karlofça Barışı'ndan itibaren başlamış olup, Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme devri ile son bulmuştur. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu siyasi ve askerî açıdan oldukça zayıftır. Fetih

⁶Uğur Kurtaran, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791) Osmanlı Diplomasi Tarihinden Bir Kesit*, Ukde Kitaplığı, İstanbul 2009, s.9.

⁷Uğur Kurtaran, "Sultan Birinci Mahmud Dönemi Osmanlı-Rus Siyasi İlişkileri", *Belleten*, Cilt 79, S.285, <https://belleten.gov.tr/ozet/231/tur>, (17.02.2023 / 13:48'de erişilmiştir.)

⁸Uğur Kurtaran, "Heinrich Christoph Freiherr von Penkler'in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri", *Cappodicia Journal of History and Social Sciences*, Volume 10, (April 2018), s.222.

⁹M. Hüdayi Şentürk, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devrinde Rumeli'de Uyguladığı İskân Siyaseti ve Neticeleri", *Belleten*, C.57, S.218, <https://belleten.gov.tr/tam-metin/2243/tur#:~:text=Osmanl%C4%B1lar%C4%B1n%20ba%C5%9Fvurdular%C4%B1%20fetih%20siyaseti%20%5B26,tesis%20etmek%20%C5%9Feklinde%20kar%C5%9F%C4%B1m%C4%B1za%20%C3%A7%C4%B1kmaktad%C4%B1r>, (17.02.2023 / 15:04'de erişilmiştir.)

¹⁰Judith Raschbauer, *Kaunitz und Maria Antoinette- Das "Renversement des alliances" und seine Folgen*, Universität Wien Historisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät Diplomarbeit, Wien, 2010, s.7.

politikasında artık saldırı politikasından ziyade savunma politikasına geçtiği dönem olmuştur.¹¹

18. asır gerek Nemçe Devleti gerekse Osmanlı Devleti için hem askeri ve iktisadi yönden hem de yönetim açısından zor geçmiştir. Osmanlı, bu yüzyılda iç siyasette yönetime karşı çıkan isyanlar ile mücadele ederken, dış siyasette ise Doğu tarafında İran Devleti ile Batı tarafında Rusya-Avusturya cepheleleri (1736-1739) olmak üzere toplam üç cephelede mücadele etmiştir. Öte yandan Nemçe Devleti, hemen hemen bütün Avrupa bölgesini etkisi altına alan Veraset savaşları (1740-1748) ile uğraşmıştır.

Bu tez çalışması, giriş ve sonuç bölümü hariç üç bölümden oluşacak şekilde planlanmıştır. Birinci bölümde, Avusturya Veraset Savaşları genel başlığı altında Veraset Savaşları öncesi Avusturya yönetimi ve Avusturya’da Veraset Savaşları’na neden olan olaylar dizisi ele alınmış ve diğer taraftan bu yıllarda Osmanlı Devleti’nin genel durumu ve izlediği politika aktarılmıştır. İkinci bölümde, Avusturya Veraset Savaşları sırasında Nemçe-Osmanlı Devleti münasebetlerinde tesirli olan kişilerin aktarılmasının yanı sıra bu münasebetlerde etkili olan Fransa cenahındaki elçi ve temsilciler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise, Avusturya Veraset Savaşları sırasındaki Avusturya-Osmanlı Devleti münasebetleri, Doğu ve Batı literatür kaynaklarına dayandırılarak karşılaştırılmalı bir şekilde değerlendirilmiş ve tez çalışması sonlandırılmıştır.

Çalışmanın Amacı, Usulü ve Yaklaşımı

Bu tez çalışmasında hedeflediğimiz amaç, bilime ve literatüre katkı açısından objektif bir şekilde hem Avusturya hem de Türk bakış açısının karşılaştırılmalı olarak yansıtılmak istenmesi olmuştur. Çalışmanın konusu ile ilgili Doğu ve Batı literatüründeki taramaları yaparken Türk ve Avusturya perspektifinden bakan birçok çalışmaya rastlanılmıştır. Lakin bu çalışmalar genellikle tek bir perspektiften bakan müstakil çalışmalar olmuştur. Çalışmalarla alakalı kaynak incelemesi yapılırken hem Türk hem de Avusturya bakış açısını yani karşılaştırılmalı olarak ele alan az sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Karşılaştırılmalı olarak incelenen çalışmaların az sayıda olmasının sebebi kaynak dilin bilinmemesi olmuştur. Bu duruma Zinkeisen’i somut örnek olarak

¹¹Ali İbrahim Savaş, “Osmanlı Devleti ile Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler”, *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.1020-1021.

verebilmekteyiz. Çünkü Zinkeisen anlattığı konuların kaynak dilini bilmediği için konulara bütüncül yaklaşması pek sağlıklı olmamıştır. Konuyla alakalı diğer bir eksiklik, kaynaklarda geçen bilgi farklılıkları olmuştur. Bu duruma tez metni içerisinde yer alan Avusturya saray tercümanı Schwacheim raporları ile Osmanlı Devleti tarafından Nemçe elçisi olarak tayin edilen sefir Mustafa Hattî Efendi'nin sefaretnamesindeki bilgileri somut örnek olarak verebilmekteyiz. Bu kontekste, konuyla ilgili karşılaştırılmalı olarak ele alan az sayıda çalışma bulunduğundan dolayı incelenmiş olan bu çalışmanın ilgili literatüre, kişi ve kurumlara önemli katkılar sağlayacağı düşünülmüştür.

Bu tez çalışması kapsamında olan belgeler ve raporların literatür taraması yapılırken ulusal ve uluslararası arşivlere ait kaynaklardan yararlanılmıştır. Ulusal arşiv taramasında Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, uluslararası literatür taraması kısmında ise Avusturya Devlet Arşivi'ne (*Österreichisches Staatsarchiv*) bağlı Ev, Mahkeme ve Devlet Arşivleri (*Haus-, Hof- und Staatsarchiv*) ve Avusturya Ulusal Kütüphanesi'nden (*Österreichische Nationalbibliothek*) yararlanılmış ve bu referansların yanı sıra çevrimiçi erişime açık olan sitelerdeki kaynaklardan da istifade edilmiştir.

Tez çalışmasının başucu kaynağı olarak Türkçe literatür tarafında Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'ne ait olan rapor ve dokümanlar, *Cevdet Hariciye, Bahriye ve Saray Tasnifleri, Ali Emirî Sultan I. Mahmud Tasnifi, 59/3 ve 57/1 numaralı Nemçelü Ahidnâme Defterleri; 7 ve 8 numaralı Nâme-i Hümayun Defterleri ile Topkapı Sarayı Arşivi Müzesi Evrak Tasniflerinden* faydalanırken, Avusturya literatürü tarafında Avusturya Devlet Arşivi'ne bağlı Ev, Mahkeme ve Devlet Arşivleri'nden (*Haus-, Hof- und Staatsarchiv*) *Türkei I, Carton 228, folio 231- 245: Anweisungen für Penckler (Penckler için Raporlar), 10. Jänner 1746* numaralı dokümandan istifade edilmiştir. Literatüre doğru ve objektif bir çalışma kazandırmak adına, birinci elden kaynak olan arşiv kaynakları karşılaştırılmalı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Arşiv kaynaklarının analiz edilmesinin yanı sıra Erasmus+ programı boyunca Viyana ve Silezya'da saha çalışması da yapılarak yerinde incelemeler yapılmıştır. Galata Mevlevihanesi'nde bulunan Humbaracı Ahmed Paşa'nın kabri de İstanbul'da yapılan saha çalışması neticesinde incelenmiştir.

Birinci elden kaynak olan yazma eserlerde, 1736-39 Osmanlı-Avusturya-Rusya arasında yaşanan savaşa dair olan ayrıntılı bilgiler için *Subhi Mehmed Efendi'nin Tarihçe-*

i Muzâkarât-ı Sulhiyâ adlı eserden istifade edilmiştir. Nemçe ve Osmanlı Devletleri arasındaki münasebetlere dair teferruatlı bilgiler içeren; *Subhi Mehmed Efendi'nin Subhi Tarihi*, *Şemdanizade Fındıklılı Süleyman Efendi'nin Tarih-i Müri't-Tevarih* adlı yazma eserlerinde incelemeler yapılmıştır.

Yabancı dilde (*İngilizce, Almanca ve Fransızca*) yazılmış olan çalışmalarda, Boğaziçi Üniversitesi Aptullah Kuran Kütüphanesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nden de istifade edilmiştir.

Tez çalışmasının veraset savaşı dönemi ile ilgili ve o dönemde Avrupa ahvaline dair detaylı bilgileri içeren; Reed Browning tarafından kaleme alınan "The War of the Austrian Succession" adlı eser ile M. Smith Anderson tarafından kaleme alınan "The War of the Austrian Succession 1740-1748" adlı eserler çalışmanın başucu kaynakları olarak kullanılmıştır.

Nemçe-Osmanlı Devletleri arasındaki münasebetlerle ilgili Türkçe literatür kısmında Avusturya perspektifinden bakan çalışmalara; ilk olarak Ali İbrahim Savaş'ın Mustafa Hattî Efendi Viyana Sefaretnâmesi adlı doktora tezini, Hakan Karagöz'ün Habsburg Gözüyle Bir Osmanlı Elçisi: Mustafa Hattî Efendi'nin Viyana Günleri (1748) adlı kitabını ve Hüseyin Onur Ercan'ın 2021 yılında kaleme almış olduğu Neşâdâbâd ve Çerâğan Sahilsaraylarında İki Özel Gün: Belgrad Antlaşması'nın Kalıcı Olarak Temdidi (Nisan-Mayıs 1747) adlı makalesini örnek verebilmekteyiz. Diğer taraftan yine Türkçe literatür içerisinde Osmanlı perspektifinden bakan çalışmalara; Uğur Kurtaran'ın Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526- 1791) adlı yüksek lisans tezini, Nurgül Bozkurt'un Osmanlı Arşiv Belgelerine göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri (1740-1788) adlı doktora çalışmasını ve Uğur Altuğ'un 1740-1755 Tarihli Ecnebi Defterlerine göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri adlı yüksek lisans çalışmasını örnek olarak verebilmekteyiz. Yine Türkçe literatürde ünlü Tarihçi İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hammer'in bilgilerini tamamlamaya çalışmış ve olaylara en iyi erişimi sağlamıştır. Almanca literatür tarafında ise Osmanlı-Nemçe münasebetlerine dair en temel kaynak şüphesiz tarihçi Hammer'in eseri olmuştur. Alman tarihçi Zinkeisen ise, Joseph von Hammer'i eserinin pek çok yerinde kaynak olarak kullanmıştır. Büyük ustanın eserine saygıyla yaklaşmakla beraber bazı tenkitlerde bulunmaktan da kaçınmamıştır.

Tez çalışmasının araştırmasının yapıldığı sırada ortaya çıkan bazı sorular kaynaklardan edinilen bilgiler sayesinde cevaplarını bulmuştur. Bu sorular şu şekildedir; Avusturya Veraset Savaşları sırasında Nemçe ve Osmanlı Devletleri'nin uzun süreli barış yapmasındaki amaç nedir? Avusturya Veraset Savaşları sırasında Osmanlı Devleti'nin izlediği politika nasıldır? Avusturya Veraset Savaşları'nın Osmanlı Devleti'ne etkisi ne olmuştur? Avusturya Veraset Savaşları sırasında Fransa Devleti'nin iki devlet üzerindeki etkisi ne orandadır? Avusturya kaynaklarında Osmanlı Devleti'ni nasıl değerlendirmişler buna mukabil olarak Türk literatüründe Avusturya nasıl değerlendirilmiştir? Diğer taraftan bu soruların cevaplarına ilişkin detaylı bilgiler ve değerlendirmeler tez metni içerisinde ve sonuç kısmında yer almıştır.

Çalışmanın amacını ve usulünü ifade ettikten sonra çalışma esnasında ortaya çıkan sorular kapsamında, literatür taraması ve saha çalışması yapılırken karşılaştırmalı ve tarafsız olarak bütüncül bir yaklaşım izlenmiştir. Arşiv taramaları yapılırken hem Avusturya hem de Osmanlı arşivlerindeki belgeler incelenmiştir. Aynı zamanda saha çalışması yapılırken de aynı yaklaşım izlenmiş, Silezya'da ve İstanbul'da yapılan saha çalışmaları sonucu gerekli bilgi ve bulgular elde edilmiştir.

VERASET SAVAŞLARI ÖNCESİNDE NEMÇE-OSMANLI DEVLETİ MÜNASEBETLERİNİN GENEL DURUMU (1526-1739)

15.yüzyılın sonlarına doğru Batı’da Avrupa Devletleri arasında büyük Hristiyan birliği bozulmaya başlamıştır. Garp’ta Osmanlı Devleti ise, Hristiyan Birliği arasındaki bu bozukluktan istifade ederek Avrupa sahasına yönelik seferlerini sessiz bir şekilde yönetmeye ve ilerlemeye başlamıştır.¹²

Kanuni Sultan Süleyman 1520 yılında yönetimi devraldığında, fütühat politikasını büyük dedesi Sultan II. Mehmed gibi Avrupa bölgesine yönelik izlemiştir. 1521 ve 1522 yıllarında sırasıyla fetihleri gerçekleşen Belgrad¹³ ve Rodos¹⁴ seferleri ile birlikte Osmanlı-Macar münasebetleri başlamıştır. Avrupa’daki Nemçe ve Fransa Devletleri arasında veraset mücadelesinden kaynaklı ortaya çıkan siyasi buhran, savaş haline dönüşmüştür. 1519 yılındaki imparatorluk seçimlerinde Alman imparatoru seçilen V. Karl, Fransa ile arasındaki bu durumu kabullenmeyerek 1525 yılında İtalya’nın Pavia bölgesinde gerçekleşen mücadelede Fransa Devleti’ni yenilgiye uğratmış ve savaş sonrasında Fransa Kralı I. François’i Madrid şehrine esir olarak hapsetmiştir. Bu olayın üzerine Fransa Kralı’nın validesi, oğlunu kurtarması için Sultan Süleyman’dan yardım istemiştir. Fransa Kralı’nın validesinin kendisine yapmış olduğu yardım çağrısını fırsat bilmiştir. Çünkü yaşanan bu hadisenin, Osmanlı Devleti’nin Batı’da izlediği fetih politikasına kısmen de olsa yön vereceği düşünülmüştür. Diğer taraftan, Avrupa bölgesine yapılacak diğer seferlerin kilit noktasını oluşturan Macaristan bölgesi, Sultan Süleyman’ın odak noktasında olmuştur. Bu sebeple Sultan Süleyman, 1526 yılında gerçekleştirdiği Mohaç Meydan

¹²Benda Kálmán, “Hristiyan Birliği ve XV. Asırda Osmanlı İmparatorluğu- Macaristan Münasebetleri”, *Tarih Dergisi*, Issue 28-29 (1974), s.83-84.

¹³1521 Belgrad Seferi: Belgrad şehri, Tuna ve Sava nehirlerinin birleştiği noktada bulunan şehirdir. Belgrad şehri 1521 yılına kadar Osmanlı orduları tarafından iki defa kuşatılmıştır. Sonunda Sultan Süleyman döneminde alınan şehrin sakinlerinin bir kısmı günümüzde Belgrad Ormanları ve Belgrad Kapısı diye adlandırılan bölgelere yerleştirilmişlerdir. Şehir ele geçirildikten sonra Sultan Süleyman tarafından Semendire sancağı ile birlikte Yahya Paşazade Bali Bey’e verilerek sancak merkezi haline gelmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Divna Djuric-Zamolo, “Belgrad”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1992, s.407-408.

¹⁴1522 Rodos Seferi: Rodos, günümüzde Yunanistan’ın dördüncü büyük adasıdır. Sultan Süleyman döneminde stratejik gerekçelerle alınması hedeflenen ada yaklaşık 7 aylık bir kuşatma neticesinde zorlu bir çarpışma ile fethedilmiştir. Antlaşma koşulları gereğince adadaki şövalyeler gemilere binerek adayı terk etmişlerdir. Sultan Süleyman daha sonrasında adadaki yıkılan surları tamir ettirmiş ve güçlü bir askeri birliği adaya yerleştirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Machiel Kiel, “Rodos”, *DİA*, C.35, İstanbul 2008, s.155-156.

Muharebesi (29 Ağustos 1526)¹⁵ ile Macaristan Devleti egemenliğini yıkarak Macar topraklarını Osmanlı mülküne katmıştır. Bu sebepten dolayı, Osmanlı ve Nemçe Devletleri arasında ilk doğrudan münasebetler bu şekilde başlamıştır. Lakin bu dönemde Macar Kralı II. Lajos, Alman İmparatoru V. Karl ve Arşidük Ferdinand'ın kız kardeşi Arşidüşes Maria ile evlenmiştir. Macar Kralı II. Lajos'un kız kardeşi Prenses Anna ise Arşidük Ferdinand ile bir evlilik gerçekleştirmiştir. Macar Kralı II. Lajos, Mohaç Meydan Muharebesi esnasında vefat etmiş ve bu vefatın ardından Alman İmparatorluğu, iki devlet arasında gerçekleşen evliliklerden dolayı Macar topraklarında veraset iddiasında bulunmuştur.¹⁶

Osmanlı Devleti'nin Mohaç Muharebesi zaferinden sonra, Arşidük I. Ferdinand'ın Macar topraklarındaki veraset iddiası sebebiyle iki devlet arasındaki mücadeleler bir süre daha devam etmiş ve 1541 yılına kadar devam etmiş olan bu savaş evresinde Macar toprakları tampon bölge olma özelliğini korumuştur. Arşidük I. Ferdinand, 1528 yılında Orta Macaristan bölgesinin büyük bir çoğunluğunu ele geçirmiştir. Sultan Süleyman, Habsburg Hanedanlığı'nın bu girişimine karşılık iyi bir sefer planı ile birlikte bölgeye tekrardan hâkim olmuş hatta bununla yetinmeyen Osmanlı ordusu Viyana sınırlarına kadar gelmiştir. 1529 yılının Eylül ayında başlayan I. Viyana Kuşatması¹⁷, iki devlet arasında ilerleyen yıllarda yaşanacak olan mücadelelerin emarelerini vermiştir. I.Viyana Muhasarasından dört yıl sonra iki devletin mevcut durumu tasdikleyen bir barış

¹⁵Mohaç Meydan Muharebesi: XVI. asırda 1526 yılında Osmanlı ve Macarlar arasında yapılan meydan savaşıdır. Savaş, Macaristan'ın güney bölgesinde bulunan Mohaç Ovası'nda gerçekleştiği için bu isimle anılmaktadır. Macaristan Devleti'nin tarih sahnesinden silinmesinin yanı sıra Macaristan'da ortaya çıkan veraset sorunu Avrupa'da karışıklığa neden olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Feridun Emecen, "Mohaç Meydan Muharebesi", *DİA*, C.30, Ankara 2020, s.232.

¹⁶Uğur Altuğ, *1740-1755 Tarihli Ecnebi Defterine Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002., s.10; Nurgül Bozkurt, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri (1740-1788)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Isparta 2000, s.2; Savaş, *Türkler*, agm, s.1021.

¹⁷I.Viyana Kuşatması: Viyana, Tuna nehrinin sağ kıyısında Wien nehrinin iki tarafında düz bir alana kurulmuş bir şehirdir. Macarca Bécs, olarak kullanılan Viyana ismi Osmanlı Türkleri tarafından da XIX.yüzyıla kadar Beç olarak kullanılmış olup, XIX. yüzyıldan sonra Viyana olarak kullanılmaya başlanmıştır. Viyana bölgesel konumu itibarıyla önemli bir yere sahip olmuştur. 1526 yılında Macaristan Devleti'nin çökmesi ile birlikte Avusturya hudutlarına doğru ilerleyen Türkler Viyana için büyük bir tehdit unsuru oluşturmıştır. 1529 yılındaki ilk kuşatma, mevsim şartlarından dolayı çok zor geçmiştir. Başarısızlıkla neticelenen bu kuşatma, Osmanlı Devleti'nin fetih imkanının kısıtlı olduğunu da göstermiştir. Benzeri sebep Habsburg Hanedanlığı için de geçerli olmuştur. Genel olarak baktığımızda ise bu kuşatma, iki devletin de devrin lojistik açıdan imkansızlıklarını ortaya koymuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Kemal Beydilli, "Viyana", *DİA*, C.43, İstanbul 2013, s.113,115; Savaş, *Türkler*, agm, s.1022.

muahedesi¹⁸ imzalamıştır. Bu barış evresi 1541 yılına kadar devam etmiştir. Macaristan Kralı János Szapolyai'nin¹⁹ vefatının ardından Arşidük Ferdinand yeniden Macar toprakları üzerinde hak iddia etmesinden sonra iki devlet arasındaki barış ortamı tekrardan bozulmuştur. Sultan Süleyman, Macar topraklarının egemenliğinin savunucusu olarak Szapolyai'nin oğlu János Zsigmond'a²⁰ vermek istememiş, kısa bir süre sonra bu toprakları Siebenbürgen-Erdel Devleti²¹ ele geçirmiştir. Esasında Szapolyai'nin vefatının ardından Macaristan Devleti'nin egemenliği Osmanlı Devleti'ne, Szapolyai'nin oğlu Zsigmond'a ve Erdel Beyliği'ne verilerek üç kısma ayrılmıştır. Macaristan'da oluşan bu yeni durum, ileride 1747 yılında iki devlet arasında imzalanacak olan bir muahede ile onaylanmıştır.²² Başka bir perspektiften baktığımızda ise hem Osmanlı hem de Nemçe Devletleri, Macar topraklarının tampon bölge olma özelliğini kaybederek doğrudan doğruya birbirleri ile münasebette bulunmuşlardır.

1543 yılının Ağustos ayına gelindiğinde Sultan Süleyman önce Estergon Kalesi'ni sonrasında 4 Eylül'de İstolni-Belgrad bölgesinin egemenliklerini ele geçirmiştir. Nemçe Devleti, bu durum karşısında 1547 yılındaki barış muahedesini imzalamak zorunda kalmıştır. Lakin daha sonrasında ortaya çıkan Erdel hadisesi sebebiyle bu barış muahedesi aktif nitelikten pasif niteliğe geçmiş ve iki devlet arasında yeniden mücadelelerin başlamasına sebep olmuştur.²³

Sultan Süleyman'dan sonra tahta geçen II. Selim döneminde, Nemçe ile sınır anlaşmazlıklarının dışında 1592 senesine kadar herhangi bir sorun meydana gelmemiştir. Osmanlı ordularının iki devlet arasında hudut görevi gören Kulpa nehrini aşp Hırvatistan

¹⁸14 Temmuz 1533 İstanbul muahedesine göre; Arşidük I. Ferdinand, Macaristan bölgesi üzerindeki veraset iddiasından vazgeçmiş ve János Szapolyai'yi Osmanlı Devleti'nin temsilcisi olarak tanımıştır. Osmanlı Devleti Hükümdarı, Arşidük Ferdinand'ın Kuzey Macaristan bölgesindeki egemenliğini kabul etmiş lakin Osmanlı mülküne ait olan bölgeler için Nemçe Devleti'nin cizye vergisi ödemesini istemiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Savaş, *Türkler*, agm, s.1022; Bozkurt, agt, s.4.

¹⁹János Szapolyai (1487-1540): 1526 yılından itibaren Macaristan Kralı I. János olarak Székesfehérvár'da, Macar soyluları tarafından desteklenerek tahta geçmiştir. Macaristan Devleti'ndeki yeni yönetimi, Sultan Süleyman da desteklemiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz, "János Szapolyai'den Gábor Bethlen'e kadar Erdel Diplomasisi ve Bâb-ı Âli'deki Varlığı", *Türkbilig*, C.1, S.35, (2018), s.42.

²⁰János Zsigmond Szápolyai (1540-1571): Macaristan Kralı Szapolyai'nin oğlu ve Macar mirasının varisidir. II. János olarak bilinmektedir.

²¹Siebenbürgen-Erdel şehri: Günümüzde Romanya ülkesi sınırlarındaki Transilvanya bölgesidir.

²²Savaş, *Türkler*, agm, s.1022-1023; Bozkurt, agt, s.5.

²³Bozkurt, agt, s.5.

sınırlarındaki Sisek Kalesi'ni kuşatmasıyla ilişkiler yeniden bozulmuştur. 1595 yılında Estergon Kalesi'ni Nemçe Devleti alırken, 1596 yılında ise Osmanlı Sultanı III.Mehmed Eğri bölgesini ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti orduları, Nemçe Devleti'ni Macaristan'ın Kuzeydoğu bölgesinden atmış ve daha sonrasında Haçova bölgesinde Nemçe ordusunu büyük bir bozguna uğratmışlardır.²⁴

1593 yılından sonra Nemçe ve Osmanlı Devletleri on iki sene sürecek olan uzun bir savaş dönemine girmiştir. Hatta bu periyot Avrupa'da *Uzun Türk Savaşları*²⁵ şeklinde adlandırılmıştır. Bu savaş dönemi, 1606 yılında imzalanan Zitvatorok Muahedesi ile sonlandırılmıştır.²⁶

XVI. asrın sonlarına doğru Nemçe-Osmanlı arasındaki münasebetlerde farklı bir boyuta geçilmiştir. Uzun Türk Savaşları'nı nihayete erdiren ve 1606 yılında imzalanan Zitvatorok Muahedesi²⁷, Osmanlı Devleti için diplomatik açıdan bir dönüm noktası olmuş ve Batı ile olan ilişkilerde farklı yeni bir döneme girilmiştir. Çünkü bu barış muahedesi, Osmanlı açısından Avrupa uluslararası hukukuna göre hazırlanmış ilk barış antlaşması olmuştur.²⁸ Zitvatorok Barışı'nı genel olarak değerlendirdiğimizde Osmanlı Devleti'nin pek fazla kazanç sağlayamadığını görmekteyiz. 1606 senesine kadar Osmanlı hükümdarına denk sayılmayan ve Beç Kralı diye hitap edilen II. Rudolf'a bu barıştan sonra imparator manasına gelen imparator unvanı kullanılmıştır. Zitvatorok Barışı'nın bu maddesi aslında Osmanlı Devleti'nin üstünlük iddiasından vazgeçtiğini göstermektedir.²⁹

²⁴Altuğ, agt, s.19; Savaş, *Türkler*, agm, s.1023.

²⁵Uzun Türk Savaşları: Osmanlı Devleti'nin 1593 yılında Kutsal Roma İmparatorluğu ile sınır anlaşmazlıkları yüzünden başlayan ve 1606 yılında sona eren savaş dönemidir.

²⁶Bozkurt, agt, s.8.

²⁷Zitvatorok Muahedesi: Osmanlı ile Habsburg Hanedanlıkları arasındaki on beş yıllık savaş dönemini bitiren ve 1606 yılında imzalanan bir antlaşmadır. Antlaşmanın imzalanmasında Macar soylularının önemli bir etkisi olmuş ve bu antlaşma ile beraber sadece askeri ilişkiler değil diplomatik teamüller de değiştirmiştir. 1593 yılında başlayan mücadele hem Osmanlı hem de Habsburg taraflarını mali açıdan büyük bir bunalımın içine sokmuştur. Uzun Türk Savaşları'nda 1596 yılından itibaren seferin olmadığı mevsimler dışında barış görüşmeleri yapılmış lakin bir netice alınamamıştır. Sulhe yönelik müzakereler 1604 yılının Kasım ayında başlamıştır. Barış muahedesindeki önemli mevadları şu şekilde ifade edebiliriz. Çasar ve Sultan arasında baba oğul ilişkisi kuran Osmanlı Devleti, bu vakitten sonra Beç Kralı ifadesi yerine Kayzer veyahut Çasar unvanını kullanacaktır. Savaş esnasında iki cenahın kazandığı topraklar kendilerine kalacaktır. Habsburg Hanedanlığı artık senelik vergi vermeyecektir. Daha fazla bilgi için bkz. Sandor Papp, "Zitvatorok Antlaşması", *DİA*, C.44, İstanbul 2013, s.472-473.

²⁸Kurtaran, *age*, Mart 2009, s.112-113.

²⁹Bozkurt, agt, s.8.

Zitvatorok Barışı ile birlikte Osmanlı ve Nemçe Devletleri arasında 1663 yılına kadar devam eden uzun süreli bir barış dönemi hâkim olmuştur. Bu barışın uzun süre yürürlükte kalmasının sebebi, Batı’da meydana gelen Otuz Yıl Savaşları’nın devam ediyor olmasıdır. Nitekim 1663 yılında Erdel hadiseleri yüzünden iki devletin arasındaki sulh bozulmuş ve bir sene kadar süren savaş ortamı 1664 Vasvar Barış Antlaşması’nın³⁰ imzalanması ile son bulmuştur. Esasında Vasvar Barışı, Zitvatorok Barışı’nın yenilenmesi manasına gelmekte ve bu muahedeye sebep olan savaşta Osmanlı orduları Nemçe ordusu tarafından ilk kez mağlup edilmiştir. Bu sebeple, Osmanlı Devleti Doğu Avrupa bölgesinde önemli ölçüde toprak kayıpları vermiştir. Yapılan bu sulh, 1683 yılında meydana gelecek olan II. Viyana Kuşatması’na³¹ kadar devam edecektir. Osmanlı ordusu, 1683 yılının Şubat ayında Nemçe egemenliğinde olan Macar toprakları üzerinde çıkan isyanı bastırmak amacıyla Nemçe Devleti’ne karşı mücadele başlatmış ve yaklaşık iki ay süren kuşatmanın ardından Osmanlı Devleti ordusu Viyana önlerinde büyük bir mağlubiyete uğramıştır. 1683

³⁰Vasvar Barış Antlaşması: Osmanlı ile Habsburg Hanedanlıkları arasında 1663 yılında Erdel hadisesi yüzünden başlayan savaş sonucunda imzalanmıştır. Vasvar Antlaşması’nın ilk üç maddesi Erdel beyliği ile ilgili iken, dördüncü ve beşinci maddeleri Erdel Beyliği’nin iç işlerine dışarıdan kimse karışamayacak bu duruma Rákóczi ve Kemény aileleri de dahildir. Altıncı madde, 1664 yılının Temmuz ayının başında Osmanlı ordularınca işgal edilmiş olan Yenikale’nin yeniden yaptırılmayacağına karara bağlanması, yedinci madde, Son olan siyasi kargaşada Osmanlı topraklarına sığınan Erdel beylerinin tekrardan topraklarına dönmesi istenmiştir. Sekizinci madde, İmparator I. Leopold’a kendi ülkesinin topraklarını koruması için Vág nehrinin öte yakasında yeni bir kale inşası için izin verilmiş ve dokuzuncu maddeye göre Osmanlı-Habsburg hudutlarında çete faaliyetlerinin önlenmesine yöneliktir. Onuncu ve son maddeye göre, muahedenin yirmi sene süre ile yürürlükte kalması öngörülmüş ve dört ay içinde iki hanedanlığın sefirlerinin karşılıklı mübadele edileceği bildirilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Özgür Kolçak, “Vasvar Antlaşması”, *DİA*, C.42, İstanbul 2012, s.560,562.

³¹II.Viyana Kuşatması: 1683 yılında Osmanlı Sultanı IV. Mehmed döneminde Osmanlı İmparatorluğu’nun Viyana şehrini kuşatması ile gerçekleşen bir duraklama dönemi savaşıdır. Osmanlı ve Nemçe arasında XVII. asırda yapılan savaşların en uzun süreni bu muhasara ile başlamıştır. 1683 yılında Viyana şehrinin Osmanlı orduları tarafından ikinci defa kuşatılması Orta Avrupa tarihi için büyük bir dönüm noktası olmuştur. II.Viyana Kuşatması’ndan sonra Avusturya aldığı bu zafer ile birlikte imparatorluk sürecine girecektir. Viyana şehrinin Osmanlı orduları eline geçmesini engelleyen kuvvetin komutanı Jan Sobieski olmuş ve bu durum kuşatmanın yönünün değişmesi için büyük bir ehemmiyete sahiptir. Daha fazla bilgi için bkz. İlber Ortaylı, “İkinci Viyana Kuşatmasının İktisadi Sonuçları Üzerine”, *The Journal of Ottoman Studies II*, C.2, S.2, İstanbul (1981), s.195.

yılında Büyük Türk Savaşları³² dönemi 1699 Karlofça Barışı³³ ile son bulmuştur.³⁴ Karlofça Barışı, birçok tarihçiye göre çoğu imzalanan muahedeye kıyasla Osmanlı Devleti'nin dönüm noktası olmuştur. Rifa'at Abou-el-Haj Karlofça Barışı sürecini, Osmanlı Devleti'nin Avrupa serhaddini yitirmesi ve Avrupa karşısında var olan yayılmacı siyasetinin sona ermesi şeklinde ifade etmiştir.³⁵ Karlofça Barışı'ndan sonra Osmanlı Devleti, dış politika ve diplomaside önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Saldırı savaş politikası yerini savunma ağırlıklı bir dış politika anlayışına bırakmıştır. Diplomasi alanındaki bu önemli değişikliklere, Osmanlı Devleti'nde daha önceden “Moskof Prensi” olarak geçen ifadenin “Rus Çarı” olarak kabul edilmesi ve Osmanlı tarihinde ilk defa yabancı bir devletin arabuluculuk teklifinin kabul edilmesi gibi değişiklikleri örnek verebilmekteyiz.³⁶

Bu kontekste, Osmanlı Devleti'nin Viyana muhasarasındaki başarısızlığını, devletin gerileme dönemine girdiği tarih olarak ifade edebilmekteyiz. Diğer taraftan, Türk Tarihçi Osman Turan'ın “Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi” adlı eserinde geçen bir ifade, Osmanlı Devleti'nin kızıl elma Viyana'yı aşamamış olması bilgisiyle devletin gerileme dönemine girdiği tezini destekler niteliktedir.³⁷

1718 Pasarofça Antlaşması'na giden süreçten önce; Osmanlı Devleti, 1699 Karlofça Barışı ile terk ettiği toprakları geri almak istemiştir. Osmanlı Devleti'nin Rusya ile arasındaki münasebetler, İsveç Kralı XII. Şarl'ın Osmanlı Devleti'ne sığınmasıyla bozulmuştur. Bu hadise, Rusya ve Osmanlı Devleti arasında savaşa yol açmıştır. İki devlet

³²Büyük Türk Savaşları: 1683 yılında II. Viyana Kuşatması ile başlamış ve 1699 Karlofça Barış Antlaşması ile sonlanan dönem aralığıdır. Avrupa'da bu savaş dönemi Büyük Türk Savaşları adıyla bilinmektedir. Orta Avrupa'da Der Große Türkenkrieg (Büyük Türk Savaşları) şeklinde geçmektedir.

³³Karlofça Barışı (1699): Karlofça kasabası 1683 yılında Osmanlı Devleti'nin II. Viyana Kuşatması'yla başlayıp on altı sene süren savaş dönemini bitiren antlaşmanın barış müzakerelerinin yapıldığı yer olduğu için büyük bir ehemmiyete sahiptir. Osmanlı Devleti'nin başarısız Viyana Kuşatması ardından Nemçe, Lehistan, Venedik ve 1695 yılında Rusya Devletleri'nin de katıldığı müttefik devletler karşısında imzalanan bu muahede, Osmanlı tarihinde 1606 Zitvatorok Barışı'ndan sonra ikinci dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Abdülkadir Özcan, “Karlofça”, *DİA*, C.24, İstanbul 2001, s.504.

³⁴Bozkurt, agt, s.9; Altuğ, agt, s.12-13.

³⁵Ali Yaycıoğlu, “Karlofça âni: Osmanlı İmparatorluğu 18. yüzyıla nasıl başladı?”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, S.18, (Güz 2021), s.13.

³⁶Uğur Kurtaran, “Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan ve Rusya'ya Verilen Ahidnâmelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi”, *TAD*, C.35, S.60, (2016), s.103-104.

³⁷Mustafa Turan, “II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti'nde Siyasi, İdari ve Askeri Çözülme”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (1998), C.9, S.9, s.395.

arasında yaşanan savaş sonucunda, 1711 yılında imzalanan Prut Barışı³⁸ ile Osmanlı Devleti Karlofça'da kaybettiği yerleri geri almıştır. Osmanlı Devleti, kuzey tarafındaki düşmanını bertaraf ettikten sonra Venedik'e savaş açmaya karar vermiştir. Diğer taraftan İspanya Veraset Savaşları'ndan yorgun çıkan Avusturya Devleti'nden ise Karlofça Barışı'nın rövanşını alma düşüncesinde olduğu için barış sürecine aracılık eden İngiltere ve Hollanda elçilerinin tekliflerini reddetmiştir. Osmanlı Devleti'nin Avusturya Devleti'ne karşı savaşı ilan etmesinden sonra iki tarafın karşılıklı talepleri yüzünden barış görüşmeleri sonuçsuz kalmıştır. Uzun bir süreden sonra barış görüşmeleri tekrardan başlamış ve taraf devletlerin (Osmanlı Devleti-Avusturya ve Venedik) yetkililerinin talepleri doğrultusunda Osmanlı Devleti, Avusturya ve Venedik ile 1718 Pasarofça Barışı'nı³⁹ imzalamıştır. Bu barış antlaşması, Venedik'ten çok Nemçe Devleti'nin lehine sonuçlanmıştır. Osmanlı Devleti, bu barış antlaşması ile birlikte sadece Orta Avrupa bölgesindeki egemenliklerini kaybetmekle kalmamış, Avrupa devletleri gözünde güçlü bir devlet olmaktan da çıkmaya başlamıştır.⁴⁰

1736-1739 yılında Osmanlı-Rus-Avusturya Harbi'nin başlamasında; Avusturya-Rus ittifakı ile Lehistan veraset krallığı sorununun yanı sıra Kafkaslar'da meydana gelen Osmanlı-Rus ihtilâfının başlaması ve Humbaracı Ahmed Paşa'nın askeri faaliyetleri ve politik hedefleri gibi sorunlar da etkili olmuştur.⁴¹

1736-1739 yıllarındaki savaşta, Avusturya ve Rusya Devletleri şu amaç doğrultusunda ilerlemişlerdir. Avusturya, kâdim hasmı olan Fransa ve daha yeni

³⁸Prut Barışı: 1699 Karlofça Barışı'nın imzalanmasının ardından kaybedilen yerlerin geri alınması düşüncesiyle Rusya'ya açılan Prut Savaşı neticesinde 1711 yılında Prut nehri kıyısında Osmanlı ve Rusya Devletleri arasında imzalanan antlaşmadır. Daha fazla bilgi için bkz, Kemal Beydilli, "Prut Antlaşması", *DİA*, C. 34, s.359.

³⁹Pasarofça Antlaşması: Osmanlı İmparatoru III.Ahmed (1703-1730) döneminde, 21 Temmuz 1718 tarihinde Avusturya-Venedik-Osmanlı devletleri arasındaki savaş neticesinde imzalanan bir antlaşmadır. Bu antlaşmaya göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun Güneydoğu Avrupa bölgesindeki önemli toprakları, Banat, Küçük Eflak (Aluta Nehri bölgesine kadar), ve Belgrad dahil Kuzey Sırbistan ve Bosna'nın kuzeyi Avusturya'ya cenahına geçerken, Venedik Devleti'nden Atik Mora ve bazı yerler alınarak, karşılığında Bosna-Hersek sahilindeki bölgeler verilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz, Mehrdad Kia, *The Ottoman Empire: A Historical Encyclopedia*, Vol. I, ABC-CLIO Printed, California 2017, s.44; Uğur Kurtaran, "Pasarofça Antlaşması'na Göre Yapılan Sınır Tahdit Çalışmaları ve Belirlenen Yeni Sınırlar", *The Journal of International Social Research*, Vol. 11, Issue 55, (Şubat 2018), s.285.

⁴⁰Abdülkadir Özcan, "Pasarofça Antlaşması" *DİA*, C. 34, s.177-180.

⁴¹Hakan Karagöz, *1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Isparta, 2008, s.I.

gelişmekte olan Prusya Devleti düşmanlıklarına karşı ittifak arayışına girmiştir. Rusya ise bu savaşı, Karadeniz bölgesine inme ve yerleşme için bir fırsat olarak görmüştür. Lakin Rusya bu savaşı tek başına kazanamayacağını bildiği için yanında müttefik olarak Avusturya ittifakını faydalı görmüştür.⁴²

Orta Avrupa bölgesinde, Lehistan (Polonya) Kralı II. August, 1733 yılında vefat etmiş ve veraset sistemindeki kriz baş göstermiştir. Jagiellon Hanedanlığı'nın⁴³ Lehistan'da yönetiminin son bulmasından sonra (1572) Lehistan'da kral seçimini diyet meclisi yapmaktadır. Diğer taraftan Rusya Devleti, Lehistan Devleti'ni kendi nüfuz alanına almak için büyük çaba sarf etmiş ve nihayetinde Rus Çarı I. Petro, Lehistan Kralı II. August'un kral seçilmesinde büyük rol oynamıştır. Bu sebeple, Lehistan Kralı August'un vefatından sonra Lehistan yönetimine Rusya'nın vesayeti altında bir kralın gelmesi gerekmektedir. Lakin bu veraset süreci Rusya Devleti'nin öngördüğü gibi gelişmemiştir. Çünkü Lehistan'daki veraset sorunu Avrupalı devletler arasında düşünce ayrılıklarına sebep olmuş ve kutuplaşmalar meydana gelmiştir. Esasında bu durum dolaylı olarak Osmanlı Devleti'ni de etkilemektedir. Açıkçası, Lehistan imparatorluk seçimlerinde Rusya ve Avusturya Devletleri'nin namzet gösterdiği imparatorun seçilmesi demek devletin Eflak-Boğdan hudutlarının tehlikede olması demektir. Osmanlı hükümeti, Rusya'nın Prut Barışı'na aykırı hareket ettiğinden ve imparatorluk seçimlerinde Kral III. August'u desteklemelerinden dolayı tavassutluk yapacağı düşüncesiyle Nemçe Devleti'ne başvurmuş lakin buradan da olumsuz bir sonuç alınca her olasılığa karşı Kırım Hanı Kaplan Giray'dan hazırlıklı olması tedbirini istemiştir. Öte yandan Rusya Devleti ise kuzey Avrupa bölgesinde istediği İsveç hakimiyetini alınca odak noktasını tekrardan güney bölgesine çevirmiş ve hem İran hem Osmanlı Devleti ile anlaşıp bazı menfaatler elde etmesinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin İran Devleti ile olan savaşından ötürü Osmanlı ordusunun yorgun halinden fayda sağlayarak bazı anlaşmazlıklar da çıkarmıştır.⁴⁴

⁴²Karagöz, agt, 21-22.

⁴³Jagiellon Hanedanlığı: 14. ve 16.asırlarda Orta Avrupa bölgesinde egemenliğini sürdürmüş olan Litvanya menşeli bir hanedanlık ailesidir.

⁴⁴Midhat Sertoğlu, *Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, C.5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s.2485-2486.

İspanya Veraset Savaşları esnasında iyi bir nâma sahip olan Bonneval, ilk olarak Fransız ordusundan ihraç edildikten sonra Nemçe Devleti'ne sığınmış ardından burada da Prens Eugen ile arası açılan Paşa, Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Osmanlı Devleti'ne sığınıp bu orduda hizmet eden Paşa'nın yegâne amacı, Nemçe'den intikam almak istemesi olmuştur. Nitekim Osmanlı hudutlarında bulunduğu süre boyunca yaptığı faaliyetler de bu doğrultuda olmuştur.⁴⁵

Rusya Devleti, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşı başlatmak için türlü bahaneler aramış lakin Osmanlı Devleti'nin Rusya ile karşı karşıya sıcak bir savaşa girmeme isteği Rus cenahını engellemiştir. Nemçe Devleti ise, savaşın ilk başlarında Osmanlı Devleti'ne savaş açmaya kararlı olsa da Osmanlı Devleti'ni bir süre oyalayarak saldırı anı için uygun vakti beklemişlerdir.⁴⁶ Rusya Devleti, Tuna nehri sınırına kadar Karadeniz'in kuzey bölgesini ve Kırım'ı ele geçirmek, Karadeniz Bölgesi'ne inmek, Boğazlardan serbestçe Akdeniz Bölgesi'ne geçebilmek, Eflak ve Boğdan'ı kendisine bağlı bir prenslik durumuna getirmek için birdenbire Kırım ve Azak Kalesi'ne doğru saldırıya geçmişlerdir. Osmanlı Devleti Fransa sefirinin teşvikleri neticesinde Rusya üzerine savaş açmış bunun yanı sıra Sadrazam Silahdar Mehmed Paşa Nemçe, İngiltere, Hollanda ve Venedik hükümetlerine mektuplar yazıp bu savaşta tavassutluk yapmalarını istemişse de beklenen bir cevap gelmemiştir. Diğer taraftan Avusturya, 1736 senesinde Osmanlı Devleti'ne karşı bir savaşın muhtemel olduğunun farkına varmış, Almanya ve İtalya ile olan savaşlarından dolayı mali bunalıma girmiş ve ek olarak bu savaşa girmesi için altı milyon florin nakit paraya gereksinim duymuştur. Nemçe ordusu, hazırlıklarını tamamladıktan bir müddet sonra Osmanlı Devleti'ne karşı saldırıya geçmiştir. Bu duruma istinaden ordu Banyaluka, İzvornik ve Eflak bölgelerini tutarken, müttefik ordusu Ruslar ise Özi bölgesini işgal edecektir. 1737-1738 yılları üç devlet arasında mücadeleler şeklinde geçmiş ve 1738 yılının Nisan ayına doğru taraflar arasında Nemçe Devleti'nin isteği doğrultusunda Fransa Devleti'nin arabuluculuğu ile barış müzakereleri başlamıştır.⁴⁷

⁴⁵Sertoğlu, *age*, s.2497.

⁴⁶İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV/1, TTK Basımevi, Ankara 1995, s.260.

⁴⁷Kurtaran, *age*, Ankara 2014, s.194.

1737 yılında Osmanlı Devleti'nin hem Avusturya cephesinde hem de Rus cephesinde göstermiş olduğu başarılar, Fransa Devleti'nin üç devlet arasındaki tavassutluk rolünü kolaylaştırmıştır. Fransa Kralı XV. Louis, son durumu Dersaâdet'teki sefiri Villeneuve'e bildirmiştir. Belgrad barış müzakeresi görüşmelerinde, Nemçe Devleti'ni Kont Neipperg temsil ederken Osmanlı Devleti'ni ise Veziriazam İvaz Mehmed Paşa temsil etmiştir. Nihayetinde iki cenah arasında barış görüşmeleri başlamıştır. 1 Eylül 1739 tarihinde iki taraf devlette mücadele haline son vermek için antlaşma metninin suretlerini barış elçilerine teslim etmişlerdir.⁴⁸

Sonuç olarak, Avusturya ve Rusya arasında oluşan ittifak, bir bakıma hem Avusturya İmparatoru'na hem de Rus Çariçesi'ne fayda sağlamıştır. Çünkü, Avusturya Devleti bu ittifakı Fransa Devleti'ne karşı kullanırken, Rusya ise Osmanlı Devleti'ne karşı Nemçe desteğini kullanma imkânı vermiştir. Böylelikle bu ittifakın yararlarını ileride Avusturya Veraset Savaşları sırasında da görüyor olacağız.

⁴⁸Kurtaran, *age*, Ankara 2014, s.196; Bozkurt, *agt*, s.20-21.

BÖLÜM I: AVUSTURYA VERASET SAVAŞLARI (1740-1748)

1.1.CHARLES VI YÖNETİMİNDE AVUSTURYA

1.1.1. Pactum Mutuae Successionis'ten Pragmatische Sanktion'a

On asır boyunca Batı ve Orta Avrupa bölgesinde egemen olan ve bünyesinde çeşitli kompleks devletleri bulunduran Kutsal Roma İmparatorluğu⁴⁹, önce Franklar daha sonrasında Alman imparatorlar tarafından yönetilmiştir. İmparatorluğun içerisindeki hanedanlıklar arasında 18. asırda ön plana çıkmış olan Habsburg Hanedanlığı, diğer hanedanlıklara göre otoritesini ve kudretini coğrafi konumundan ve topraklarının genişliğinden almıştır. Kutsal Roma İmparatorluğu tahtında Hohenstaufen Hanedanlığı⁵⁰ yönetimi son bulduktan sonra Habsburg Dükleri (Avusturya) tarafından taht devralınarak imparatorluk Habsburg Hanedanlığı ile varlığını devam ettirmiştir.⁵¹

18. asırda Avrupa Bölgesi'nin en güçlü devletleri Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nu yöneten Habsburg Hanedanlığı bünyesindeki İspanya ve Avusturya olmuştur. İspanya Veraset Savaşları⁵² esnasında Kutsal Roma Germen İmparatoru ve Habsburg Hanedanlığı Kralı I. Leopold Avusturya ve İspanya üzerindeki taht haklarını kesinleştirmek amacıyla, 1703 yılında "Pactum Mutuae Successionis"⁵³ adlı paktı

⁴⁹Kutsal Roma İmparatorluğu (800-1806): Batı'daki ilk Orta çağ hükümdarı Papa tarafından 800 yılında taç giyen Charlemagne olmuştur. Charlemagne'nin vefatından kısa bir süre sonra yerine uzak akrabası olan Büyük Otto, 962 yılında yönetimin başına geçmiştir. İmparatorluk, 12.asra kadar sadece Roma İmparatorluğu unvanını kullanmış ve bu asırdan sonra imparator Friedrich Barbarossa tarafından "kutsal" unvanı eklenmiştir. XVIII.asırda VI. Charles döneminde imparatorluğun yalnızca en yüksek yedi prensliğinin imparatoru seçmesine izin verilmiştir. Buna paralel olarak o dönemde imparatorluğa bağlı elektörlükler; Mainz, Köln, Trier, Palatine, Saksonya, Brandenburg ve Bohemya şeklindedir. Daha fazla bilgi için bkz. Barbara Stollberg-Rilinger, *Kutsal Roma İmparatorluğu*, (Çeviren Mete Tunçay), Vakıfbank Kültür Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2020, s.19-21; <https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Kurf%C3%BCrsten>, (28.02.2023/ 16:51'de erişilmiştir.)

⁵⁰Hohenstaufen Hanedanlığı (1138-1208) (1212-1254): Staufer Hanedanlığı olarak da bilinen ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nu yönetmiş Alman Hanedanlığıdır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.britannica.com/topic/Hohenstaufen-dynasty>, (15.10.2022 / 15:08'de erişilmiştir.)

⁵¹Fatih Karabulut, *Avrupa Veraset Savaşları Sırasında Osmanlı Avrupa Devletleri İlişkileri (1699-1756) "Savaşların Gölgesindeki Diplomasi"*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Kırıkkale 2021, s.194.

⁵²İspanya Veraset Savaşları (1701–1714): Habsburg Hanedanlığı ve Bourbon Hanedanlığı arasında yaşanmıştır. Fransa Kralı XIV. Louis'in torunu Philip için ve Kutsal Roma Germen İmparatoru I. Leopold'un küçük oğlu VI. Charles için İspanya tahtını talep etmesiyle başlamıştır. Habsburg Hanedanlığı'na ait mülkler arasında en büyük toprak parçasının Macaristan Devleti olmasının yanı sıra, hanedanlık topraklarına İspanya Veraset Savaşları ile birlikte Flander, Lombardiya, Milan, Napoli ve Sardunya bölgelerini de katmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Hajo Halborn, *A History of Modern Germany 1648–1840*, Princeton University Press 1982, s.182; Karabulut, agt, s.194.

⁵³Pactum Mutuae Successionis: Karşılıklı Veraset Paktı anlamına gelen bu terim İmparator I. Leopold'un veraset paylaşımı konusunda oğulları arasında imzalanan aile sözleşmesidir.

tasarlamıştır. Bu pakta göre, İspanya topraklarının idaresi küçük oğlu VI. Charles'a verilirken, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun ve Avusturya topraklarının idaresi ise büyük oğlu I. Joseph'e verilmiştir. Pakt bundan başka, iki erkek kardeşin veraset haklarını kesinleştirmesinin yanı sıra kadın soyundan gelen ardıllarına da atıfta bulunmuştur. Her ikisinin de erkek soyundan gelen vârisleri tahtta hak sahibi olmuşlardır ve iki erkek kardeşten birinin erkek çocuğu olmazsa diğer erkek kardeş tüm krallıklardaki hakimiyete sahip olmuştur. Lakin her iki kardeş de ardında erkek vâris bırakmadan vefat ettiği için 1703 yılında ilan edilen veraset paktına göre imparatorluğun öncelikli taht hakkı, İmparator I. Joseph'in büyük kızı Maria Josepha'nın olmuştur.⁵⁴

1705 yılında vefat eden İmparator I. Leopold 'un yerine tahta büyük oğlu I. Joseph geçmiştir. Fakat babasının vefatından yaklaşık altı yıl sonra ani bir şekilde çiçek hastalığından dolayı vefat eden I. Joseph, tahta ardıl olarak iki kızı Maria Josepha ve Maria Amalia'yı bırakmıştır. Fakat pakta göre, I. Joseph'in yerine erkek kardeşi VI. Charles Avusturya yönetimini devralarak İspanya'dan Viyana'ya dönmüştür. 1711 yılında çiçek hastalığı salgını sırasında vefat eden İmparator I. Joseph'ten sonra imparatorluk tahtını son Habsburg erkek vârisi olan VI. Charles devraldığında yalnızca İspanya'nın değil Orta ve Doğu Orta Avrupa'nın da kontrolünü eline almıştır. Ayrıca Habsburg mülkleri Salic Yasasına⁵⁵ bağlı olduğu için kadın soyundan gelen bir ardıllığı kabul etmemiş ve bu sebeple her iki erkek kardeşin de erkek evladı olmadığı için ardıl olarak kız evlatlarını vâris göstermiştir.⁵⁶

Avusturya tahtının başındaki İmparator VI. Charles, İspanya Veraset Savaşları gibi bir veraset savaşının ileride Avusturya tahtında yaşanmaması için tahtta olduğu süre

⁵⁴Robert Kann, *A History of the Habsburg Empire, 1526–1918*, University of California Press 1980, s.58; Halborn, *age*, s.182.

⁵⁵Salic yasası: 5. asırda Galya'yı fetheden Salian Franks tarafından ilan edilen bir kanun olup, Batı Avrupa bölgesindeki Merovenj Hanedanlığı'nın kurucusu olan Clovis döneminde yayınlanmıştır. Clovis'in soyundan gelenler tarafından iki kez yeniden basılan kanun Karolenj Hanedanlığı (Charlemagne ve halefleri) tarafından defalarca değiştirilmiş ve sistemleştirilmiştir. Ayrıca Eski Yüksek Almanca diline çevrilmiştir. Salic Yasasındaki kanun maddeleri, kadın yönetimini reddetmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Micheal Levy, "Salic Law", *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Salic-Law>, (24.04.2022 / 20:53'te erişilmiştir.)

⁵⁶Edward Crankshaw, *Maria Theresia*, Longman Publishers, Great Britain 1989, s.12; Paula Sutter Fichtner, *The Habsburg Monarchy 1490-1848*, Palgrave Macmillan, New York 2003, s.60.

boyunca bir dizi tedbir almaya çalışmış ve yönetimi boyunca bu durum için çabalamıştır.⁵⁷ Çünkü 1713 yılına kadar, İmparator VI. Charles ve eşi Elizabeth Christina von Braunschweig'in çocukları olmamış ve böylelikle İmparator VI. Charles'ın ardıl olarak erkek çocuk bırakmaması Habsburg egemenliğini tehlikeye sokmuştur. Bu sebeple, 1703 yılında I. Joseph ve VI. Charles arasında kabul edilen "Pactum Mutuae Successionis" taht yönetimi konusunda I. Joseph'in kızlarını ayrıcalıklı bir duruma getirmiştir. Bu vaziyete mukabil, VI. Charles 19 Nisan 1713 tarihinde, 1703 yılında kabul edilen antlaşmaya ilave bir kanun olan "Pragmatische Sanktion"⁵⁸ ile, kendinden sonra tahta geçecek olan kerimesi Maria Theresia'nın yönetimini güvence altına alarak kendisinden sonra varisi olarak göstermiştir.⁵⁹

İmparator VI. Charles, Pragmatik Yaptırım'ı Alman ve Avrupalı diğer devletlere kabul ettirmek için bazı imtiyazlar vermek zorunda kalmıştır. Rusya, 1726 yılında Osmanlı'ya karşı muhtemel bir savaş tehlikesi sebebiyle Avusturya Devleti ile ittifak yapmış ve Avusturya'nın Rusya'ya bu yardımına karşılık Rusya Devleti, İmparator VI. Charles tarafından ilan edilen Faydacı Müeyyideyi kabul etmiştir.⁶⁰ İngiltere Kralı ve Hannover Elektörü I. George, yaptırımı kabul etmek için İngiltere Kralı olarak tanınması ve Trieste Limanı'nda kurulan Ostend Şirketi'nin kapatılması şartlarını ileri sürmüştür. Bu şartların altında yatan temel sebep, 1714 yılında İmparator VI. Charles, I. George'u İngiltere Kralı olarak görmemiş dahası imparatorluklara bağlı küçük bir beylik muamelesi yapmıştır. Bu doğrultuda VI. Charles, I. George'un şartlarını II.Viyana Antlaşması (1731) ile kabul etmiştir.⁶¹ Hollanda Birleşik Eyaletleri'nin Baş Valisi (Stadtholder), İspanya Veraset Savaşları sonunda gerçekleşen Flander Bölgesi'nin Habsburg egemenliğine

⁵⁷Bozkurt, agt, s.36; Karabulut, agt, s.146.

⁵⁸Alman literatüründe die Pragmatische Sanktion, İngiliz literatüründe Pragmatic Sanction ve Türk literatüründe Faydacı Yaptırım / Faydacı Müeyyide terimleri olarak yerini almıştır. 1713 yılında Kutsal Roma Germen İmparatoru Charles VI tarafından ilan edilen Pragmatik Yaptırım, kanun gücüne sahip olan imparatorluk, kraliyet tüzüğü veya kararname anlamına gelmektedir. *Oxford Lexico Dictionary*, "Pragmatic Sanction", https://www.lexico.com/en/definition/pragmatic_sanction , (08.04.2022 / 21:00'da erişilmiştir.), *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, "Pragmatik", "Yaptırım", <https://sozluk.gov.tr/> , (08.04.2022 / 22:09'da erişilmiştir.)

⁵⁹Savaş, agm, Ankara 2002, s.1032; Stollberg-Rilinger, *age*, (çev. Mete Tunçay), s.147.

⁶⁰Bozkurt, agt, s.36-37.

⁶¹Torsten Rlotte, "Britain and Hannover", *A Company to Eighteenth Century Europe*, (Editör Peter H. Wilson), Blackwell Publishing Ltd, First Published, Oxford 2008, s.363.

geçmesi ile oluşan tampon sorununu Bariyer Antlaşması ile çözdüğünden dolayı Bourbon Hanedanlığı'na karşı Habsburg dostluğundan başka bir şey istememiştir.⁶² 1726 yılının Ekim ayında Prusya Kralı I. Friedrich Avusturya Devleti ile yaptığı gizli ittifak neticesinde yaptırımı kabul etmiştir.⁶³ Pragmatik Yaptırımı kabul etmede zorluk çıkartan Bourbon Hanedanlığı monarşileri (Fransa ve İspanya) olmuştur. Aslında bu monarşiler arasında evlilik krizi ortaya çıkınca İmparator VI. Charles bu sorunu fırsat bilerek durumu kendi lehine çevirmek istemiştir. Böylelikle imparatora, Bourbon Hanedanlığı'ndan Fransa yaptırımı kabul etmeyeceğini bildirirken, İspanya aksine yaptırımı kabul ettiğini bildirmiştir. Daha sonraki süreçte Fransa Devleti'ne Lehistan Veraset Savaşları'nın⁶⁴ sonunda imzalanan Viyana Antlaşması (1738) ile Lorraine Dükalığı'nı vererek yaptırımı kabul etmesi sağlanmıştır. Diğer taraftan I. Joseph 'in kerimelerinin, Bavyera ve Saksonya elektörleri ile evli olmasından dolayı bu iki ülkenin elektörleri de yönetimde hak iddia etmişlerdir. Bu sebeple, 1733-1738 yılları arasında Lehistan'da ortaya çıkan veraset savaşlarında VI. Charles, tahta çıkması için III. August'u desteklemiş ve böylelikle III. August yaptırımı kabul etmiştir. Lakin yaptırımı, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'na tabii olan Wittelsbach Hanedanlığı'ndan Bavyera, Trier, Köln ve Platine/Pfalz elektörleri kabul etmemiştir.⁶⁵

Sonuç olarak, 19 Nisan 1713 tarihinde Kayzer VI. Charles tarafından ilan edilen Pragmatik Yaptırım, Avusturya İmparatorluğu'nun en önemli temel yasası olmuştur. Avrupa devletleri tarafından garanti edilen ferdi taç topraklarının mülklerinin kabul edilmesiyle kutsanan bu yasa, Habsburg İmparatorluğu'nun ayrıcalıklarına ve aile

⁶²C.A. Macartney, "The Habsburg Dominions", *The Old Regime (1713-63)*, (Ed. J. O. Lindsay), Vol. VII, Cambridge At The University Press, London 1966, s. 391.

⁶³Bozkurt, agt, s.37.

⁶⁴Lehistan Veraset Savaşları (1733-1738): Avrupalı güçler Polonya'nın jeopolitik yapısı sebebiyle bu bölgede söz sahibi olmak ve kendi kralını seçtirmek istemişlerdir. 1733 yılında II. August vefat ettikten sonra Fransa, Rusya ve Avusturya karşı karşıya gelmişlerdir. Lehistan'da bu konuda iki sınıfa ayrılmış ve Rusya ile Avusturya III. August'u zorla kral seçtirince Fransa ile aralarında mücadele başlamıştır. 1733 yılında başlayan savaşta Fransa Devleti, Osmanlı Devleti'nden yararlanmak istemiş ve savaşa yönelik devleti kışkırtmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Karabulut, agt, s.141.

⁶⁵Jeremy Black, *From Louis XIV to Napoleon, The Fate of a Great Power*, 1.Basım, UCL Press, United Kingdom and United State 1999, s.77; Erich Zöllner, *Geschichte Österreichs Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, 8. Auflage, Verlag Für Geschichte und Politik Wien R., München Oldenbourg-1990, s.269-273.

anlaşmalarına dayanmaktadır.⁶⁶ Kayzer VI. Charles tarafından ilan edilen bu kanun ile alakalı en çok tartışılan noktalardan biri, babası I. Leopold ve ağabeyi I. Joseph ile aralarında imzaladıkları “Pactum Mutuae Successionis” ile olan tutarsızlığıdır. Çünkü her iki verasetnamede erkek ardılların yokluğunda kadın ardıllığını sağlarken öncelik sıralarında farklılık göstermişlerdir. Pactum sözleşmesi I. Joseph’in kızlarına hak tanırken ve bu durumu İmparator VI. Charles’ın önüne koyarken, Pragmatik Yaptırım VI. Charles’ın kızlarına öncelik hakkı vermiştir. Bu durum, esasında bir kısım çağdaşı da ikiye bölmüştür. Bir kısım çağdaşın düşünceleri Pactum’a göre şekillenirken, diğer kısım çağdaşın düşünceleri ise Pragmatik Yaptırım’a göre şekillenmiştir. Çoğu tarihçi, Pactum’un başlangıçta I. Joseph’in kızlarına, erkek kardeşi VI. Charles’ın kızlarından daha öncelik verdiğini kabul etse de 1711 yılında I. Joseph’in vefatından sonra VI. Charles’ın kadın ardıllığı iddiasını tersine çevirme konusunu tamamen kendi hakları doğrultusunda olduğunu savunmuştur.⁶⁷ Bu düşüncüyü Ingrao, Alfred von Arneth Prens Eugen’in biyografisinden, “*İmparator Charles, tahttaki her halefin atalarının çıkardığı yasaları değiştirme hakkını talep etti.*”⁶⁸ şeklinde aktarmıştır.

⁶⁶Adam Wolf, *Die Geschichte der Pragmatische Sanktion bis 1740*, Verlag von Carl Gerold, Wien 1850, s.III.

⁶⁷Charles Ingrao, “Empress Wilhelmine Amalia and The Pragmatic Sanction”, *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 34, Wien 1981, s.351.

⁶⁸Almanca çevirisi: “Karl nahm jedoch das Recht jedes Nachfolgers auf dem Throne in Anspruch, die Gesetze zu ändern, welche seine Vorfahren erlassen hatten.” şeklindedir. Alfred Ritter von Arneth, *Prinz Eugen von Savoyen 1719-1736 Savoy Prensi Eugene Serisi: İmparatorluk Arşivlerindeki El Yazması Kaynaklarına Göre*, Wilhelm Braumüller, Wien 1864, s.165-166.

1.2. AVUSTURYA'DA TAHT DEĞİŞİKLİĞİ VE VERASET SALDIRILARI

1.2.1. Maria Theresa'nın Tahtı Devralması ve I. Silezya Savaşı (1740-1742)

Kayzer VI. Charles, 19 Ekim 1740 yılında vefat etmiştir. İmparatorun vefatından sonra Pragmatik Yaptırım sayesinde Avusturya Hanedanlığı'nın bütün hakları, büyük kızı Arşidüşes Maria Theresia'ya geçmiştir. Theresia tahtı devraldığında hamileliğinin son evresinde olması sebebiyle bu durum, Arşidüşes için tehlikeli bir süreç olmuş lakin babasının vefatından bir gün sonra hükümetin bütün yetkilerini alacak kadar moralini düzeltmiştir. İmparatoriçe Theresia, babasından kötü bir devlet maliyesi, diğer devletlerle olan mücadeleleri neticesinde aldığı yenilgilerden dolayı morali bozuk bir devlet ordusu, tükenmiş eyaletler ve yıllar içinde gelişmiş yaşı epeyce ileri olan bir devlet kadrosu şeklinde yönetimi devralmıştır. Avusturya Devleti'nin askeri ve iktisadi açıdan olumsuz etkilenmesine İmparator VI. Charles zamanında Türklerle yapılan savaşı örnek verebilmekteyiz.⁶⁹

İmparator VI. Charles, yirmi seneyi geçen bir süre boyunca büyük kızı Maria Theresia'nın taht haklarını güvence altına almak için Avrupalı devletlere çeşitli imtiyazlar vermiştir. Lakin İmparator VI. Charles vefat ettikten sonra Avrupalı devletlerle yapılan bu antlaşmaların hepsi suya düşmüş ve İmparatoriçe Theresia yönetiminin ilk yıllarında imparatorluğun veraseti sorunu ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple İmparatoriçe, Prusya ve Fransa Devletleri, Bavyera ve Saksonya Elektörlükleri ile veraset konusunda savaşım vermiştir.⁷⁰

Pragmatik Yaptırımı ısrarla kabul etmeyen ve özellikle tehlikeli olan elektörlükler Bavyera ve Saksonya olmuştur. Çünkü bu elektörlükler, I. Joseph'in kızları ile evli oldukları için imparatorluk verasetinde hak iddia etmişlerdir.⁷¹

⁶⁹M.S. Anderson, *The War of the Austrian Succession*, Longman Publishing, New York 1995, s.59; William Coxe, *History of the House of Austria*, Vol.IV, Second Edition, Printed For Longman, London 1820, s.394; Michael Hochedlinger, *Austria's Wars of Emergence 1683-1797*, Routledge Taylor&Francis Group, New York 2003, s.246.

⁷⁰Geoffrey Parker, *Cambridge Savaş Tarihi*, (çev. Füsun Tayanç-Tunç Tayanç.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s.199.

⁷¹Hochedlinger, *age*, s.246.

18. asrın ortalarına doğru Orta ve Batı Avrupa bölgesindeki büyük hanedan aileleri aralarındaki rekabetlerden dolayı bölünmüşlerdir. Büyük hanedan aileleri arasındaki rekabetlerin asıl sebebi, Avrupa bölgesine hangi devletin hâkim olacağı konusu olmuştur. Veraset savaşlarına sebep olan bu rekabetlerin en önemlisi Habsburg-Bourbon mücadelesi olmuş ve kökleri XVI. asrın başlarına kadar dayanmıştır.⁷² Fransa Devleti ve Habsburg Hanedanlığı arasında asırlardır süren düşmanlığın asıl sebebi, Burgonya mirası⁷³ olmuştur.⁷⁴

Avusturya ve Prusya Devletleri'nin arası Jülich ve Berg Dukalıkları⁷⁵ üzerine yapılan tartışmanın ardından bozulmaya başlamıştır.⁷⁶ Prusya Devleti'nin⁷⁷ başına 1740 yılında yeni hükümdar olarak II. Frederick geçmiştir. Avrupalı devletler tarafından Prusya Devleti'nin başına yeni geçen hükümdarın, babası I. Frederick Wilhelm gibi devleti sakın bir şekilde yöneteceği düşünülmüş lakin bu durum Avrupalı devletlerin düşündüğü gibi olmamıştır. Çünkü Prusya Kralı II. Frederick, İmparator VI. Charles'ın vefatından iki ay sonra, Habsburg Hanedanlığı'nın Orta Avrupa topraklarındaki en zengin bölgesi olan Silezya'yı, 16 Aralık 1740 yılında işgal etmiştir. Bu sebeple, Habsburg ve Hohenzollern Hanedanlıkları arasında 1866 yılındaki son Prusya zaferine kadar uzun süre devam edecek olan bir mücadele dönemi başlamıştır.⁷⁸

⁷²Anderson, *age*, s.8.

⁷³Burgonya mirası: 1477 yılında I. Maximillian Burgondiya Dükü Cesur Charles'ın tek kızı olan Burgondiya düşesi Mary ile evlenmiştir. Bu evlilik neticesinde I. Maximillian, Françe Devleti ve imparatorluk sınırları içerisinde bulunan Burgondiya'nın mirasında söz sahibi olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Brigitte Hamann, *Die Habsburger Ein biographisches Lexikon*, Amalthea Signum Publisher, München 2001, s.357.

⁷⁴Raschbauer, *agt*, s.7.

⁷⁵Jülich ve Berg Dukalıkları: 16. asırda Kleve Dükalığı'nın egemenliğinde Aşağı Ren bölgesinde Westfalya'daki Mark ve Ravensberg eyaletlerini oluşturmaktadır. Meuse nehrinden Weser nehrine kadar uzanan bu büyük toprak parçası 1510 yılında Kleve-Mark Dükü III. John'un Maria von Jülich-Berg-Ravensberg ile evlenmesiyle kurulmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. https://www.uni-muenster.de/Staedtegeschichte/reformationinwestfalen/Reformation_in_Westfalen/territorienderreformation/hzgtmjuelich-kleve-berg.html, (03.06.2022 / 17:14'te erişilmiştir.)

⁷⁶Hochedlinger, *age*, s.246.

⁷⁷Prusya: Almanya'nın doğu bölgesinde bulunan ve merkezi Berlin olan bir Alman Krallığı'dır. İlk zamanlarda Hohenzollern ailesinin idaresinde Brandenburg Elektörlüğü olarak Kutsal Roma İmparatorluğu'na bağlı Brandenburg Dükalığı'nın krallık vasfını kazanmasıyla beraber ortaya çıkan Prusya, 1871 senesinden sonra da Alman Krallığı olarak devam etmiştir. Daha fazla bilgi bkz. Kemal Beydilli, "Prusya", *DİA*, C.34, İstanbul 2007, s.354.

⁷⁸Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789*, (çev. Ertürk Demirel), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2002, s.198-199; Anderson, *age*, s.59.

16 Aralık 1740 senesinde Prusya Kralı II. Frederick ve ordusu Silezya hududunu geçerek, 1741 yılının Ocak ayının başlarında Breslau ve Aşağı Silezya bölgesini ele geçirmiştir. İmparatoriçe Maria Theresia, Silezya bölgesini kurtarmak için Viyana’da bir ordu toplamış fakat bu ordunun sayısı 1740 yılının sonuna doğru ancak 7000’e kadar yükseltilebilmiştir. Avusturya ordusunun zayıflığından dolayı Prusya Kralı yıl sonuna doğru hemen hemen bütün bölgeyi kolayca tehdit eder hale gelmiştir. Avusturya ordusu, Prusya saldırılarına karşı çok yavaş bir şekilde hareket etmiştir. Esasında Avusturya Devleti komutanı Neipperg’in⁷⁹ Belgrad kuşatmasındaki başarısız görevinin affedilmesi ve Avusturya ordusunun Neipperg’e emanet edilmek zorunda kalınması, ordunun ne oranda hazırlıksız olduğunun bir göstergesi olmuştur. 1741 yılının Nisan ayının başlarında Neipperg, Neisse bölgesini rahatlatmış fakat bu işgalden kısa bir süre sonra Avusturya ordusu Brieg yakınlarındaki Mollwitz bölgesinde Prusya ordusuna karşı 10 Nisan 1741 tarihinde yenilmiştir.⁸⁰

Prusya Devleti, Silezya bölgesini işgal etmeden önce İmparatoriçe Theresia ile müzakerelere başlamıştır. II. Frederick, bu müzakerelerde İmparatoriçe Theresia’ya Silezya bölgesini kendisine vermesi koşulu ile imparatorluk seçimlerinde Theresia’nın eşi Toskana Grandükası I. Francis Stephan’ı destekleyeceğine ve hanedanlığı tehdit eden saldırılara karşı da Habsburg monarşisinin bütünlüğünü savunacağına dair söz vermiştir. Esasında böyle bir saldırı tehdidi Habsburg Hanedanlığı verasetinde hak iddia eden Bavyera Elektörlüğü’nden beklenmekteydi. Lakin Bavyera Elektörlüğü’nün bu saldırıyı tek başına yapacak gücü ve desteği yoktur. Diğer taraftan Prusya Devleti, Lehistan Veraset Savaşları sonrasında yakınlaşmaya başlayan Habsburg-Bourbon ilişkilerini durma noktasına getirmiştir.

⁷⁹Neipperg (1684–1774): Almanya’nın Schwaigern şehrinde dünyaya gelen komutanın tam adı Wilhelm Reinhard von Neipperg’tir. 1702 senesinden itibaren İmparatorluk için hizmet etmeye başlamış ve daha sonrasında çeşitli askerlik rütbelerinde görev almıştır. 1726 yılında kont rütbesine yükseltilen Neipperg, Grocka Savaşı’nda Mareşal Wallis ile birlikte mücadele etmiş ve 1739 yılında Türklerle yapılan Belgrad Barışı’nda Avusturya Devleti’ni temsil etmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Andrew Wheatcroft, *The Enemy at the Gate: Habsburgs, Ottomans, and the Battle for Europe*, Bodley Head Publisher, London 2008, s.240; Charles W. Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1618-1815*, Second Edition, Cambridge University Press, 1994, s.147; Jones Archer, *The Art of War in the Western World*, University of Illinois Press, Illinois United States 1987, s.295.

⁸⁰Ingrao, *age*, s.168; Hochedlinger, *age*, s.248.

1741 yılının Mayıs ayının sonları ve Haziran ayının başlarına doğru gelindiğinde Habsburg Hanedanlığı'na karşı ittifaklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Avusturya'daki veraset savaşları sırasında İspanya Devleti de kendi hakkı olanı yani Kuzey İtalya'daki bölgelerini yeniden almak istemiş, bu sebeple Bavyera ve İspanya arasında gerçekleşen ittifak neticesinde, Bavyera Elektörlüğü İspanya Devleti'nin V. Philip'in ikinci evliliğinden olan oğlu Don Philipp adına İtalya'da yaptığı fetihlerini desteklemesi karşılığında ehemmiyeti büyük olan İspanyol desteğini almıştır. Haziran ayında ise Avusturya cenahı aleyhine imparatorluk seçimlerinde Bavyera Elektörü Charles Albert'i destekleyeceklerine dair Prusya ve Fransa arasında da bir ittifak oluşmuş bu sebeple Avusturya cenahına olumsuz etkisi olan iki çatışma alanı ortaya çıkmıştır; Prusya Devleti ile Silezya bölgesinin hakimiyeti için yapılan Silezya Savaşları, Bourbon'lar (İspanya-Fransa), Bavyera ve Saksonya Elektörlükleri ile de İmparator VI. Charles'tan kalan Habsburg veraseti için yapılan mücadelelerdir.⁸¹

Habsburg Hanedanlığı'nın geleneksel müttefiki olan Büyük Britanya, veraset savaşları esnasında tarafsız kalmayı seçmiştir. Bu sebeple, daha veraset savaşlarının başındayken Britanya'nın Avusturya Devleti'ne verdiği müttefiklik desteğinin bir hayal kırıklığı olduğunu ve açıkçası Silezya bölgesinin mevcut durumunun Britanya hükümetinin odak noktasında olmadığını ifade edebiliriz. Bu yüzden, Habsburg Hanedanlığı Silezya savaşlarında Prusya ile mücadele ederken diğer taraftan da Britanya hükümeti zamanını boşa harcamak yerine enerjisini tamamen Fransa'ya yoğunlaştırmıştır.⁸²

1741 yılının Temmuz ayının sonlarına doğru Silezya bölgesi üzerinde Prusya ve Avusturya arasında kimin egemen olacağına dair tartışmalar devam ederken, Bavyera Elektörlüğü ordusu, Tuna Nehri üzerindeki Passau Prens Piskoposluğu'nu işgal ederek yeni bir cephe açmış ve Eylül ayında ise Yukarı Avusturya bölgesini ele geçirerek Linz bölgesindeki halkın Habsburg Hanedanlığı'nın yeni arşidükü olarak kendisine saygı duymasını istemiştir. 1741 yılının Eylül ayının sonuna gelindiğinde Bavyera-Fransız

⁸¹Hochedlinger, *age*, s.248-249.

⁸²Anderson, *age*, s.77-79.

birlikleri Pragmatik Ordu'ya⁸³ karşı üstünlüklerini sağlayarak istedikleri hedefe ulaşmışlardır.⁸⁴

1741 yılının yazının sonuna kadar Avusturya ve Saksonya, Fransız-Bavyera kuvvetlerinin arasında geçen bir dizi mücadeleden sonra Fransız-Bavyera birlikleri Prag bölgesini Kasım ayında ele geçirdikten sonra Bavyera Elektörü Charles Albert Aralık ayında kendisini Bohemya kralı ilan etmiştir.⁸⁵ 1741 yılının sonbaharına gelindiğinde Prusya birliklerinin Avusturya üzerindeki baskıları hafiflemiş ve Britanya elçisinin tavassutu ile birlikte I. Silezya Savaşı'na önden son veren Kleinschnellendorf Antlaşması (9 Ekim 1741) gizli bir şekilde imzalanmış ve bu antlaşmaya göre Aşağı Silezya ve Neisse kalesi Prusya Devleti'ne verilmiştir. Hofkriegsrat başkan yardımcısı Mareşal Khevenhüller⁸⁶ komutasındaki ordu, Bavyera topraklarının büyük bir bölümünü işgal etmiştir. Böylece İmparatoriçe Theresia, imparatorluğun başındaki yeni hükümdarı kendi topraklarından çıkarmayı başarmış ve onu Frankfurt'ta ikamet eden bir imparator haline getirmiştir. Kleinschnellendorf Antlaşması maddeleri yalnızca kâğıt üstünde kalmış olup antlaşmadan sadece bir ay sonra Prusya Devleti, Bavyera ve Saksonya Elektörlükleri arasında yapılan antlaşmaya göre Avusturya Devleti'nin toprakları paylaşılmıştır. Bu

⁸³Pragmatik Ordu: Avusturya, Büyük Britanya ve Hanover Elektörlüğü, Hollanda Cumhuriyeti, Savoy-Sardinya, Rusya (1741-43,1748), Saksonya Elektörlüğü'nden (1743-45) oluşan silahlı kuvvetlerdir.

⁸⁴Fransa Devleti fiili olarak Avusturya Veraset Savaşlarına katılmamış olup yalnızca Bavyera birliklerinde yardımcı kuvvet olarak yer almıştır. Ayrıca Westfalya merkezli Fransız gözlem kuvvetlerinin amaçları; Prusya'nın Ren eyaletlerini korumak, Hollanda Cumhuriyeti'ne baskı uygulamak doğrudan Hannover'i ve dolayısıyla İngiltere'yi tehdit etmek olmuştur. Fransız gözlem kuvvetlerinin amacı neticesinde, 1741 yılının eylül ayında Hanover Elektörlüğü, İmparatoriçe Theresia'ya askeri yardımda bulunmaktan kaçınmış ve bir tarafsızlık anlaşması imzalamıştır, aynı zamanda Hanover Elektörü olan II. George, imparatorluk seçimlerinde Bavyera Elektörü Charles Albert'i destekleyeceğine dair söz vermiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Hochedlinger, *age*, s.250.

⁸⁵Bohemya bölgesinde VI. Charles döneminde savaşın son yıllarındaki ağır vergi yükü, Habsburg yönetimine karşı hoşnutsuzluğu artırmıştır. Bu sebeple Bohem halkının bir kısmı, kısa sürede eyaleti kontrol eden yeni Bavyera hükümdarına isteyerek boyun eğmiştir. Elektör Charles Albert'in bu başarılarını göz önüne aldığımızda, imparatorluk tacını güvence altına almakta sorun yaşamamıştır. Çünkü 1742 yılının ocak ayında Charles Albert, VII. Charles olarak imparator seçilmiş ve şubat ayının ortasında Frankfurt bölgesinde imparatorluk tacını giymiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Anderson, *age*, s.87; Hochedlinger, *age*, s.250; Ingrao, *age*, s.154.

⁸⁶Ludwig Andreas Khevenhüller (1683-1744): Aristokrat bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Khevenhüller 16.asırdan 20.asıra kadar Habsburg monarşisi adına yöneticilik yapmış olan Avusturyalı bir mareşaldir. İspanya Veraset Savaşı, Polonya Veraset Savaşı, Türkler'le olan savaşta ve Avusturya Veraset Savaşı sırasında Avusturya ordusunda görev yapmıştır. Khevenhüller'in askeri ders kitapları ve askerler için olan teknik el kitapları öncü niteliğindedir. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.britannica.com/biography/Ludwig-Andreas-Khevenhuller> , (16.10.2022 / 11:38'de erişilmiştir.)

antlaşmaya göre, Aşağı Silezya ve Breslau bölgesi Prusya'da, Yukarı Silezya ve Moravya bölgesi Saksonya Elektörü III. Augustus'a, yukarı ve aşağı Avusturya, Bohemya ve Tirol bölgeleri de Bavyera Elektörü Charles Albert'e kalacaktır.⁸⁷

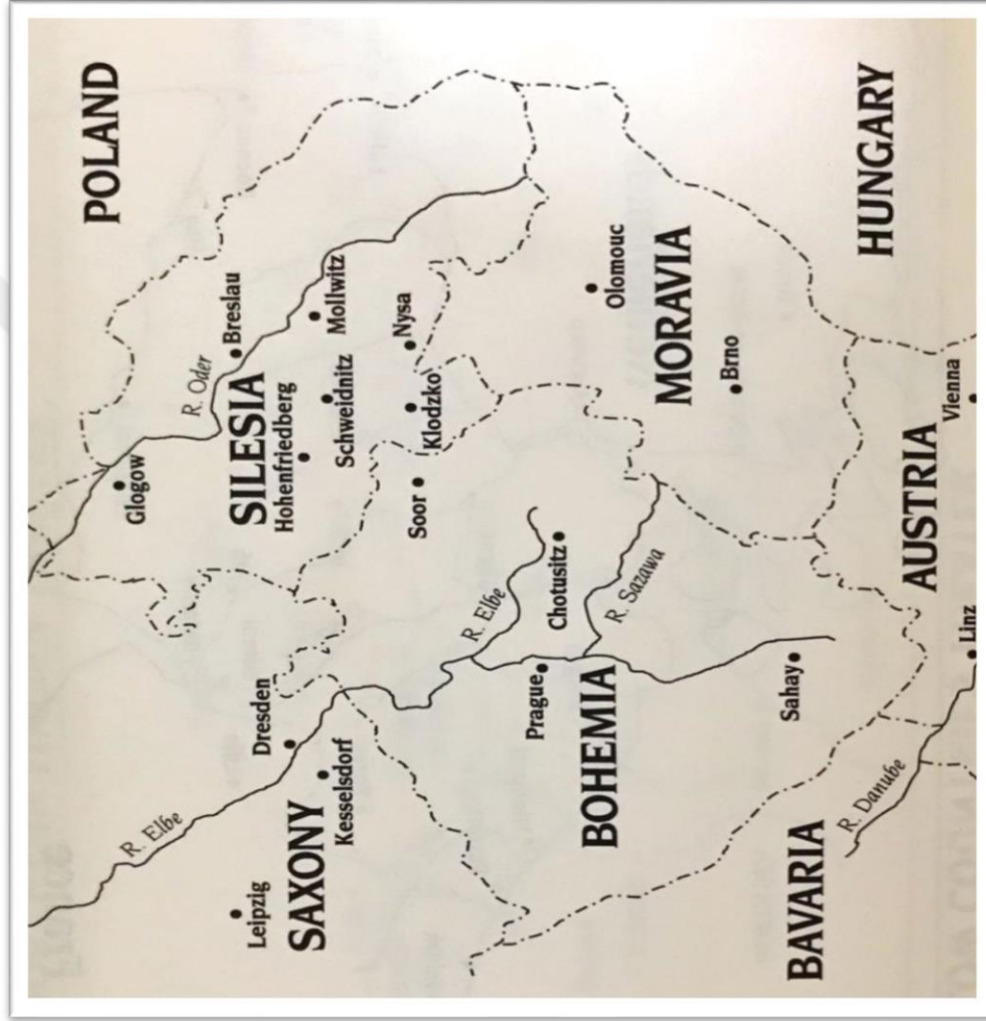
1741 yılının sonlarına doğru Sakson-Fransız birlikleri Prusya Kralı Frederick'in ordusuna destek birliği olarak katıldığında Moravya bölgesini işgal etmek için Olmütz (Aralık 1741), Iglau ve Znaim (Şubat 1742) bölgelerini de ele geçirmiştir. Hatta Silezya bölgesini korumak için kilit bir öneme sahip olan Glatz eyaletini de almıştır. Prusya ve Avusturya birlikleri arasındaki mücadele Moravya bölgesinde bir süre devam etmiş, sonrasında İmparatoriçe Theresia'nın kayınbiraderi olan Lorraine Dükü Charles komutasındaki Avusturya birlikleri tarafından Moravya bölgesi 1742 yılının Nisan ayında müttefik işgalcilerden temizlenmiştir. 17 Mayıs 1742 tarihinde Lorraine Dükü Charles'ın ordusu Prag bölgesinin yakınlarındaki Chotusitz eyaletinde Fransız birliklerini destekleyen Prusya birlikleri ile mücadele etmiştir. 1742 yılının Haziran ayında Avusturya adına Britanya hükümeti, Prusya devleti ile kesin olarak savaşı bitirecek olan Breslau Ön Barışı⁸⁸ için anlaşmışlardır. Prusya ile yapılan antlaşmadan sonra Temmuz ayının sonlarına doğru Saksonya Elektörlüğü ile antlaşma imzalanmış ve hanedanlık ordusu artık bütün odak noktasını Bohemya bölgesini Fransız-Bavyera birliklerinin işgallerinden kurtarmak için çabalamıştır.⁸⁹ I. Silezya Savaşı barış ön hazırlıkları süreci ile nihai barış anlaşması süreci arasında tuhaf bir ilişki vardır. Çünkü Breslau Ön Barışı'nın imzalamasının ardından 28

⁸⁷Hochedlinger, *age*, s.251; Anderson, *age*, s.88-90.

⁸⁸Breslau Ön Barışı: Avusturya İmparatoriçesi Theresia Chotusitz Savaşı'nı kaybettikten sonra, Avusturya Veraset Savaşı'nda güçlerini daha fazla kaybetmemek için Prusya Kralı II. Frederick ile barış yapmaya karar vermiştir. İngiliz büyükelçisi Lord Hyndford'un tavassutluğunda gerçekleşen müzakereler, Prusya cenahı temsilcisi Heinrich Graf von Podewils tarafından ve Avusturya cenahı temsilcisi imparatorluk özel meclis üyesi Freiherr Karl Joseph von Gillern tarafından yürütülmüştür. Ön Barış, 11 Haziran 1742 tarihinde Prusya Devleti ve Avusturya Devleti arasında yapılmış ve I. Silezya Savaşını sona erdirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Paulus Andreas Haussmann, "Friedenspräliminarien in der Völkerrechtsgeschichte", *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Vol. 25, Heidelberg 1965, s.669; Germanisches National Museum, <https://www.gnm.de/objekte/auf-den-breslauer-frieden-1742/>, (20.06.2022 / 21:59'da erişilmiştir.)

⁸⁹Hochedlinger, *age*, s.251-252.

Temmuz 1742 tarihinde Berlin şehrinde ön antlaşmayı onaylayan ve Birinci Silezya Savaşı'nı sona erdiren Berlin Barışı⁹⁰ imzalanmıştır.⁹¹

Şekil 1. Silezya Savaşları'nda Orta Avrupa Tiyatrosu⁹²

⁹⁰Berlin Barışı: 28 Temmuz 1742 yılında Prusya ve Avusturya arasında imzalanan bu antlaşma ile I. Silezya Savaşı resmen sona ermiş ve Breslau Ön Barışı'nı da onaylamıştır. Berlin'de imzalanan bu antlaşma neticesinde Avusturya Devleti'nin kaybettiği doğrudur. Çünkü Silezya bölgesinin hemen hemen tamamını Prusya Devleti'ne devretmiştir. Hatta Bartenstein bu antlaşmayı "Belgrad Barışı'nın ikinci cildi" olarak tanımlamıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Reed Browning, *The War of the Austrian Succession*, St. Martin's Press, New York 1993, s.108.

⁹¹Haussman, agm, s.669.

⁹²Browning, age, s. xiii.

1.2.2. II. Silezya Savaşı (1744-1745)

Avusturya ardıllığı sorunundan dolayı ortaya çıkan Silezya Savaşları'nın ikincisi, 1744 yılından 1745 yılına kadar devam etmiştir. II. Silezya Savaşı, esas olarak Silezya, Yukarı Saksonya ve Bohemya bölgelerinde gerçekleşmiştir.⁹³

1743 yılında Habsburg Hanedanlığı ordusu toparlanmaya başlayınca bu durum Frederick'te II endişe yaratmış ve kazanılan Habsburg zaferlerinden sonra birliklerini Prusya ile savaşmak için serbest bırakacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. 22 Mayıs 1744 tarihinde Wittelsbach İmparatoru, Palatine Elektörü ve Prusya Kralı arasında imzalanan Frankfurt Birliği sonuçlanmıştır. II. Frederick, Sakson hudutlarını geçerek Bohemya bölgesinden işgali başlatmıştır. Bu saldırı sonunda II. Frederick payına düşen bölgeleri, Elbe şehrinin doğusundaki Bohemya ve 1742 yılında Avusturya Devleti'nin elinde kalan Silezya bölgesini alacaktır.⁹⁴ II. Frederick, Bohemya bölgesine üç kol halinde dağılmıştır; Kont Kurt von Schwerin liderliğindeki doğu cenahı Silezya bölgesinden Glatz üzerine ilerlerken, Anhalt-Dessau Prensi II. Leopold tarafından yönetilen merkez kol, Lusatia bölgesinden geçerek Leitmeritz bölgesine doğru ilerlemiş ve oradan da Saksonya sınırlarına geçmiştir. Kral II. Frederick tarafından yönetilen batı cenahı, Dresden bölgesi üzerinden Elbe Nehri'ne ve Cevher Dağları boyunca Leitmeritz'e kadar ilerlemiştir.⁹⁵

1744 yılının yaz aylarında Avusturya ordusu kuzey cenahından gelen müttefik işgalci saldırılarına karşı zor durumda kalmıştır. 1744 yılının Eylül, Ekim ve Kasım ayları Prusya, Fransa ve Avusturya birlikleri arasında bir dizi mücadele ile geçmiştir. 1744 yılının Kasım ayına kadar Avusturya ordusu müttefik işgalci birliklerine karşı büyük bir başarı sağlayarak birlikleri Bohemya bölgesinden uzaklaştırmıştır. Prusya Devleti bu mücadelede ağır kayıplar vermiş fakat karşı bir hareketle yeniden Silezya bölgesini işgal etmiştir.⁹⁶

1745 yılının Ocak ayında İmparator VII. Charles'ın vefat ettiği sıralarda Avusturya ordusu tarafından Wittelsbach Hanedanlığı'nın merkezi yeniden ele geçirilirken, Haziran

⁹³Jack S. Lewy, "Analytic Problems in the Identification of Wars", *International Interactions*, Vol 14, Issue 2, (1988), s.183.

⁹⁴Hochedlinger, *age*, s.257.

⁹⁵Browning, *age*, s.181.

⁹⁶Thomas Carlyle, *History of Friedrich II of Prussia, Called Frederick the Great*, Vol. IV, Chapman And Hall, 193 Piccadilly, London 1864, s.42-54.

ayına doğru Fransız birlikleri Almanya bölgesinden çekilerek, bütün odak noktasını Belçika bölgesine yoğunlaştırmıştır. Bu sebeple, Avusturya ve Bavyera kendi haline bırakılmış, aralarındaki mücadele fazla devam etmeden Bavyera'nın başına geçen yeni elektör Maximilian III. Joseph ile Füßen Barışı (22 Nisan 1745)⁹⁷ imzalanarak uzlaşmıştır. Diğer taraftan Avusturya Devleti, 8 Ocak 1745 tarihinde yeni kurulan Dörtlü İttifak ile birlikte Varşova Antlaşması'nı⁹⁸ imzalayarak diplomatik konumunu daha da güçlendirmiştir.

Prusya Devleti, pozisyonunu bir dizi zaferle güçlendirdiği için savaşın Avusturya lehine dönmesi çok düşük bir ihtimal olarak görülmüştür. Breslau bölgesinin batı cenahında olan Hohenfriedeberg'e saldıran Avusturya-Sakson birlikleri, Prusya Kralı Frederick II tarafından 4 Haziran 1745 tarihinde mağlup edilmiş ve 30 Eylül 1745 tarihinde II. Frederick'in birlikleri Soor bölgesinde Avusturya ve Sakson birlikleri tarafından beklenmedik bir saldırıya uğramıştır. Sayıca Avusturya birliklerinden az olan Prusya birlikleri, bu mücadeleden muzaffer bir şekilde çıkmışlardır. Kış aylarına kadar devam eden savaşta Prusya Devleti Saksonya Elektörlüğü'nü saf dışı bırakarak, kuzey cenahından Dresden bölgesine ilerlemiş ve 15 Aralık 1745 tarihinde Saksonya'nın başkentinin kuzey tarafında olan Kesselsdorf bölgesinde Sakson-Avusturya birliklerine karşı önemli bir zafer kazanmıştır.⁹⁹ Diğer taraftan Büyük Britanya'nın müttefiki Avusturya Devleti'ne Prusya

⁹⁷Füßen Barışı: Avusturya Devleti ve Bavyera Elektörlüğü arasında imzalanan bir barıştır. Bu barışa göre; Bavyera Elektörlüğü imparatorluk seçimlerinde Franz Stephan'ı destekleyeceğine, müttefik işgal kuvveti Françe birliklerine karşı Belçika bölgesine Bavyera yardımcı birliklerini göndereceğine söz vermiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Hochedlinger, *age*, s.258.

⁹⁸Varşova Antlaşması: İngiltere, Avusturya, Hollanda Cumhuriyeti ve Saksonya Elektörlüğü arasında imzalanan Arşidüşes Theresa'nın Habsburg Hanedanlığı verasetini almasını isteyen ve Pragmatik Yaptırımı onaylayan gizli bir ittifaktır. Almanya bölgesinde Bavyera Elektörünün ani ölümüyle birlikte, bütün güç dengeleri bir anda değişmiştir. Diğer taraftan Avusturya-Saksonya ittifakı, bu antlaşma ile birlikte deniz güçlerinin maddi desteğini sağlamasına yardımcı olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. D. B. Horn, "Saxony in the War of the Austrian Succession", *The English Historical Review*, Vol. 44, No.173, Oxford University Press, January 1929, s.34; Brendan Simms, *Three Victories and a Defeat: The Rise and Fall of the First British Empire*, Penguin Books, United Kingdom 2007, s.336-37.

⁹⁹Hochedlinger, *age*, s.258.

Krallığı'na karşı savaşa yönelik mali destek isteği, 1745 yılındaki Jacobite ayaklanmasının¹⁰⁰ patlak vermesiyle önemli ölçüde azalmıştır.¹⁰¹

Kesselsdorf bölgesinde kazandığı zafer ile birlikte Prusya Devleti savaşa katılımını sonlandırmıştır. Bu sebeple, iki devlet arasında 25 Aralık 1745 tarihinde Dresden Barışı¹⁰² imzalanmıştır. Rusya Devleti esasında Prusya Devleti'ne karşı harekete geçmiş olup, II. Frederick'in kazandığı zaferler ile alarma geçmiştir. Bu sebeple, Rusya Prusya'nın Doğu Avrupa bölgesindeki Rus egemenliğine dair bir tehdit oluşturduğunu anlayınca Avusturya Devleti ile yeni bir ittifak kurmuştur. 1746 yılının Haziran ayının başlarına doğru sona eren Avusturya-Rusya ittifakı, başka bir Prusya saldırısı durumunda Silezya'nın yeniden ele geçirilmesi için Rus desteğine söz vermiştir. Öte yandan Rusya Devleti kendisi için açıkça herhangi bir toprak imtiyazı talep etmemiştir. Rusya ve Avusturya arasında yapılan bu ittifak, Viyana'nın diplomatik konumunu açıkça güçlendirmiştir.¹⁰³

Sonuç olarak dönemin çağdaşları ve tarihçileri, II. Silezya Savaşı'nı Silezya bölgesini ele geçiren Prusya Devleti'nin zaferi olarak yorumlamışlardır.¹⁰⁴ Prusya Devleti'nin Bohemya bölgesini işgal etmesi Avusturya Devleti'nin Fransa'ya karşı savaş çabalarını ciddi biçimde engellemiştir. Diğer taraftan Fransa ordusu veraset savaşlarında Avusturya Devleti'ne karşı mücadele ederken, Avusturya Devleti ile ayrı barış yapan Prusya Kralı II. Frederick, diplomatik güvenilirliğini zedelemiştir. Dresden Barışı, Habsburg Hanedanlığı'nın ve Saksonya Elektörlüğü'nün Prusya Devleti'ne karşı düşmanlığını derinleştirmiştir.¹⁰⁵

¹⁰⁰Jacobite İsyanı: Avusturya Veraset Savaşları esnasında Charles Edward Stuart'ın babası James Francis Stuart için İngiliz tahtını tekrardan kazanmak için çıkardığı bir isyandır. Daha fazla bilgi için bkz, Google Arts and Culture, <https://artsandculture.google.com/entity/m080lsp2?hl=tr>, (19.03.2022 / 18:30'da erişilmiştir.)

¹⁰¹David Fraser, *Frederick The Great*, International Edition, New York 2001, s.185-186.

¹⁰²Dresden Barışı: 25 Aralık 1745 tarihinde Avusturya Devleti'nin temsilcisi Kont Friedrich Harrach tarafından Silezya ve Glatz bölgelerinin bir kez daha Prusya topraklarına ait olduğunu onaylayan Dresden Antlaşması'nı imzalamıştır. Kral II. Frederick, İmparator I. Francis'i tanımış ve Pragmatik Yaptırım'ı garanti etmiştir. Saksonya Elektörü Augustus, aynı gün imzalanan ayrı bir anlaşmayla tüm topraklarını geri almış, lakin bir milyon kron savaş tazminatı ödemek zorunda kalmıştır, ek olarak evlenmeden önce Habsburg arşidüresi olan Maria Josepha da Silezya bölgesinde sahip olabileceği her türlü veraset iddiasından vazgeçmiştir. 1745 yılının aralık ayında imzalanan Dresden Barışı, Avusturya tarafına Rus askeri müdahalesini de önlemiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Anderson, *age*, s.148; Hochedlinger, *age*, s.259.

¹⁰³Hochedlinger, *age*, s.259.

¹⁰⁴Browning, *age*, s.530.

¹⁰⁵Halborn, *age*, s.213-215.

1.2.3. Veraset Savaşlarının Avrupa'daki Yansımaları (1741-1748)

1740 yılında başlayan Veraset Savaşları'nın yankıları dört bölgede yaşanmıştır. Orta Avrupa, Avusturya Hollandası, İtalya ve denizlerde yaşanan mücadelelerden meydana gelmiştir; Orta Avrupa'da Avusturya ve Prusya Devleti arasında Silezya bölgesine kimin egemen olacağı düşüncesinin yaşandığı mücadele, Fransa Devleti'nin Avusturya Hollandasını fethetme düşüncesinden dolayı Avusturya ve Fransa arasında yaşanan mücadele, İspanya Devleti'nin Kuzey İtalya bölgesinde iddia ettiği veraset hakkından dolayı yaşanan mücadele ve son olarak da Fransa ve Büyük Britanya arasında denizlerde kimin egemen olacağı düşüncesinden kaynaklanan 1747 yılında yaşanan mücadeledir.¹⁰⁶

İmparator VI. Charles'ın vefatının İspanya'da duyulmasından hemen sonra Kral V. Philip ve karısı Kuzey İtalya bölgesi üzerindeki haklarını almak istemişlerdir. Bu sebeple, arkalarına Fransa Devleti'nin desteğini almak için Fransızlara baskı yapmaya başlamışlardır. 1741 yılında İspanya Devleti, İtalya şehir devletlerine karşı meydan okumaya başlamış ve bu durumdan özellikle Fransa ile Cardinal Fleury¹⁰⁷ sorumlu olmuştur. İspanya'nın İtalya'daki hırsları, 1734 yılında duk Don Carlos'un Napoli'de kurduğu egemenlikle tatmin olmamıştır. Bu doğrultuda, İspanyol Birlikleri 1741-42 yılının kış mevsiminde Toskana bölgesinde bulunan Stato Dei Presidii adlı toprak parçasının yanı sıra La Spezia bölgesini de işgal etmiştir. Ordu, Papalık Devlet sınırlarına girdikten sonra, Don Carlos'un Napoli bölgesi sınırlarında olan yardımcı birliği ile kuzeyde güçlerini birleştirmiştir.¹⁰⁸

1742 yılının başlarında İspanya Devleti'nin İtalya üzerindeki saldırganlığı giderek artmış ve İmparatoriçe Theresia, I. Charles Emmanuel ile mecburen müzakerelere başlamıştır. Torino'da yapılan müzakerelerde Viyana cenahını Kont Schulenburg temsil

¹⁰⁶David Hannay, "War of the Austrian Succession (1740-1748)", *Encyclopædia Britannica*, Vol. 3, Cambridge University Press, 11th Edition, New York 1910, s.39.

¹⁰⁷Cardinal Fleury (1653-1743): Kraliçe Maria Theresia'ya ve kocası XIV. Louis'e papazlık görevini yapmadan önce Sorbonne Üniversitesi'nde ilahiyat bölümünü okumuştur. 1715 yılında vefat eden XIV. Kral Louis, vasiyetinde Fleury'nin XV. Louis'in öğretmenini olarak tayin edilmesini istemiştir. Yıllar boyunca Fransa Devleti'ne hizmet etmiştir. Avrupa bölgesindeki barışı ve Fransa Devleti'ndeki ekonomik istikrarı sağlamak için uğraşmış lakin Paris Parlamentosu'nun gitgide artan gücünü kontrol edememiştir. Ayrıca kralın, devleti Avusturya Veraset Savaşları'na sürüklemesine engel olamamıştır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://en.chateauversailles.fr/discover/history/great-characters/cardinal-fleury>, (16.10.2022 / 13:26'da erişilmiştir.)

¹⁰⁸Anderson, *age*, s.96; Hochedlinger, *age*, s.254.

ederken, Sardunya cenahını Marquis d'Ormea temsil etmiştir.¹⁰⁹ 1742 yılının Şubat ayında Torino ve Viyana cenahları, gelecekteki toprak değişiklikleri konusunda anlaşmasa da güney bölgesinden gelen Bourbon tehdidine karşı iş birliği yapmayı kabul etmiştir. Avusturya cenahı, Napoli bölgesinin yeniden fethini düşünürken, Sardunya Elektörlüğü Milano bölgesindeki Habsburg Dükalığı mirasından daha fazla almak için çabalamıştır.¹¹⁰

I. Charles Emmanuel'in İtalya bölgesindeki savaşta oynadığı dengeleyici rol, her iki taraf açısından da kur yapması anlamına gelmiştir. Diğer taraftan Britanya ve Fransa devletleri, Viyana'nın eninde sonunda ödeyeceği önemli taviz teklifleriyle rekabet etmiştir. Britanya baskısı ile Viyana tarafı nihayet Worms Antlaşması'nı¹¹¹ kabul etmiştir. Cenahlar arasında devredilen topraklar oldukça stratejik öneme sahiptir. Bu durum, Sardunya-Piedmont Elektörlüğü'nün diğer İtalyan Şehir Devletleri üzerindeki üstünlüğüne dair önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. 1743 yılının Ekim ayında Bourbon Hanedanlığı'nın Worms antlaşmasına cevabı, Madrid şehrinin Kuzey İtalya'daki emelleri için büyük Fransız desteği sağlayan Second Family Compact (İkinci Aile Sözleşmesi) ile olmuştur.¹¹²

1744 yılının Mart ayından 1745 yılına kadar, Habsburg ve Bourbon işgalleri İtalya yarımadasına aralıksız olarak devam etmiştir. İspanya Veraset Savaşı'ndan önce İspanya ve Avusturya aynı kraliyet hanedanlığı ailesi tarafından yönetilmektedir. Avusturya ve İspanya Devleti'nin İtalya üzerindeki mücadeleleri genellikle çıkar üzerine olmuştur.¹¹³ Fransa cenahı, İtalya'nın siyasi haritasının tamamen yeniden yapılandırılması fikrini savunmuştur. Fransa Devleti'nin planı, Avusturya Devleti'nin kuzey İtalya bölgesindeki mallarını Sardunya, Don Philip ve Venedik arasında bölüştürmek olmuştur. Fransa ve

¹⁰⁹Browning, *age*, s.96-97.

¹¹⁰Hochedlinger, *age*, s.254.

¹¹¹Worms (Solucanlar) Antlaşması: Avusturya Veraset Savaşı sırasında Britanyalı Lord Carteret elçiliğinde, İmparatoriçe Maria Theresa ve Sardunya Elektörü Charles Emmanuel arasında 13 Eylül 1743 yılında imzalanan antlaşmadır. Antlaşmanın adı şehrin kendi ismine dayanmaktadır. Bu antlaşmaya göre, uç Lombardiya ile Sardunya-Piedmont arasında bir sınır oluşturulacaktır. Bourbon Hanedanlığı'nın İtalya bölgesinden tamamen kovulmasını öngören antlaşma kapsamında, Sicilya bölgesi Sardunya-Piedmont Elektörlüğü'ne verilecek ve Avusturya cenahına da Napoli ile Stato Dei Presidii geri verilecektir. Daha fazla bilgi için bkz. Samuel Boyse, *An Historical Review of the Transactions of Europe, from the Commencement of the War with Spain in 1739, to the Infurrection in Scotland in 1745*, Vol. I, D. Henry Publisher, United Kingdom 1747, s.326-327; Hochedlinger, *age*, s.255.

¹¹²Hochedlinger, *age*, s.255.

¹¹³Rhea Marsh Smith, *Spain: A Modern History*, Ann Arbor University of Michigan Press, United States 1965, s.200-201.

Sardunya-Piedmont arasında yapılan gizli müzakereler, Torino ve Viyana arasındaki ilişkileri doğal olarak gerginleştirmiştir. I. Charles Emmanuel, bu kritik durumu kendi lehine iyileştirmek için operasyonel durgunluğu kendi avantajına çevirmiştir.

1746 yılının Temmuz ayına gelindiğinde İspanya Kralı V. Philipp vefat etmiştir. Kral Philipp'in ilk evliliğinden oğlu olan halefi VI. Ferdinand, üvey kardeşi Don Philip'in İtalya'daki iddiasının destekçisi olmamış ve bunun yerine Sardunya-Piedmont ile uzlaşmayı tavsiye etmiştir. Habsburg ve Bourbon birlikleri arasındaki mücadeleler 1747 yılının Temmuz ayına kadar şiddetli bir şekilde devam ederken, cenahlar arasındaki son şiddetli mücadele Torino şehrindeki Dora Riparia vadisinde son bulmuştur. Bu mücadele, İtalya bölgesindeki son ciddi savaş olmuştur. 1748 yılının Haziran ayında yapılan ateşkes ile yarımada savaş sona ermiştir.¹¹⁴

Veraset savaşları, Avusturya Hollandası sınırları içerisinde 1744 yılında başlamıştır. 1744 yılına kadar Fransa Devleti, Bavyera ve İspanya cenahlarına yalnızca bir yardımcı birlik olarak yardım etmiştir. Lakin Worms Antlaşması'ndan sonra, Versailles cenahı resmen savaşan taraf olmak zorunda kalmıştır. Fransa Devleti, 1744 yılının Mart ve Nisan aylarında sırasıyla Büyük Britanya ve Avusturya'ya savaş ilan etmiştir. Fransa Devleti'nin 1744 yılındaki işgallerinin odak noktası, Mayıs 1744'te yaklaşık 90.000 kişilik bir Fransız ordusu tarafından işgal edilen Avusturya Hollandası olmuştur. Bu bölgede Fransa ve Avusturya birlikleri arasında yoğun bir askeri mücadele rekabeti yaşanmış ve Fransız birlikleri Temmuz 1744 yılına kadar Courtrai, Menin, Ypres, Fort Knocke ve Furnes şehirlerini ele geçirerek hızlı bir ilerleme kaydetmiştir.¹¹⁵

¹¹⁴Hochedlinger, *age*, s.256; Anderson, *age*, s.166.

¹¹⁵Browning, *age*, s.175; Anderson, *age*, s.132.

Şekil 2. Veraset Savaşları'nın Avrupa'ya Yansıması (Avusturya Hollandası)¹¹⁶

Şekil 3. Veraset Savaşları'nın Avrupa'ya Yansıması (İtalya)¹¹⁷

¹¹⁶Browning, *age*, s. xiv.

¹¹⁷Browning, *age*, s. xv.

11 Mayıs 1745 tarihinde Tournai bölgesi yakınlarında ortaya çıkan Fontenoy savaşında, Saksonya Elektörü'nün oğlu Maurice de Saxe¹¹⁸ komutasındaki Fransız birliği, II. George'un oğlu Cumberland Dükü komutasındaki birliği yenmiştir. 1745 yılının Haziran ayında Tournai bölgesi ele geçirilmiş ve Ekim ayına kadar Ghent, Bruges, Dendermonde, Nieuwport, Ostende ve Ath bölgeleri de Fransız birliklerinin eline geçmiştir. Diğer taraftan, Fransa Devleti tarafından desteklenen Charles Edward Stuart, 1745 yılının Temmuz ayı sonlarına doğru İskoçya bölgesine gelerek, Nisan 1746 yılında Jacobite isyanını başlatarak önemli bozgunlara neden olmuştur. Fransız destekli olan bu isyan, Avusturya Hollanda'sında Fransız kuvvetlerinin hepsini ön sıralara taşımıştır. 1746 yılının Şubat ayının sonlarına doğru Kont Wenzel Anton Kaunitz'in¹¹⁹ bakan olarak ikamet ettiği Brüksel şehri teslim olmuştur. Louvain/Leuven ve Malines bölgelerinden sonra Mareşal Saxe; Antwerp, Mons, Charleroi ve Namur bölgelerini ele geçirmiştir. Daha sonradan Mareşal Saxe, Liege yakınlarındaki Rocourt bölgesindeki Avusturya'nın genel valisi olan Charles de Lorraine'in komutasındaki müttefik bir kuvveti yenmiştir.

1747 yılında Fransız ordusu Hollanda Cumhuriyeti'ni işgal etmiş ve ana hedefi Hollanda'nın Maastricht bölgesi olmuştur. 2 Temmuz 1747 tarihinde Mareşal Saxe liderliğindeki Fransız ordusu, Maastricht şehrinin batı tarafında yer alan Laeffelt bölgesinde Cumberland komutasındaki küçük bir müttefik ordusunu yenmiştir. Mayıs 1748'de şehrin 30 kilometre uzaklığındaki Aix-la-Chapelle şehrindeki barış hazırlıklarının tamamlanmasından sonra Maastricht şehrinin kendisi Fransızlar tarafından ancak alınabilmiştir. Diğer taraftan, Baltık eyaletinde artan Rus askerinin sayısı, Prusya Kralı II. Frederick'i Hannover veya Bohemya bölgesine saldırmaktan caydırmak için yeterli bir sebep olmuş ve müttefiklerini Fransız tehdidiyle yüzleşmesi için karşı karşıya bırakmıştır.

¹¹⁸Maurice de Saxe: Fransız mareşalidir. Polonya ve Saksonya Elektörü II. Augustus'un ve Kontes Maria Aurora von Königsmark'ın gayri meşru oğludur. Genç yaşlarındayken Sakson ordusuna giren General Saxe, 1720 yılında Fransız ordusunun hizmetine girmiştir. Polonya ve Avusturya Veraset Savaşlarında başarılı mücadelelere liderlik etmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. British Museum, <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG152925> ,(19.06.2022 / 18:49'da erişilmiştir.)

¹¹⁹Kaunitz: 2 Şubat 1711 tarihinde Viyana'da doğan şansölyenin tam adı Wenzel Anton Prince of Kaunitz-Rietberg'dir. Moravyalı soylu bir ailenin çocuğudur. İtalya'daki bir takım diplomatik deneyiminden sonra, 1743 yılında Avusturya Hollanda'sında yetkili bakanlığa getirilmiş ve Fransızların Brüksel'i fethinden sonra bu görevinden ayrılarak, Aix-la-Chapelle'deki barış konferansına Avusturya'nın temsilcisi olarak atanmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Franz A.J. Szabo, "Prince Kaunitz and the Balance of Power", *The International History Review*, Taylor&Francis Ltd., Vol. 1, No.3, (July 1979), s.399.

Öte taraftan, Fransa cenahının 1747 seferinde elde ettiği avantajlar, 1746 Avusturya-Rus antlaşmasının şartlarına göre Ren veya Hollanda bölgesine bir Rus birliği çağırılmayı uygun hale getirmiştir. Avusturya-Rus antlaşmasının benzeri bir sözleşmesine göre, 300.000 sterlinlik bir sübvansiyon karşılığında Rusya ile Deniz Kuvvetleri arasında 1747 yılının Kasım ayında bir antlaşma imzalanmıştır. 37.000 askerden oluşan Rus birliği, 1748 yılının Şubat ayında batı tarafına gönderilmiştir. Lakin Rusya'nın müdahalesi herhangi etkili bir askeri eylem için çok geç gelmiş ve seferi birlikleri Franconia bölgesine ulaştığında, barış görüşmeleri zaten başlamıştır.¹²⁰

1.3. SAVAŞI SONLANDIRAN AIX-LA-CHAPELLE ANTLAŞMASI

1.3.1. Savaşın Seyrini Değiştiren Barış Müzakereleri ve Aix-La-Chapelle Antlaşması (1748)

Avusturya'nın Silezya Düküğü'nün, Prusya Kralı II. Frederick tarafından işgal edilmesi ile başlayan Avusturya Veraset Savaşları 1748 yılının son aylarına doğru Aix-la-Chapelle Antlaşması ile sona ermiştir.¹²¹ Savaşan cenahlar arasında veraset savaşlarının sonlanması için 1746-47 yıllarında Breda bölgesinde barış görüşmeleri yapılmış ve bunun üzerine 1748 yılının Mart ayında Aix-la-Chapelle'de (Aachen) resmi müzakerelere başlanmıştır. Müzakerelerde cenahları, Avusturya Devleti'ni Kont Kaunitz, Fransa Devleti'ni Saint¹²² Severin, Büyük Britanya'yı Lord Sandwich ve Hollanda Cumhuriyeti'ni Bartenstein temsil etmiştir.¹²³

Fransız-İngiliz müzakereleri 1746 yılının Ağustos ayında Breda şehrinde başlamıştır. Lakin İngiliz dış politikasını temsil eden Newcastle Dükü tarafından kasıtlı olarak ertelenmiştir.¹²⁴ Avusturya ve Britanya arasındaki ilişkiler müzakere sürecinde karşılıklı olarak birbirlerini suçlama noktasına kadar gelmiştir. Britanya, Avusturya

¹²⁰Hochedlinger, *age*, s.256.

¹²¹Randall Lesaffer, "The Peace of Aachen (1748) and the Rise of Multilateral Treaties", *Oxford Public International Law*, <https://opil.ouplaw.com/page/Peace-Aachen/the-peace-of-aachen-1748-and-the-rise-of-multilateral-treaties>, (19.06.2022/20:51'de erişilmiştir.)

¹²²Saint, Fransızca'da "kutsal" manasına gelmektedir.

¹²³Adolf Beer, *Zur Geschichte Des Friedens Von Aachen*, Koninklijke Bibliotheek te'stane, Wien 1871, s.4,31.

Hochedlinger, *age*, s.262.

¹²⁴Hamish Scott, *The Birth of a Great Power System, 1740-1815*, Taylor&Francis Group, New York 2013, s.62.

Devleti'ni kötü yönde eleştirirken diğer taraftan Avusturya müttefikî Britanya'nın kendisini müttefikçi işgalcilere ve düşmanlarına karşı tavizler vermesi konusunda zorlamasına içerlemiştir. Britanya ve Avusturya arasında gerçekleşen ilişkinin senaryosu İspanya Veraset Savaşlarındaki müzakere sürecinin aynısı olmuştur. Bu sebeple, Avusturya bu durumu önlemek için öncesinde Fransa ile bir ön barış yapmak istemiştir.¹²⁵

Müzakere sürecinde 30 Nisan 1748 tarihinde Britanya ve Fransa arasında imzalanan ön barıştan sonra, diğer tüm savaşı cenahlara birbiri ardına bu ön barışı kabul etmek zorunda oldukları bir ortam yaratılmıştır. Fransa Devleti, İngiltere ve Hollanda Cumhuriyeti ile Avusturya Hollandası, Hollanda Bariyer kaleleri, Maastricht ve Bergen op Zoom bölgelerinin iadesini içeren bir ön anlaşma imzalamış ayrıca bu ön antlaşmada Avusturya Devleti'ne ait olan Silezya Dükalığı'nın Prusya Devleti'ne, Parma ve Guastalla şehirlerinin İspanya Kralı Philip'e bırakılmasını da garanti etmişlerdir. Bu durum karşısında Avusturya, Sardunya, İspanya, Modena ve Cenova sırasıyla 4 Aralık 1748 ve 21 Ocak 1749'da kesinleşen iki ayrı belgeyle anlaşmaya katılmışlardır.¹²⁶

Viyana yönetimi, ön barışa habersiz katılan müttefikî Britanya yönetimini protesto etmiş, sonrasında 1748 yılının Mayıs ayının sonunda ön barışa katılmıştır. 18 Ekim 1748 tarihinde Büyük Britanya, Fransa ve Hollanda Cumhuriyeti, daha sonrasında 20 Ekim 1748 ve 23 Ekim 1748 tarihlerinde sırasıyla İspanya ve Avusturya devletleri son olarak da Kasım ayında Sardunya-Piedmont Elektörlüğü Aix-la-Chapelle Antlaşması'nı kesin olarak imzalamıştır. Antlaşmanın imzalanmasından sonraki süreçte Fransa Devleti savaş boyunca arkasında durduğu tüm fetih iddialarından vazgeçmiş ve Avusturya Hollanda'sını geri verme sözü vermiş olup bölgeyi 1749 yılının Şubat ayına kadar tahliye etmiştir. İspanya Kralı Don Philip, Avusturya Devleti'nin egemen olduğu Parma ve Piacenza bölgelerinin yanı sıra, Modena Dükalığı içinde küçük bir toprak parçası olan Guastalla bölgesini de almıştır. Avusturya Devleti İtalya'daki küçük bölgeleri ve Vigevano bölgesi de dahil olmak üzere Sardunya-Piedmont Elektörlüğü'ne devretmiştir. Öte taraftan Aix-la-Chapelle Antlaşması, 1745 yılında Avusturya ve Prusya arasında imzalanan Dresden Barışı'nın ve

¹²⁵Hochedlinger, *age*, s.262.

¹²⁶Lesaffer, agm, <https://opil.ouplaw.com/page/Peace-Aachen/the-peace-of-aachen-1748-and-the-rise-of-multilateral-treaties>, (19.06.2022 / 22:36'da erişilmiştir.)

dolayısıyla Silezya bölgesinin kaybının da uluslararası bir garantisini içermektedir. 1713 yılında İmparator VI. Charles tarafından ilan edilen Pragmatik Yaptırım bütün savaşan devletler tarafından bir kez daha tanınmıştır.¹²⁷

¹²⁷Hochedlinger, *age*, s.263.

**BÖLÜM II: AVUSTURYA VERASET SAVAŞLARI SIRASINDA
NEMÇE-BÂB-I ÂLİ MÜNASEBETLERİNE TESİR EDEN KİŞİLER**

2.1. NEMÇE TARAFI

2.1.1. Nemçe İmparatoriçesi Maria Theresia

13 Mayıs 1717 yılında İmparator VI. Charles'ın ve Elisabeth Christine von Braunschweig-Wolfenbüttel'in ikinci kızları olarak Viyana Hofburg Sarayı'nda doğan Arşidüşes'in tam adı Maria Theresia Walburga Amalia Christina'dır. Arşidüşes Theresia'nın doğumundan altı ay önce, 4 Kasım 1716 tarihinde ağabeyi ve tek erkek kardeşi olan prens Leopold bebekken ölmüştür.¹²⁸

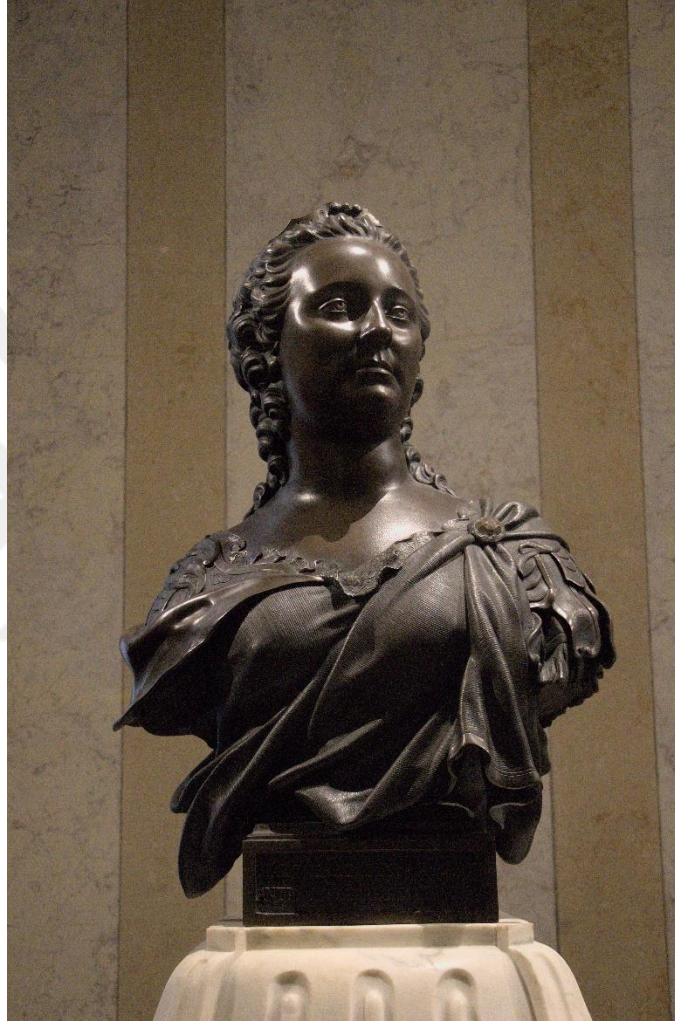
Arşidüşes Theresia gibi soy olarak hanedan ailesine mensup olan kişiler, genellikle devlet adabı ve yönetimi için birtakım eğitimler almışlardır. Bunlara ek olarak, yabancı dil eğitimi de verilmiş ve bu eğitimlerde geleneksel olarak Latince, İtalyanca ve Fransızca dilleri tercih edilmiştir. İmparator I. Leopold döneminde de dil eğitimi tercihi genellikle İtalyanca'dan yana olmuştur. Arşidüşes Theresia, hanedan soyundan gelen bir kişinin alması gereken bütün tedrisatları almış, lakin Arşidüşes'in dil eğitimlerinin içerisinde tercihi Fransızca'dan yana olmuş ve çocuklarıyla olan iletişimde önceliği genellikle Fransızca olmuştur. Arşidüşes Theresia, hanedanlık topraklarında konuşulan Macarca ve Çekçe gibi diğer dillerin eğitimi ve bunların yanı sıra siyasi, askeri ve diplomatik eğitimleri de görmemiştir. Bu durum, Arşidüşes'in yönetimi devraldığında tahta ne kadar hazırlıksız olduğunun bir ispatı olmuştur.¹²⁹

Arşidüşes'in yönetimi, babası VI. Charles hayatta iken Pragmatik Yaptırım'ın bütün Avrupa devletleri tarafından tanınmasını sağlasa da İmparator'un vefatından sonra veraset iddiaları ile ilgili bu durum sorgulanmaya başlanmıştır. Wittelsbach Hanedanlığı, veraset üzerindeki miras iddiasını I. Ferdinand'ın 1543 yılındaki vasiyetine dayandırmıştır. Saksonya Hanedanlığı, Bohemya bölgesinde elektörlük unvanı talep ederken, Prusya Kralı II. Frederick, Silezya bölgesi üzerindeki iddiasını resmileştirmek için eski geleneklere atıfta bulunmuştur. Fransa Devleti de asırlardır düşmanı olan Habsburg Hanedanlığı'na karşı savaşa oldukça meyillidir. Bu sebeple, Avrupalı devletler Habsburg Hanedanlığı

¹²⁸Édouard Perroy, *Historia Francji: Od Początku Dziejów do Roku 1774*, Książka i Wiedza, 1969, s.601.

¹²⁹Brigitte Vacha, *Die Habsburger Eine europäische Familiengeschichte*, Styria Verlag, Austria Graz 1992, s.288; Die Welt der Habsburger, <https://www.habsburger.net/en/chapter/maria-theresa-heiress>, (24.06.2022 / 08:58'de erişilmiştir.)

içindeki belirsiz durumu, kendi lehlerine çevirmek için Prusya Kralı II. Frederick'in 1740 yılında Silezya bölgesini işgal etmesini ellerine geçen bir fırsat olarak görmüşlerdir.

Şekil 4. Kaiserin Maria Theresia (1717-1780)¹³⁰

Avusturya Veraset Savaşları sırasında bile İmparatoriçe, odak noktasını iç politikaya çevirmiştir. Eğitim ve askeri alanda çizdiği politika anlayışı, Prusya Devleti temellidir.¹³¹ İmparatoriçenin yaptığı reformların asıl amacı, önemini yitiren ve dağılan

¹³⁰Matthäus Donner'in bronz heykel eserlerinden İmparatoriçe Maria Theresia, 1750, Sanat Tarihi Müzesi, Viyana (Kunst Historisches Museum, Wien), Yazarın kendi çektiği fotoğraf, 4 Temmuz 2022.

¹³¹Vacha, *age*, s.300-308.

grupların yerinin, merkezi ve mutlakiyetçi bir devlet modeli ile yer değiştirmesi olmuştur.¹³²

Sonuç olarak, Avusturya Veraset Savaşı'nın başlangıcından beri İmparatoriçe Theresia'nın nihai amacı, babası İmparator VI. Charles'ın 1713 yılında ilan ettiği Pragmatik Yaptırım'ı diğer Avrupalı devletlere kabul ettirmek olmuştur. Veraset savaşları süresince, Habsburg Hanedanlığı'na ait Bohemya ve Silezya bölgesinin kontrollerini de geri almayı ummuş ve ayrıca kocası Toskana Grandükası I. Francis Stephan'ın da Kutsal Roma İmparatoru olarak seçilmesini sağlamak istemiştir.¹³³

2.1.2. Toskana Grandükası I. Franz Stephan

Herzog Franz Stephan, 8 Aralık 1708 tarihinde Lothringen Dükü Leopold ile Orléans Prensesi Elizabeth Charlotte'nin dördüncü oğlu olarak Fransa'nın Nancy şhrinde dünyaya gelmiştir. Lothringen dükü Franz Stephan'ın büyükannelerinin köklerinin bir tarafı Habsburg Hanedanlığı'na bir tarafı da Fransız kraliyet ailesine dayanmaktadır. Babaannesi İmparator I. Leopold'un kız kardeşi Arşidüşes Eleonore'dir. Anneannesi ise Fransız kraliyet ailesinden İmparator XIV. Louis'in küçük kardeşi Orléans dükü I. Philip'in ikinci karısıdır.¹³⁴

Herzog Franz Stephan, Fransızca, Almanca ve İtalyanca derslerinin yanı sıra Roma ve medeni hukuk eğitimlerini almış olsa da ağabeyi Leopold Clemens'in hem varis hem de Arşidüşes Theresia ile izdivacının düşünülmesi sebebiyle eğitimine daha fazla emek ve enerji harcanmamıştır.¹³⁵

Herzog Franz Stephan'ın ağabeyi Prens Leopold Clemens, 1723 yılında iek hastalığı salgınından dolayı vefat etmiştir. Bu sebeple, Lothringen Dükalıęı¹³⁶ kalıtsal

¹³²Helmut Reinalter, *Lexikon zum Aufgeklärten Absolutismus in Europa*, Böhlau Verlag, Wien 2005, s.403.

¹³³Thomas Carlyle, *History of Friedrich II. of Prussia Called Frederick The Great*, Vol. III, Chapman And Hall, 193 Piccadilly, London 1862, s.725.

¹³⁴Svenja Gerbendorf, "Franz Stephan von Lothringen- Ein Leben an der Seite Maria Theresias", *Reichsverächter oder "Onkel Deutschlands"? Friedrich der Große und die Reichspolitik*, Potsdam, 2012, s.1.

¹³⁵Alexandra Desiree Popodi, *Maria Theresia und Franz Stephan von Lothringen: Kaleidoskop einer vielschichtigen Beziehung im Spiegel verschiedener historischen Darstellungen*, Karl-Franzens-Universität Graz Faculty of Arts and Humanities Diplomarbeit, Graz 2018, s.31-32.

¹³⁶Lothringen Dükalığı: 959 yılında Lotharingia Hanedanlığı'nın Yukarı ve Aşağı Lorraine adında iki ayrı düklük olarak bölünmesinin ardından kurulmuştur. Düklüğün en büyük iki bölgesi Bar ve Lorraine

prens veliahtlığı Herzog Franz Stephan'a geçmiştir. Lothringen dükü, ağabeyinin vefatından sonra küçük yaşlarda eğitimi için Viyana Sarayı'na gelmiştir. 1729 yılının Mart ayına kadar Viyana'da kalan Herzog Franz Stephan, babasının vefat etmesi üzerine ülkesine dönmüş ve Lothringen Dükalığı'nın mirasını devralmıştır.

Herzog Franz Stephan'ın ağabeyi Prens Clemens'in vefatından sonra, İmparator VI. Charles ve Avrupalı devletler Arşidüşes Theresia'nın evliliği için Herzog Franz Stephan'ı düşünmeye başlamışlardır.¹³⁷ Lakin bu durum izdivaç hususunu tasdikleyen Avrupalı devletlerin tasarladığı gibi olmamıştır. Çünkü 1733 yılında Polonya'da başlayan veraset savaşlarından dolayı Lorraine şehri işgal edilmiştir. 1732 yılında Lothringen Dükalığı'na Fransa'dan gelen tehditle dükalık Viyana'ya sığınmıştır. 1733 yılında Fransa da bu karışıklıktan faydalanarak Lothringen Dükalığı'nı işgal etmiştir. Fransa'nın Lothringen Dükalığı'na baskı yapmasının asıl sebebi Fransa Devleti'nin kuşatılma korkusu olmuştur. Çünkü Fransa'nın kuzey sınırında Avusturya Hollandası ve doğu sınırında Lothringen Dükalığı vardır. Fransa diğer taraftan da bir Lothringen Dükası'nın Habsburg varisi ile evlenip Kutsal Roma İmparatoru olmasını istememiştir. Bu sebeple Herzog Franz Stephan'ın, Arşidüşes Theresia ile evliliklerinin gerçekleşmesi için Lothringen Dükalığı unvanından feragat etmesi gerekmiştir.¹³⁸

12 Şubat 1736 tarihinde Herzog Franz Stephan ile Arşidüşes Theresia'nın izdivaçları gerçekleşmiştir. 1735 yılında Lothringen Dükalığı'nın kaybını telafi etmek için Medici Hanedanlığı'nın¹³⁹ öngörülebilir neslinin bitmesinden sonra Toskana Grandükalığı

dükallıklarıdır. Dükallık, XVI. asırdan itibaren Bourbon ve Habsburg Hanedanlıkları arasında geçen güç oyunları sebebiyle sıkıntılı bir sürecin parçası olmuştur. Şehir günümüzde hala Fransa Devleti sınırları içerisinde. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/lorraine-duchy>, (08.08.2022 / 20:32'de erişilmiştir.); Martin Mutschlechner, "Franz Stephan: a Lotharingian in Vienna", <https://www.habsburger.net/en/chapter/franz-stephan-lotharingian-vienna>, (08.08.2022 / 20:41'de erişilmiştir.)

¹³⁷Alfred Ritter von Arneth, *Maria Theresia*, Duncker & Humblot Verlag, Leipzig 1888, s.5.

¹³⁸Mutschlechner, agm, <https://www.habsburger.net/de/personen/habsburger-herrscher/franz-i-stephan-von-lothringen>, (09.08.2022 / 15:13'te erişilmiştir.)

¹³⁹Medici Hanedanlığı: 13. asırda İtalya'nın Toskana bölgesinde ortaya çıkmış zengin ve güçlü bir ailedir. Bu ailenin ilgi alanı para olmuştur. Bankası olan bu aile bu banka aracılığıyla ödünç para vermişlerdir. İlerleyen dönemlere doğru zenginleşen bu aile bankacılığı bir meslek olarak kabul görmüştür. Başta İtalya olmak üzere Avrupa'nın önemli bölgelerinde şubeler açmışlardır. Son Medici varisi vefat edince bölgenin egemenliği Lothringen Dükü Franz Stephan'a geçmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Murat Serdar, "Medici Ailesi: Floransa'da Bir Ailenin Yükseliş Öyküsü", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Vol. 14, Issue 2, (2019), s.666.

için söz verilmiştir. Lakin bu unvan için de 1737 yılına kadar beklemesi gerekmiştir. Çünkü Avusturya Devleti'nin o yıllarda Osmanlı Devleti ile savaşmasından müsebbib bu husus ertelenmiştir. Herzog Franz Stephan'a kayınpederi Lothringen Dükalığı unvanı feragatinden sonra Viyana sarayında bulunduğu dönemlerde Macaristan ve Avusturya Hollanda'sı valiliklerini vermiştir. Diğer taraftan Herzog Franz Stephan'ın 1736-1739 yılları arasında Osmanlı Devleti ile yaşadığı savaşta Habsburg kuvvetlerinin başkomutanı olarak atanmıştır. Lakin bu mücadelede, başarısız bir girişim sergileyince Herzog bir daha askeri bir görev üstlenmemiştir.¹⁴⁰

1745 yılında Kutsal Roma İmparatoru ve Bavyera Elektörü VII. Charles'ın vefat etmesinden sonra Frankfurt'ta gerçekleşen imparatorluk seçimlerinde oybirliği ile yeni imparator Herzog Franz Stephan seçilmiş ve I. Franz olarak taç giymiştir. İmparator Franz Stephan, Habsburg monarşisi içerisinde eşi Arşidüşes Theresia ile ortak resmi hükümdar olmuştur. Lakin imparator, yetkilerinde gerçekte kısıtlı bir eylem alanına sahip olmuştur. Franz Stephan kademeli olarak günlük siyasetten kendini geri çekmiştir. Herzog'un bu tavrı, dönemin devlet adamları ve çağdaşları arasında tembellik ve kayıtsızlık olarak yorumlanmıştır.¹⁴¹

Herzog Franz Stephan eşi Arşidüşes Theresia hamileyken ona yardımcı olmak amacıyla hükümette onu temsilen bulunmuş ve diplomatik ilişkiler konulu konferanslara imparatoriçe adına başkanlık etmiştir. Herzog, Osmanlı Devleti ile olan ilişkilere de büyük ehemmiyet göstermiştir. Herzog'un bu davranışlarını Osmanlı sefiri Mustafa Hattî Efendi'nin Viyana'da bulunduğu sıralarda yazdığı raporlardan inceleyebilmekteyiz.¹⁴²

¹⁴⁰Gerbendorf, agm, 2012, s.2.

¹⁴¹Gerbendorf, agm, 2012, s.3.

¹⁴²Ali İbrahim Savaş, *Mustafa Hattî Efendi Viyana Sefaretnamesi*, 1.Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s.52.

Şekil 5. Kaiser I. Franz (1708-1765)¹⁴³

Sonuç olarak aslında Herzog Franz Stephan ile Arşidüşes Maria Theresia'nın evliliği dönemin olağan şartlarının aksine bir aşk evliliği olmuştur. Bu kontekste, müteveffa Lothringen Dükü Leopold Clemens'in vefatı, Polonya Veraset Savaşları sonunda Lorraine şehrinin hakimiyetinin Polonya Kralı Stanislaus Leszczinski'ye geçmesi ve Toskana Grandükalığı'nın Herzog Franz Stephan'a verilmesi gibi neticelerinden sonra Herzog Franz Stephan ile Arşidüşes Theresia'nın evliliği tesadüf mü yoksa kader mi sorularını ortaya çıkarmıştır.

¹⁴³Matthäus Donner'in bronz heykel eserlerinden İmparator I. Franz Lothringen, 1750, Sanat Tarihi Müzesi, Viyana (Kunst Historisches Museum, Wien), Yazarın kendi çektiği fotoğraf, 4 Temmuz 2022.

2.1.3. Nemçe Orta Elçisi Heinrich Christoph von Penckler (1741-1755)

1699 veyahut 1700 yılında Viyana’da dünyaya gelen elçinin tam adı, Heinrich Christoph von Penckler’dir. Ülkesi Viyana’da gerekli eğitimlerini tamamlayan elçi Penckler, sonrasında 1718 yılının Mart ayında imparatorluk bünyesinde çalışmaya başlamıştır.¹⁴⁴

1719 yılında ilk kez İstanbul’a gelen elçi Penckler, ilk başta Graf Virmond’un yanında Dil Oğlanı olarak çalışmıştır.¹⁴⁵ 1727 yılına kadar Avusturya’nın İstanbul’daki daimî büyükelçisi Dirling’in yanında çalıştıktan sonra, ülkesi Avusturya’ya geri dönmüş ve burada saray tercümanlığı görevi yapmıştır. Bu süre içerisinde sarayda Osmanlı Devleti ile alakalı departmanlarda görev almıştır.¹⁴⁶ Öğrenme hevesi ve çalışkanlığı ile bilinen büyükelçi Penckler, birkaç sene içerisinde doğu dillerini öğrenmiş olup, Osmanlı limanındaki diplomatik ilişkilerde etkili olan formaliteler hakkında kesin bilgiler edinmiştir. 1739 senesinde imzalanan Belgrad Barışı’nın ardından elçi olarak atanan Ulfeldt’in elçi sekreteri olmuş ve 7 Nisan 1740 tarihinde Avusturya şövalyelik görevine getirilmiştir.¹⁴⁷

1739 Belgrad Antlaşması’nın süresinin uzatılmasında büyük etkisi vardır. Belgrad Barışı, Osmanlı ile Avusturya Devleti arasındaki mücadeleyi sona erdirmiş ve yaklaşık 48 yıl sürecek olan bir sulh dönemini başlatmıştır. İki devlet arasındaki barış döneminin bu kadar uzun sürmesindeki en büyük etken, karşılıklı gidip gelen elçiler olmuştur. Belgrad Barışı imzalandıktan kısa bir süre sonra, 6 Ağustos 1740 tarihinde Cânibî Ali Paşa orta elçi payesi ile Avusturya’ya gönderilmiş olup, Avusturya tarafı ise Ulfeldt’i elçilik görevine atayarak İstanbul’a göndermiştir. Elçi Ulfeldt yaklaşık bir yıl İstanbul’da kaldıktan sonra yerine maiyetinde bulunan sekreteri Penckler atanmıştır.¹⁴⁸

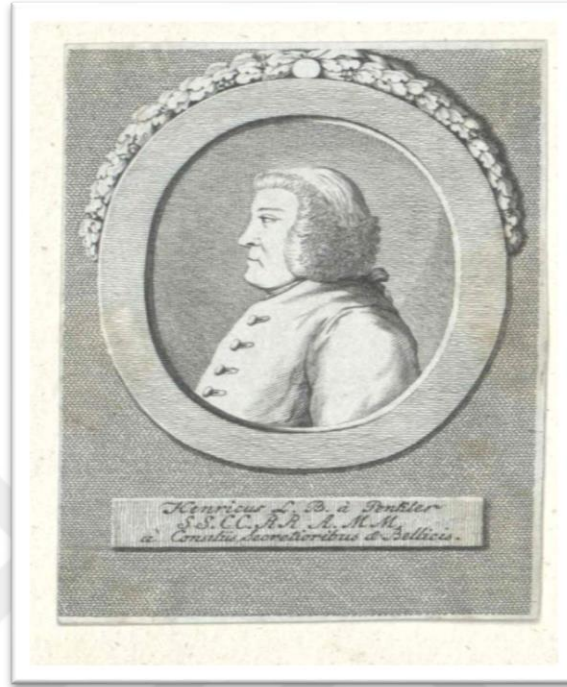
¹⁴⁴Anton Victor Felgel,” Penckler Heinrich Christoph Freiherr von”, *Allgemeine Deutsche Biographie* (1887), <https://www.deutsche-biographie.de/pnd137184204.html>, (26.06.2022 / 20:29’da erişilmiştir.)

¹⁴⁵Karl Roider, *Austrian Eastern Questions*, New Jersey 1982, s.92; Fatih Karabulut, “Avusturya Veraset Savaşları (1740-1748) Sırasında Osmanlı İmparatorluğu’nun İzlediği Politika”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.114, (Mart 2021), s.152.

¹⁴⁶Kurtaran, agm, Nisan 2018, s.223.

¹⁴⁷Felgel, agm, (26.06.2022 / 20:32’de erişilmiştir.)

¹⁴⁸Kurtaran, agm, Nisan 2018, s.226.

Şekil 6. Nemçe Devleti Sefiri Heinrich Christoph Freihher von Penckler
(1699/1700-1774)¹⁴⁹

Ulfeldt'in İstanbul'daki elçilik görevini tamamlamasının ardından yerine Heinrich Christoph Freihher von Penckler elçilik görevine tayin edilmiştir. Böylelikle 1743 yılında İstanbul'a gelen elçi Penckler'in, birinci İstanbul elçiliği görevi başlamıştır. Bu bağlamda, 1742 yılında İstanbul elçiliği görevine getirilen Penckler'e büyük iş düşmektedir.¹⁵⁰ Nemçe elçisi olarak Osmanlı Devleti'ne atanan Penckler'in, İstanbul'da görevde bulunduğu süre boyunca; ilk olarak iki devlet arasında imzalanan antlaşma metninin onaylı suretini ülkenin başındaki kişiye teslim etmek, Avusturya İmparatorluğu'nda meydana gelen yönetim değişikliğini Osmanlı tarafına bildirmek, Nemçe halkından olan tebaanın Osmanlı ülkesine giderken güvenli bir şekilde gitmesini gerçekleştirmek, kutsal yerleri ziyaret, seyahat ve ticaret gibi durumlarda cizye, hac, avaid, geçit gibi ücretlerin istenmemesi için izin kâğıdı almak, Avusturya tüccar gemilerinin Boğaz Hisarı'ndan geçmesine engel olmamak ve

¹⁴⁹Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB) Bildarchiv Austria, <https://onb.wg.picturemaxx.com/?30945215615872351404&MEDIANUMBER=00377795>, (08.05.2022 / 15:43'te erişilmiştir.)

¹⁵⁰Kurtaran, agm, Nisan 2018, s.229.

savaş sonrasında yapılan antlaşma maddeleri gereğince Avusturyalı esirlerin serbest bırakılması gibi görevleri olmuştur.¹⁵¹

Osmanlı-Avusturya mücadelesinden sürekli çıkar elde eden Fransa Devleti'nin, Bâb-ı Âlî Devleti'ni Nemçe Devleti'ne karşı yeni bir savaşa sokmak için sürekli bir baskısı olmuştur. Elçi Penckler'in ana görevi, Fransa Devleti'nin tüm diplomatik oyunlarına rağmen Osmanlı Devleti'ni Avusturya Veraset Savaşları'ndan uzak tutmak ve ülkesi Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında 1739 yılında yapılan sulh antlaşmasını uzatmak olmuştur.¹⁵²

Sonuç olarak, Penckler ülkesi Avusturya'nın çıkarlarını Osmanlı Devleti'nde temsil etmek amacıyla çok gayret sarf etmiştir. Nemçe elçisi bu süreci oldukça ince bir diplomatik bilgi ve beceri ile yürütmüştür. Elçi Penckler, Osmanlı Devleti ile yaptığı müzakereler sonucunda her iki amacına da ulaşmıştır. Nitekim dönemin Sultanı I. Mahmud'un Fransa Devleti'ne güvenmemesi ve barışçıl bir yapıda olmasından dolayı Nemçe Devleti'ne karşı yeni bir savaş açılmamıştır.¹⁵³

2.2. OSMANLI TARAFI

2.2.1. Osmanlı Padişahı I. Mahmud

Hicri 3 Muharrem 1108 (Miladi- 2 Ağustos 1696) yılında Edirne'de dünyaya gelen şehzade Mahmud, II. Mustafa'nın büyük oğludur. Çocukluk yılları Edirne'de geçen şehzadenin, eğitim hayatı burada başlamış ve hocalığını da Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin oğlu İbrahim Efendi yapmıştır.¹⁵⁴

1730 yılında meydana gelen Patrona Halil isyanı neticesinde Sultan III. Ahmed tahttan feragat etmiştir. Bu sebeple, tahtı yeğeni şehzade I. Mahmud devralmıştır. Sultan I. Mahmud yönetimi devraldıktan sonra iç politikada ortaya çıkan asi reislerin isyanı sorunu ile ilgilenmiş ve bu sorunu ortadan kaldırmak için bu konuya ayrı bir ehemmiyet vermiştir. I. Mahmud'un yönetimi boyunca izlediği politika genellikle barışçıl bir siyaset izlemesinden yana olmuştur. Sultan I. Mahmud, asi grupların isyanlarını kontrol altına

¹⁵¹Bozkurt, agt, sayfa 84-88; Kurtaran, agm, Nisan 2018, s.227.

¹⁵²Savaş, agm, s.561.

¹⁵³Altuğ, agt, s.37.

¹⁵⁴Abdülkadir Özcan, "I. Mahmud", *DİA*, C.27, Ankara 2003, s.348.

aldıktan ve devlet hakimiyetini tam olarak elde ettikten sonra dış meselelerle ilgilenmeye başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde, çok önemli dış problemler yaşanmıştır. Bir taraftan İran ile olan mücadeleler, diğer taraftan Rusya Devleti'nin Kafkas bölgesindeki egemenliği bahane ederek Osmanlı'ya karşı savaş açması ve müttefiki Avusturya'nın da yanında savaşa girmesi İmparatorluğu oldukça çıkmaza sokmuştur.¹⁵⁵

Romanov Hanedanlığı (Rusya), Lehistan Veraset Savaşları sırasında Bourbonlar'ın Osmanlı Devleti'nden askeri destek istemelerinden korktukları için ve Ukrayna ile Kırım bölgeleri üzerinde egemen olma düşünceleri gibi farklı nedenlerden ötürü 1736 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmiştir. 1736-1739 savaşlarına Romanov Hanedanlığı'nın müttefiki olarak katılan Habsburg Hanedanlığı, bu savaşta oldukça isteksiz bir şekilde mücadele etmek zorunda kalmıştır. 1736-1739 savaşlarının sonunda Fransa Devleti'nin tavassutluğuyla imzalanan Belgrad Barışı ile uzun yıllar sürecek olan bir sulh dönemi başlamıştır.¹⁵⁶

Sultan Mahmud'un dönemindeki bir diğer gelişme de 1740 yılında Kutsal Roma İmparatoru VI. Charles'ın vefatı sonrasında kızı Arşidüşes Theresia'nın yönetimi devralması olmuştur. İki büyük imparatorluk arasındaki münasebetler, bu dönemde gayet dostane bir şekilde devam etmiştir.¹⁵⁷ Veraset savaşlarında Bavyera Elektörlüğü ve Prusya Devleti'ne Fransa Devleti'nin destek vermesi, Avusturya İmparatorluğu'nu zor duruma sokmuştur. Bu sebeple İmparatoriçe Theresia, durumun ciddiyetini görünce babası zamanında imzalanan 1739 Belgrad Barışı'nın devamı için Osmanlı Padişahı I. Mahmud'a imzalanan antlaşmanın aynı şekilde devam etmesini ve hatta uzatılmasını teklif etmiştir. O senelerde Doğu bölgesinde İran Devleti ile mücadele eden Osmanlı Devleti de zor durumda olduğu için I. Mahmud, İmparatoriçe Theresia'nın teklifine olumlu yanıt vermiştir.¹⁵⁸ Ayrıca Sultan I. Mahmud dönemindeki diğer devletlerin başındaki krallar ve hanlar şu şekildedir;

¹⁵⁵Uğur Kurtaran, "I. Mahmud Dönemi'nde Avrupalı Devletler ile Yapılan Ticaret Antlaşmaları ile Verilen İmtiyazlara Dair Değerlendirmeler", *OTAM*, S.41, (Bahar 2017), s.220; Özcan, agm, Ankara 2003, s.348-349.

¹⁵⁶Özcan, agm, Ankara 2003, s.350.

¹⁵⁷Karabulut, agm, s.149-150.

¹⁵⁸Altuğ, agt, s.29-30.

Tablo 1. Sultan I. Mahmud Dönemindeki Avrupa Hükümdarları¹⁵⁹

Ülkeler	İmparatorlar ve İmparatoriçeler
Avusturya	VI. KARL-1740 Maria Theresia (Kocası I. François ile-1740)
Buhara Hanları	Ebul Feyz-1747 Abdülümün Han- 1747-1751 II. Ubeydullah Han- 1751-1753 (Bundan sonra Mengitler soyundan vezirler saltanatı gasp etmişlerdir.)
Fas	Mevlây Abdullah
Fransa	XV. Louis
Hindistan	Nasirüddin Mehmed-1748 Ahmed Şah-1748-1754
İki Sicilya	III. Şarl-1738
İngiltere	II. George
İran	II. Tahmasb-1732 III. Abbas-1732-1736 Nadir Şah (Afşarlı)-1736-1747 İbrahim Şah-1748 Adilşah-1748 Şahruh-1748 Kerim Han (Zend Soyu)-1750
İspanya	V. Philipp-1746 IV.Ferdinand-1746
İsveç	I. Frederick-1751 Adolf Frederick-1751
Lehistan	II. Frederick August-1733 III. Frederick August-1733
Papalık	XII. Clemens-1740 XIV. Benoit-1740
Prusya	I. Frederick-1740 II. Büyük Frederick-1740
Rusya	Çariçe Anna-1730-1740 VI. Ivan-1740-1741 Çariçe Elizabeth-1741

I. Mahmud, Canibi Ali Paşa ile gönderdiği nâmede aşağıda yazılan bahislere yer vermiştir. İlk olarak “iki imparatorluk arasında hudut tespiti yapılacağı zamanda Maria Theresia’nın babası VI. Charles’ın vefat etmiş olduğunu öğrenmiş, bu durumdan ne kadar üzüntü duyduğunu, yerine halefi olarak kızının geçmesinin iyi bir durum olduğunu” dile

¹⁵⁹MOT, s.2538.

getirmiştir. Daha sonra “18 Eylül 1739 günü Nemçe Devleti tarafından da kabul edilen Belgrad Barışı’nın devam ettiğini” ifade etmiştir.¹⁶⁰

Osmanlı Devleti'ne Sultan I. Mahmud yönetimi, son parlak dönemini yaşatmış ve haleflerine uzun bir barış devri bırakmıştır. Sultan I. Mahmud, 27 Safer 1168 tarihinde (13 Aralık 1754) vefat etmiştir. I. Mahmud, iç ve dış siyasette denge politikası izlemiştir. Dahili sorunları sık sık sadrazam değiştirmekle önlemeye çalışırken, harici politikada başarılı antlaşmalara imza atmıştır.

Şekil 7. Osmanlı İmparatorluğu Sultanı I. Mahmud (1696-1754)¹⁶¹

¹⁶⁰Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Nâme-i Hümayun Defterleri (DVNS.NMH. d.), Defter No: 7, s.609.

¹⁶¹Konstantin Kapıdağlı'nın guvaş eserinden John Young baskısı, 1814, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, Yazarın kendi çektiği fotoğraf, 8 Ocak 2022.

2.2.2. Osmanlı Devleti Orta Elçisi Mustafa Hâtî Efendi

Sefir Mustafa Hattî Efendi'nin yaşamı hakkında bugün elimizde yeterli bilgi mevcut değildir. Sefirin aslen Urfa'lı olduğunu bilmemizin yanı sıra ne zaman doğduğu ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Lakin yaptığı görevleri dikkate alırsak eğer doğum tarihinin 1680 yılı civarı olduğu tahminini yapabiliriz.¹⁶²

Kaleminden yetişmiş bir eleman olan ve Sülüs ile Nesih öğrenimi gören elçi, Rakka Valisi Çerkes Osman Paşa'ya Divan Kâtipliği, meşhur Osmanlı Devleti şairi Nâbi Efendi'ye de Kethüdalık yapmıştır. Kethüda Bey Katipliği görevini yapan Hâtî Efendi, 1739 yılından sonra Mevkufâtî olmuş ve bu görev ile 1741 yılında Azak Sınır Muhaddidi Ahmed Merâmî Efendi'nin sınır heyetine ikinci muhaddid olarak atanmıştır.¹⁶³ Muhaddidlik payesini tamamlayıp ülkeye döndükten sonra 1742 yılında Kalyonlar Katipliği görevine atanmış ve sonradan tekrardan Mevkufâtî olmuştur. Hattî Efendi, Hâcegân sınıfında Baş Muhasebe görevini yaparken bu görevden alınmış ve 1748 yılında Nişancı payesiyle Orta Elçi mevkisiyle Viyana'ya gönderilmiştir. Elçilik görevini tamamladıktan sonra sırasıyla Muhasebe-i Evvel, Şikk-ı Sani gibi görevlerde bulunmuş ve vefatına kadar Şikk-ı Sani görevini yapmıştır.¹⁶⁴ İstanbul'un Fındıklı semtindeki Pirizâde Hatun Camii zaviyesi karşısında bulunan mahalle mezarlığına defnedilmiştir.¹⁶⁵

Mustafa Hattî Efendi'nin elçilik süreci, 23 Ocak 1748 tarihinde İstanbul'dan hareket ettiğinde başlamış bulunmaktadır. Hattî Efendi ve sefaret heyeti, yaklaşık 40 gün sonra Belgrad sınırına vardıklarında Nemçe görevlilerince diplomatik teamüllere uygun bir şekilde karşılanmıştır. Hattî Efendi ve sefaret heyetine, Habsburg sınırını geçtikten sonra Belgrad şehrindeki veba hastalığı nedeniyle karantina uygulaması yapılmıştır. Lakin elçi

¹⁶²Hakan Karagöz, *Habsburg Gözüyle Bir Osmanlı Elçisi Mustafa Hattî Efendi'nin Viyana Günleri (1748)*, 1.Baskı, Kitabevi, İstanbul 2014, s.25; Savaş, *age*, Ankara 1999, s.1.

¹⁶³Ali İbrahim Savaş, "Takrîr-i Ahmed Merâmî Efendi (Azak Muhaddidi Ahmed Merâmî Efendi'nin 1740/1741 Sınır Tespit Çalışmaları Hakkındaki Raporu)", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi*, C. XVI, S.20, (Ankara 1994-1995), s.161.

¹⁶⁴Savaş, *age*, Ankara 1999, s.1-2.

¹⁶⁵Ali İbrahim Savaş, *The University of Chicago*, <https://ottomanhistorians.uchicago.edu/tr/historian/mustafa-hatti>, (27.06.2022 / 16:39'da erişilmiştir.)

ve heyeti bu durumu kabullenememiş olmasına rağmen yine de karantina muayenesinden geçmişlerdir.¹⁶⁶

Elçi Hattî Efendi, nihayetinde 13 Mayıs 1748 tarihinde elçilik görevini gerçekleştirmek amacıyla Viyana'ya ulaşmıştır. Uzun soluklu bir yolculuktan sonra elçi ve sefaret heyeti adına Leopoldstadt'da hazırlanan Dettingen Sarayı'na yerleşmişlerdir. Elçinin Viyana'da bulunduğu süre boyunca asıl görevi, iki ülke hükümdarları arasındaki münasebetleri barışçıl bir şekilde devam ettirmeyi sağlamak, Osmanlı sultanı ve sadrazamı tarafından yazılan nâmeleri karşı devletin hükümdarına teslim etmek, bunların yanı sıra aradaki münasebetleri daha iyi hale getirmek ve aralarındaki sulh ortamının devam etmesini sağlamak gibi görevleri olmuştur.¹⁶⁷

Hattî Efendi'nin elçilik süreci, Osmanlı–Nemçe münasebetlerinin sulh ortamında geçen dönemine denk gelmiştir. Diğer taraftan bu iki imparatorluk arasında 1739 yılından sonra başlayan uzun süreli sulh sürecini engelleyen faktörler de ortaya çıkmıştır. Elçi Hattî Efendi, Nemçe Devleti'nin kendisini ve heyetini büyük bir memnuniyetle karşıladıklarını ve Avusturya Veraset Savaşları sırasında Osmanlı Devleti'nin savaşa karşı izlediği tarafsızlık siyasetinden büyük bir şükran duyduklarını ifade etmiştir. Nemçe Devleti'nin o dönemlerdeki sıkıntılı sürecinde Osmanlı Devleti'nin göstermiş olduğu tavır, İmparatoriçe Theresia'yı oldukça rahatlatmış olup yaşamı boyunca bu vefakârlık örneğini unutmamıştır.¹⁶⁸

¹⁶⁶Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.81-82.

¹⁶⁷Savaş, *age*, Ankara 1999, s.10-11; Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.82.

¹⁶⁸Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.19; Savaş, *age*, Ankara 1999, s.11.

2.3.FRANSA TARAFI

2.3.1. Fransa Sefiri Michel-Ange de Castellane

Sefir Michel-Ange de Castellane, 2 Ekim 1703 tarihinde Fransa'nın Novézan şehrinde dünyaya gelmiştir. 5 Ekim 1729 tarihinde Paris şehrinde Catherine de La Treille ile evlenen Castellane, 26 Eylül 1782 tarihinde Villandry şehrinde vefat etmiştir.¹⁶⁹

Fransa Devleti, Osmanlı Devleti ile mevcut ilişkilerini iyi tutmak amacıyla sefirler tayin etmiştir. Sefir Michel-Ange de Castellane, 1728–1741 yıllarında Osmanlı Devleti'nde sefirlik yapmış olan Louis Sauveur Villeneuve'ün¹⁷⁰ yerine atanmıştır.¹⁷¹ Lakin Büyükelçi Castellane'nin göreve başladığı tarihlerle ilgili kaynaklarda farklılıklar vardır. Sefirin İstanbul'da göreve başladığı tarih, Fransız kaynaklarında 19 Mayıs 1741 şeklinde aktarılmış ve hatta aktarılan bu bilgi Albert Vandal'ın eserinde “Gerçekten de 19 Mayıs 1741 tarihinde Fransa Kralı'nın iki gemisi Konstantinopolis'in önüne çıktı; Bâb-ı Âlî'ye büyükelçi olarak atanan Comte de Castellane'yi gemiye almışlardı ve selefini geri götüreceklerdi.” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁷² Müverrih Subhi Mehmed Efendi'nin yazdığı tarih, 25 Muharrem 1154 (12 Nisan 1741) şeklinde aktarılmıştır.¹⁷³ Sefir Castellane'nin Osmanlı Devleti'ndeki görev süresi, 1741-1747 yılları arasındadır. Sefirin görev süresi boyunca iki devlet arasındaki ilişkiler dostane bir şekilde devam etmiştir.¹⁷⁴

¹⁶⁹*Dictionnaires et Encyclopédies sur “Academic”*, <https://fr-academic.com/dic.nsf/frwiki/2043966> , (11.08.2022 / 15:34'de erişilmiştir.)

¹⁷⁰Louis Sauveur Villeneuve: 1728-1741 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde Fransa Devleti'nin sefirliğini yapmıştır. 6 Ağustos 1675 tarihinde Fransa'nın Aix-en-Provence şehrinde doğmuştur. Sefir Villeneuve, 1736-1739 Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşında Fransa Devleti'ni temsilen tavassutluk rolünü üstlenmiştir. Osmanlı Devleti'ne 1739 senesinde Belgrad Muahedesi gibi tarihinin son kazançlı antlaşmasını imzalatmıştır. 1740 yılında Fransa Devleti'nin Osmanlı Devleti'nden elde ettiği kapitülasyon ayrıcalığı ile Fransa Devleti Osmanlı cenahında itibarlı bir devlet statüsüne gelmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Uğur Kurtaran, “Marquis Louis Sauveur de Villeneuve'nin İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, C.41, S.71, (2022), s.280.

¹⁷¹Frédéric Hitzel, Abderrahim Ben Hadda, “Les Relations Franco-Ottomanes à Travers Les Nâme-i Hümâyûn du Başbakanlık Arşivi”, *Anatolia Moderna- Yeni Anadolu*, Tome 3, (1992), s.251.

¹⁷²Albert Vandal, *Une Ambassade Française En Orient Sous Louis XV La Mission Du Marquis De Villeneuve 1728-1741*, Deuxième Édition (2.Baskı), Paris Librairie Plon E. Plon, Nourrit Et Cie, Imprimeurs-Éditeurs, 1887, s.433.

¹⁷³Ayşin Şişman, *Osmanlı-Fransız İlişkileri 1740-1789 (Konsolos Arzlarına Göre)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Afyonkarahisar 2011, s.53; Vak'anüvis Subhi Mehmed Efendi, *Subhi Tarihi Sâmî ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte*, (Haz. Mesut Aydıner), Kitabevi, İstanbul 2007, s.686.

¹⁷⁴Şişman, agt, s.53.

Şekil 8. Fransa Sefiri Michel Ange Castellane

(1703-1782)¹⁷⁵

Büyükelçi Castellane, görevde olduğu süre boyunca Osmanlı Devleti Padişahı I. Mahmud'u Nemçe Devleti'ne karşı bir savaş açması için ikna etmeye çalışmıştır. Hatta Fransız büyükelçi, bu süreçte amacına ulaşabilmek için Comte de Bonneval (Humbaracı Ahmed Paşa) ile iş birliği içine girmiştir. 1745 yılında Fransa Devleti'nin verdiği görev ile

¹⁷⁵Château et Jardins de Villandry, <https://artsandculture.google.com/asset/michel-ange-de-castellane/JwEJv1LPJ7ngTg>, (08.05.2022 / 15:51'de erişilmiştir.)

sefir Castellane, Osmanlı -France ittifakı için altı maddelik bir barış teklifi¹⁷⁶ sunmuştur.¹⁷⁷ Diğer taraftan Fransız sefir Castellane, Osmanlı Devleti'ni sadece Nemçe aleyhine etkilemeye çalışmamıştır. İngiliz elçi James Porter'ın İstanbul'a sefir olarak tayin edildiği sıralarda, Fransız sefir İngiliz elçinin sıradan bir tüccar olduğunu ve Osmanlı Devleti'ne layık biri olmadığını söyleyerek dönemin Sadrazamı Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'yı etkilemeye çalışmıştır. İngiltere'ye zaten kızgın olan Sadrazam, İngiltere'yi temsil eden Aspinwall'u bu husus üzerine fırçalamıştır.¹⁷⁸

Osmanlı Devleti'nin Fransa sefirliğine tayin edilen Mehmed Said Efendi, elçiliği sürecindeki birkaç ayını Paris'te geçirmiş ve birtakım diplomatik ziyaretlerde bulunmuştur. Sefir Said Efendi, Versailles Sarayı tarafından bazı imtiyazlar verilmiş ve bu hususun İstanbul'da duyulması üzerine Osmanlı Devleti bir ikilem içerisine düşmüştür. Çünkü Fransa sefiri padişahın etrafında olursa, aynı şekilde karşılık vermekten başka seçenekleri kalmayacaktır. Bu sebeple Fransa sefiri Castellane, sefir Said Efendi'ye dönüş yolculuğunda eşlik eden bazı Fransız subaylarla birlikte Topkapı Sarayı'na çağırılmıştır. Castellane, bu anlamda saray içerisinde imtiyaz verilen ilk Fransa sefiri olmuştur.¹⁷⁹

¹⁷⁶Fransa Devleti'nin Osmanlı Devleti'ne bulunduğu ittifak teklifinde geçen maddeler: 1- Avrupalı Devletler arasında Aachen'da yapılan barış müzakerelerine Osmanlı Devleti'nin bir delegesi katılacaktır. 2- Fransa ve Osmanlı, Toskana Grandükü Franz Stephan'ı imparatorluk tacından el çekirmek için birlikte ittifak edeceklerdir. 3- Osmanlı Devleti hükümdarı, Macaristan bölgesinde fethettiği yerlere tekrardan sahip olacaktır. 4-Veraset savaşları, Toskana Grandükü Franz Stephan imparatorluk tacından el çekene kadar devam edecektir. 5- Fransa İmparatoru ile yapılacak muahedeye müttefikleri de dahil edilecektir. 6- Bu muahedeye dahil olan devletler, hiçbir şekilde Toskana Grandükü ya da Macaristan Kraliçesi ile tek başlarına görüşmeyecektir. Daha fazla bilgi için bkz. Joseph von Hammer-Purgstall, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Akademische Druck- U. Verlagsanstalt, C. VIII, Austria 1963, s.84-85; Ali İbrahim Savaş, "Osmanlı Elçisi Mustafa Hattı Efendi'nin Sefareti ile İlgili Üç Belge", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.12, S.1, (1997), s.126.

¹⁷⁷Savaş, *age*, Ankara 1996, s.222; Bozkurt, agt, s.42.

¹⁷⁸Ahmet Büyükkaksoy, "İngiltere Kralı II. George'un (1727-1760) Osmanlı Padişah ve Sadrazamlarına Yazdığı Mektupların Tercüme Açısından Değerlendirilmesi", *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, Vol. 3, Issue 6, (2019), s.31.

¹⁷⁹John Whitehead, "Royal Riches and Parisian Trinkets: The Embassy of Said Mehmet Pasha to France in 1741-42 and Its Exchange of Gifts", *The Court Historian*, 14-2, (2015), s.167; Şişman, agt, s.54.

2.3.2. Claude-Aleksandre Comte de Bonneval (Humbaracı Ahmed Paşa)

Asıl adı Claude-Aleksandre Comte de Bonneval olan Humbaracı Ahmed Paşa, Fransa'nın Limousin eyaleti soylularından ve uzaktan Bourbonlar ile akraba olup, 1675 yılında Coussac-Bonneval'de bulunan Bonneval şatosunda dünyaya gelmiştir.¹⁸⁰

Bonneval'in askeri hayatı, küçük yaşlarda orduya katılmasıyla başlamıştır. Gençliğinde askeri itaatsizlik yüzünden memleketi Fransa'dan sürgün edilen Bonneval, ordudan atıldıktan sonra Fransa'nın düşmanı olan Avusturya'ya sığınmış ve burada çeşitli askeri görevlerde bulunduktan sonra benzer suçlardan dolayı Avusturya'dan da kaçarak Osmanlı'ya sığınmış ve askeri kariyerine burada devam etmiştir.¹⁸¹

İspanya Veraset Savaşları'nda askerî becerisini gösteren Bonneval, daha sonradan Fransa Kralı XIV. Louis ile arası açılınca ordudan atılmış ve Avusturya Devleti'ne sığınmıştır.¹⁸² V. Karl'ın yönettiği büyük imparatorluğu yeniden kurmayı düşleyen I. Leopold'un, Batı Avrupa ve Akdeniz'de iktidarı ele geçirme girişimi neticesinde İspanya tahtı için yapılan mücadele esnasında Bonneval, Habsburg ordularına katılmıştır. 1716 yılında Petervaradin'de Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Avusturya ordusunda mücadele etmiştir. Daha sonraları Bonneval, Belgrad kuşatmasında da görev almıştır.¹⁸³ Avusturya'dan kaçmadan önce askeri başarılarından dolayı imparatorun müsteşarlığına kadar yükselen Bonneval, 22 yıl hizmet ettiği Avusturya'da da Prens Eugen ile anlaşmazlığa düştükten sonra bir süre hapis yatmıştır. İspanya'ya ve Lehistan'a sığınma talebinde bulunsa da kabul almamış ve 2 yıl Venedik'te kaldıktan sonra 1729 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır.¹⁸⁴ O dönem hem Fransız sefire hem de Osmanlı Devleti'ne mektup gönderen Bonneval, Osmanlı'ya yazdığı mektupta padişahın ihtişamı

¹⁸⁰Abdülkadir Özcan, "Humbaracı Ahmed Paşa", *DİA*, C.18, İstanbul 1988, s.351.

¹⁸¹Julia Landweber, "Leaving France, "Turning Turk," Becoming Ottoman The Transformation of Comte Claude-Alexandre de Bonneval into Humbaracı Ahmed Pasha" *Living in the Ottoman Realm Empire and Identity, 13th to 20th Centuries*, (Ed. Christine Isom-Verhaaren, Kent F. Schull), Indiana University Press, USA 2016, s.209.

¹⁸²Abdülkadir Özcan, "Humbaracı Ahmed Paşa", *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, (Ed. Yrd. Doç. Dr. Alim Kahraman), Üsküdar Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, I. Baskı, İstanbul (Ocak 2012), s.217.

¹⁸³Fatih Yeşil, "Bir Fransız Maceraperestin Savaş ve Diplomasiye Dair Görüşleri: Humbaracı Ahmed Paşa'nın (Kont Alexander Bonneval) Lâyihaaları", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.15, (Güz 2011), s.207.

¹⁸⁴Özcan, agm, İstanbul 1988, s.351.

ve sadrazamın iktidarını övmüş ve Osmanlı ordusunda vazife almak istediğini belirtmiştir. Fransa sefirine yazdığı mektupta ise İstanbul'a geliş sebebinin Türklerle çalışmak ve muvaffak olabilirse Macaristan'dan alınan toprakları yeniden kazanıp Almanları mağlup etmek olduğunu söylemiştir. Ayrıca başarısız olması durumunda ise sebebin Osmanlı'ya bağlanacağını belirtmekten çekinmemiştir.¹⁸⁵

Padişah III. Ahmed ve Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, başvurusunu komşu devletlerle iyi geçinme siyaseti sebebi ile dikkate almamıştır. Bu sırada da Bonneval, Saraybosna'da bulunduğu esnada Müslümanlığı kabul ederek Ahmed adını almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan Patrona İsyanı'ndan sonra tahta I. Mahmud geçmiş ve askeri ıslahatlar dönemi başlamıştır. Sadrazam Topal Osman Paşa, eski adıyla Bonneval yeni adıyla Ahmed Bey'i, Fransa ve Avusturya'daki tecrübelerinden elde ettiği askeri bilgisinden yararlanmak için İstanbul'a davet etmiştir. Beylerbeyi payesiyle Humbaracı ocağının başına getirilen Ahmed Bey, bundan böyle Serhumbaracıyan (Humbaracıbaşı), daha yaygın ismiyle ise Humbaracı Ahmed Paşa olarak anılmıştır.¹⁸⁶

Avusturya'dan intikam almak isteyen Humbaracı Ahmed Paşa, 1736-1739 Osmanlı-Rus-Avusturya Savaşları'nın devam etmesini istemiş hatta Macaristan halkını isyan ettirmek için birtakım girişimlerde bile bulunmuştur. Humbaracı Ahmed Paşa'nın İstanbul'daki nüfuzu kırılmış, devlet yetkilileri artık kendisini iyice tanımıştır. Emrindeki humbaracıların maaş alamadıkları bahanesiyle isyan etmeleri Ahmed Paşa'nın durumunu daha da kötüleştirmiş, Osmanlı huzurunda şiddetle azarlanmış ve neticesinde Kastamonu'ya sürülmüştür. Lakin bazı devlet yetkililerinin aracılığı ile birkaç ay sonra İstanbul'a dönüp mevkiini tekrar kazandıysa da eski itibarına kavuşamamıştır.¹⁸⁷

Humbaracı Ahmed Paşa, Osmanlı Devleti'ni Avusturya Veraset Savaşları sırasında etkilemeye çalışmış ve Fransız elçisi Castellane ile birlikte Osmanlı'yı Avusturya aleyhine Fransa ile bir ittifak yapması için uğraşmıştır. Osmanlı Devleti'nin diplomaside en aktif memuru olan Humbaracı, çok çeşitli diplomatik çalışmalar gerçekleştirmiştir.¹⁸⁸ Osmanlı

¹⁸⁵Mustafa Kaçar, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Sahada Yenileşme Döneminin Başlangıcı", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, (Şubat 1995), s.210-211.

¹⁸⁶Özcan, agm, İstanbul 1988, s.351.

¹⁸⁷Özcan, agm, İstanbul 1988, s.352.

¹⁸⁸Kurtaran, agm, s.229; Altuğ, agt, s.34.

Devleti'nde, Nemçe Devleti'ne karşı düzenlenen 1737 seferinde önemli başarılar elde etmiş lakin savaş sonrasında eski itibarını kaybetmiştir. Paşa'nın politik hedefleri; Macaristan, Erdel ve Doğu Eflâk gibi ülkelerde memnun olmayan kişileri etrafında toplayarak ve bu kişilerden Osmanlı Devleti'nden oluşturacağı bir destek kuvveti ile Nemçe topraklarına saldırmak ve Macaristan'a bağlı yerleri Viyana hükümetine karşı kışkırttıktan sonra elde edeceği topraklardan bir prenslik kurmak yer almaktadır.¹⁸⁹

Şekil 9. Claude-Aleksandre Comte de Bonneval (Humbaracı Ahmed Paşa)

(1675-1747)¹⁹⁰

¹⁸⁹Karagöz, agt, s.23.

¹⁹⁰Louvre collections, <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl020113052>, (07.05.2022 / 16:00'da erişilmiştir.)

**BÖLÜM III: AVUSTURYA VERASET SAVAŞLARI SIRASINDA
AVUSTURYA VE OSMANLI DEVLETİ MÜNASEBETLERİ
(1740-1748)**

3.1. VERASET SAVAŞLARI SIRASINDA OSMANLI DEVLETİ

3.1.1. Veraset Savaşları Sırasında Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu ve İzlediği Avrupa Politikası

1526 yılında Osmanlı Devleti ve Nemçe Devleti arasında ilk doğrudan temas olan Mohaç Meydan Muharebesi ile Macaristan hudutlarında yeni siyasi bir düzen ortaya çıkmış olup bu mücadele neticesinde İslam ve Hristiyan Dünyası'nın büyük devletleri karşı karşıya gelmiş ve 1739 senesine kadar her iki devlet arasındaki ilişkiler mücadele şeklinde geçmiştir.

1730 yılında devlet yönetiminin başına geçen Padişah I. Mahmud'un en büyük başarısı, 1718 yılında Pasarofça Antlaşması ile kaybettiğimiz Belgrad Kalesi'nin, 1739 yılında Rusya ve Avusturya Devletleri ile imzaladığımız Belgrad Antlaşması ile geri alınması olmuştur.¹⁹¹ Bu duruma müteveccih olarak Osmanlı Devleti ve Nemçe Devleti arasındaki diplomatik ilişkiler de XVIII. asırda yeni bir boyut kazanmış olup, iki devlet arasındaki siyasi ve askeri alanda yaşanan çekişmeler, iki tarafın diplomatik ilişkilerini doğrudan etkilemiş ve bu durum antlaşma maddelerine sirayet etmiştir.¹⁹² Öte yandan, tekrar Belgrad Antlaşması ile Osmanlı'nın büyük prestij kazanmasının yanı sıra o esnada Orta Avrupa bölgesinde Avusturya ve Prusya arasında meydana gelen veraset savaşları, Osmanlı ekonomisini zarara uğratmıştır. Avusturya Veraset Savaşları esnasında iktisadi olarak büyük zarar gören Osmanlı İmparatorluğu'na Avrupa bölgesinden gelen türlü eşyalar gelmemeye başlamış, bunun üzerine İmparator I. Mahmud ekonomik sıkıntıyı önlemek ve Avrupa devletleri arasındaki mevcut savaşı barışa çevirmek için çareler aramıştır. Bu doğrultuda, Padişah I. Mahmud harpte olan devletlerin başvekillerine ayrı ayrı nâmeler (Avusturya, Hollanda, İngiltere, İsveç, Rusya ve Sicilyateyn) yazarak savaşın bitmesi için tavassutluk¹⁹³ yapabileceğini bildirmiştir.¹⁹⁴ Osmanlı'nın veraset savaşları

¹⁹¹Ali İbrahim Savaş, "Osmanlı Diplomatikasına Ait Nâme-i Hümayun Ahidnâme-i Hümayun ve Mektup Tahlilleri", *OTAM Dergisi* Vol. 7, Issue 7, (1996), s.219.

¹⁹²Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.1.

¹⁹³Devlet-i Aliyye-i hazret-i hilâfet-asârın cümle üzerine olan inâyet ve şefkatini ihbâr zımında müluk-ı Nasara'nın cenk ve cidâlleri güya kalıb-ı sulh u salâha ifrâğ olunmak için cümle taraflarından rağbet olunur ise tavassut olunmak şayet mümkündür deyu bâ-emr-i hümayûn taraf-ı çâkeranemden Avrupa mülûkî başvekillerine. Daha fazla bilgi için bkz. BOA, Düveli Ecnebiye Defteri (DVNS.DVE. d), d. no: 151/14.

¹⁹⁴Bozkurt, agt, s.40; Karabulut, agm, s.149.

sırasında izlediği diplomasi ve savaşın bitmesi için göstermiş olduğu tavassut girişimi, imparatorluk tarihinde bir ilk olmuştur. Çünkü batılı devletlerin, 1699 Karlofça Antlaşması'ndan bu yana Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupalı Devletler arasında arabuluculuk yapması olağan bir durumken, Osmanlı Devleti'nin batılı devletlerin arasında tavassutluk yapma girişimi olağan bir durum değildir.¹⁹⁵ Osmanlı Devleti'nin bu tavassutluk girişiminin altında yatan temel sebep, esasında Avrupa'da yaşanan veraset savaşlarının Osmanlı'yı dolaylı olarak iktisadi yönden etkilemesidir.

Osmanlı Devleti'nin gönderdiği tavassutluk nâmelerine gelen cevaplarda, Venedik mevcut veraset savaşına dahil olmadığını belirtmiş ve Osmanlı'ya teşekkürlerini bildirmiştir. Napoli Kralı Don Carlo ise savaşa girmediğini ancak babası İspanya Kralı V. Philip savaş için yardım istediğinde kendisine yardım edeceğini ve Osmanlı'nın arabuluculuk girişiminden memnun olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca kendisinin bu nâmeyi cevaplayacak yetkisinin olmadığını ifade ederek İspanya'ya danışacağını bildirmiştir. Osmanlı'nın arabuluculuk teşebbüsü ile ilgili Leh elçisinin arz ettiği önergede, savaşın imparatorluk sorunu olduğunu ve Toskana Grandükalığı ile alakalı bir vaziyetin olmadığını belirtmiştir.¹⁹⁶ Fransa sefirinin Osmanlı'ya verdiği önergede, Bavyera Elektörlüğü ve Prusya Devleti tarafından Avusturya üzerinde gerçekleştirilen veraset savaşının, Macar ve Çek İmparatoriçesi Maria Theresia'ya karşı olduğu bildirilmiştir.¹⁹⁷

Nemçe ve Osmanlı Devletleri arasındaki münasebetlerin genel çerçevesine bakıldığı zaman 1739 Belgrad Barış Antlaşması'nın imzalanması sürecine kadar bu iki devlet arasındaki ilişkiler mücadele şeklinde geçmiş ve bu mücadeleye rağmen Avusturya Veraset Savaşları sırasında Nemçe ve Osmanlı Devletleri arasında uzun süreli barış yaşanmıştır. Yaşanılan bu barış devri ve Avusturya Veraset Savaşları sırasında hem Nemçe hem de Osmanlı Devletleri belirli bir politika izlemişlerdir. Çünkü Osmanlı Devleti,

¹⁹⁵Roider, *age*, New Jersey 1982, s.97; Bozkurt, *agt*, s.40; Karabulut, *agt*, s.207-208.

¹⁹⁶BOA, Hatt-ı Hümayun Tasnifi (HAT), Dosya no: 1428, Gömlek no: 58468 (1428/58468), Tarih:7 Şaban 1158 / 4 Eylül 1745; BOA, Ali Emiri Sultan I. Mahmud Tasnifi (AE.SMHD.I.), 45/2717, Tarih: 20 Şaban 1159 / 7 Eylül 1746.

¹⁹⁷BOA, AE.SMHD.I. Tasnifi, 89/6056, Tarih: 29/30 Zilhicce 1158 / 23 Ocak 1746.

imparatorluk tarihi boyunca ilk defa Avrupa’da yaşanan bir savaşta tavassutluk yapabileceğini ifade etmiştir.¹⁹⁸

3.2. OSMANLI KAYNAKLARINA GÖRE MÜNASEBETLER

3.2.1. Belgrad Muahdesi Sonrası Osmanlı-Avusturya Arasında İnşa Edilen Diplomatik Münasebetler (1739-1748)

Osmanlı Devleti’nin diplomasi oluşumunun önemli dönemleri olmuş ve bu oluşuma paralel olarak dış politikasında da kayda değer değişiklikler meydana gelmiştir. İmparatorluğun ilk diplomatik münasebetleri, çevre bölgesinde bulunan Türk beylikleri ve Bizans tekfurları arasında başlamıştır. Osmanlı Devleti ile Avrupalı devletler arasındaki siyasi ve askeri rekabet, iki cenahın diplomatik ilişkilerini doğrudan etkilemiş ve bu diplomatik davranış şekli, Osmanlı ve Avusturya arasında imzalanan muahede öncesinde, sonrasında ve yapılan barış görüşmesi müzakerelerinde açıkça görülmüştür. Özellikle XVIII. asırda Osmanlı Devleti, başta Nemçe olmak üzere diğer Avrupalı devletler ile önemli diplomatik münasebetlerde bulunmuştur. Örneğin; 1526 yılında Macar Devleti’nin Bâb-ı Âlî ordusu tarafından mağlup edilmesinden sonra Hristiyan ve İslam Dünyası’nın temsilcileri olan Nemçe ve Osmanlı Devletleri arasındaki siyasi ve diplomatik savaş şiddetlenmiştir.¹⁹⁹ Fakat 1606 Zıttorok Barışı, iki devlet arasında eskiden beri süregelen bazı diplomatik ilişkilerin değişmesinde ilk adım niteliğinde olmuştur. Diplomatik anlamda attıkları bu adımla beraber Osmanlı Devleti, bir değişim ve dönüşüm süreci içine girmiştir. Bu değişim ve dönüşüm süreci, Osmanlı Devleti’ni Avrupa’da şekillenen bazı diplomatik kurallara uymaya zorlamış, devlet yöneticilerinin Avrupalı güçlerle sulh yapmadan hanedanlığı savunmasının pek mümkün olmayacağını farkındalığını kazandırmış ve dönemin padişahlarının dış politikaya daha da ehemmiyet vermelerini sağlamıştır.²⁰⁰ Osmanlı -Nemçe Devletleri arasındaki siyasi ve askeri mücadele, XVI. asırdan XVII. asrın sonlarına kadar devam etmiştir. Bu asırları müteakip, iki devlet de 1739 yılında uzlaşmak için oturdukları diplomasi masasında karşılıklı olarak aldıkları kararlar doğrultusunda aralarındaki mevcut ilişkilere yeni bir boyut kazandırmışlardır.

¹⁹⁸Bozkurt, agt, s.38-44.

¹⁹⁹Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, 1.Basım, İstanbul 2007, s.11-14.

²⁰⁰Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.2-3.

1739 yılında hem Nemçe hem de Rusya devletleri ile imzalanan Belgrad Antlaşması'nın şartlarının teyidi için Osmanlı Devleti, Nemçe sefiri olarak Cânibi Ali Paşa'yı²⁰¹, Moskov sefiri olarak da Defterdar Emni Mehmed Paşa'yı²⁰² görevlendirmiştir.²⁰³ Nemçe Devleti tarafından Osmanlı Devleti'ne büyükelçi olarak Kont Anton Corfiz Ulfeldt²⁰⁴ görevlendirilmiştir.²⁰⁵ Adı geçen temsilcilerin yanı sıra bu hususa, Fransa Devleti de tavassutluk etmiştir. Esasında bu tavassutluk, Fransa Devleti'nin Avrupa'daki çıkarlarını gerçekleştirmek adına işine yaramıştır. Çünkü Orta Avrupa bölgesinde “tek egemen devlet” olma hayalini kuran Françe Devleti'nin Nemçe Devleti ile asırlardır süren bir düşmanlığı mevcuttur. Bu sebeple Nemçe Devleti, Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki geleneksel diplomatik ve siyasi münasebetlerden dolayı kendi aleyhine gelişecek olan hadiseleri engellemek amacıyla Avrupa'da yeni bir müttefik arayışına girmiştir. Ve böylece hiç de iç açıcı olmayan Nemçe-Romanov ittifak ilişkisi başlamıştır. Esasında Nemçe ve Osmanlı arasındaki bu gerilim, Rusya Devleti'nin de işine yaramış ve

²⁰¹Cânibî Ali Paşa, Tersane'de Cânib olarak yıllarca görev yaptıktan sonra sırasıyla Defterdâr-ı Şıkk-ı Evvel, Defter Emni ve Rûznâme-i Evvel görevlerinde bulunmuş ve daha sonra 1740 yılında Rumeli payesiyle Viyana elçisi olmuştur. Elçilik görevini yerine getirip yurda döndükten sonra 1741 yılında Tersane Emni ve 1742 yılında ikinci kez Defterdâr-ı Şıkk-ı Evvel görevlerinde bulunmuştur. Cânibî Ali Paşa, 1743 yılında vefat etmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Kurtaran, agm, Nisan 2018, s.226.

²⁰²Defterdar Emni Mehmed Paşa, İstanbul'da doğan sefir, Vidin Muhafızı Yusuf Paşa'nın oğludur. Babasının vefatından sonra dönemin sadrazamı Elmas Mehmed Paşa tarafından Saray-ı Hümayun'un Enderun bölümündeki Kilâr-ı Âmire (Osmanlı sarayındaki yiyecek içecek deposu) dairesine yerleştirilmiştir. Okumayı ve yazmayı burada öğrenen sefir aynı zamanda Yedikule'li Seyyid Abdullah Efendi'den de nesih ve sülûs yazı dersleri almıştır. Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerlerinde hizmet ettikten sonra; Sadaret Mektupçuluğu dairesine girmiş ardından Hekimoğlu Ali Paşa'nın ilk sadrazamlık döneminde ona mektupçu olarak tayin edilmiştir. 1739 yılının Ocak ayında Ruznamçe-i evvel görevinden Defterhane-i amire emniğine getirilmiştir. 15 Ocak 1739 tarihinde ise Rusya sefiri olarak tayin edilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Münir Aktepe, *Mehmed Emni Beyefendi (Paşa)'nın Rusya Sefareti ve Sefaret-nâmesi*, TTK Basımevi, Ankara 1974, s.9-10.

²⁰³Aydiner, *age*, s.621.

²⁰⁴Kont Anton Corfiz Ulfeldt, XVI. ve XVII. asırlarda önemli devlet görevlerinde bulunan Ulfeldt ailesi, menşei olarak Danimarka'dan gelmektedir. Anton Ulfeldt 'in büyükbabası Kont Cornificius Ulfeldt, Danimarka Şansölyesi IV. Christian'ın danışmanıdır. Kont Ulfeldt, 1718 yılında Pasarofça Barışı'nın şartlarını görüşmek üzere Osmanlı Devleti'ne gelen Kont Wirmon'tun damadıdır. 15 Haziran 1699 tarihinde doğan Anton Ulfeldt, 31 Aralık 1760 tarihinde vefat etmiştir. Önemli devlet görevlerinde bulunan Ulfeldt, 1739 yılında imzalanan Belgrad Barışı'ndan sonra bir yıl İstanbul'da kalmış, daha sonra Avusturya'ya dönmüş ve çeşitli bakanlık görevlerinde bulunmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Schlitter, “Ulfeldt, Graf Anton Corfiz”, *Allgemeine Deutsche Biographie* (1895), <https://www.deutsche-biographie.de/pnd13880639X.html>, (21.10.2022 / 15:56'da erişilmiştir.) Ulfeldt'in portresi için bkz. Ekler, Portreler, Ek-4.

²⁰⁵Tahir Sevinç, *Emni Mehmed Paşa ve Canibi Ali Paşa'nın Sefaret Hazırlıkları ve Yolculukları (1739-1741)*, Gece Akademi, 1.Basım, Ankara 2019, s.28,50.

direkt olarak kendisi Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele başlatmıştır.²⁰⁶ Fransa Devleti Avrupa'daki çıkarları adına, Osmanlı Devleti'ni Nemçe Devleti'ne karşı sürekli olarak kışkırtma çabaları sonucunda Nemçe Devleti'ni iki cepheli bir savaşın içinde bırakmak istemiş, Rusya ise aynı politikayı Nemçe Devleti'nin yanında olup Osmanlı Devleti üzerine yapmış ve hatta İran Devleti'ni de Osmanlı'ya karşı kışkırtmıştır. Bu bağlamda gerek Fransa gerekse Rusya pragmatik çıkarları yüzünden iki devlete karşı düşmanımın düşmanı dostumdur politikası çerçevesinde ilerlemişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin XVIII. asırda, Avrupa'ya gönderdiği diplomatik temsilcilerin sayısında artış olmuştur. Avrupa'ya tayin edilen bu diplomatik temsilcilerin yanı sıra o dönemlerde Âsitane'ye gelen Avrupalı elçilerin sayısında da büyük bir artış gözlemlenmiştir. Avrupalı devletlere giden Osmanlı sefirlerinin; ülkeler arasındaki iletişimi sağlamak, Osmanlı padişahının cülusunu bildirmek, dostluk münasebetlerini kurmak ve bu münasebetlerin devamını sağlamak, tayin edildiği ülkedeki hadiseleri gözlemlemek ve bu hadiseleri ülkesine rapor etmek gibi görevleri olmuştur. Osmanlı sefirleri, herhangi bir Avrupa ülkesine giderken belirlenmiş bir yol güzergahı üzerinden gitmektedir. Bu durum, yollardaki asayişin güvenli olmamasından ve coğrafi koşullardan kaynaklanmaktadır. Örneğin Nemçe Devleti'ne tayin edilen Osmanlı sefirleri; Edirne, Filibe, Sofya, Belgrad, Mohaç Ovası ve Altenburg bölgeleri üzerinden Viyana'ya ulaşmışlardır.²⁰⁷ Osmanlı sefirlerinin Avrupa ülkelerindeki kabul merasimleri üç kısma ayrılmaktadır; bu protokollerden ilki sefir heyetinin Avrupa başkentlerine girdiği esnada yapılan merasim, ikincisi sefir heyeti için başkentte hazırlanan konaklara yerleşme, sefirlerin getirdiği resmi nâmeler ve hediyeleri ilgili ülkenin kralına sunmak üzere düzenlenen merasim, üçüncüsü ise sefirlerin İstanbul'a dönmeden önce padişaha gönderilmek üzere yazılan nâme ve hazırlanan hediyeleri teslim almak için yapılan son huzura kabul merasimidir.²⁰⁸ Netice itibarıyla Osmanlı Devleti, sefir heyetlerinin ihtişamına çok önem vermiştir. Sefir heyetlerinin ihtişamına ehemmiyet verdiğini bilen Avrupa devletleri, bu hususta Osmanlı Devleti'ne hoşgörü göstermişlerdir. Bu hoşgörü

²⁰⁶Ali İbrahim Savaş, *Ebû Sehl Nu'mân Efendi Tedbîrât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1999, s.7-9.

²⁰⁷Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.3.

²⁰⁸Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.6-7.

sürecine, 1739 yılında Nemçe ve Rusya devletleri ile imzalanan Belgrad Antlaşması kapsamında tayin edilen elçilere gösterilen davranışları örnek verebilmekteyiz. Bu hususa mukabil, İstanbul'a gelen yabancı sefirler ve maiyetindeki memurlar da Dersaâdet'de aynı muameleyi görmüşlerdir. Hatta devlet, bu konuyu hanedanlığın ekonomik yönden pek iyi durumda olmadığı dönemlerde bile devam ettirmiştir. Bu duruma, Belgrad Muahedesi şartlarını görüşmek için İstanbul'a gelen Nemçe sefiri Ulfeldt'e ve maiyetine verilen hediyeleri örnek olarak verebilmekteyiz.

Tahir Sevinç'in aktardığına göre; 1740 senesinde İstanbul'a intikal eden Nemçe sefiri Ulfeldt ve maiyeti için Sadabad'da bir ziyafet²⁰⁹ verilmiş ve bu ziyafet esnasında sefire; sırt samur kürk, Rum atı, sîm yaldızlı rikab, sîm yaldızlı döşeme gibi birtakım hediyeler takdim edilmiştir.²¹⁰

Tablo 2. Sadabad'da Nemçe Sefiri Adına Verilen Ziyafette Sefire Hediye Edilenler.²¹¹

Eşyanın Cinsi	Sayısı	Değeri (Kuruş)
Sırt samur kürk	1	700
Esb-i Rumi ²¹²	1	250
Sîm yaldızlı Kemerraht ²¹³	1	200
Sîm yaldızlı rikâb ²¹⁴	1 (çift)	201,5 ve 46 akçe
Sîm yaldızlı döşeme	1 (12 zıra)	27
Kopuz üzerine işleme hor kese	1	325
Kadife tekli	1	9,5
Sîm garada	1	40
Sırmalı debuz ve dirgin	1	14
Divan hatayî döşeme taban ve yedekkeş	-	8
El çuka poşide-yi yedek	1	18
At gömleği	1	8
Kürk kabı çuka		21
Toplam		1922

²⁰⁹Sadabad'da tertib olunan ziyafette Nemçe elçisine ilbas ve ... kılınmak için marifet kullarıyla mübâyaa olunan kürk ve esbdir. Daha fazla bilgi için bkz. BOA, Cevdet Hariciye Tasnifi (C.HR.), D. no: 59, G. no: 2901 (59/2901), Tarih: 13 Receb 1153 / 4 Ekim 1740.

²¹⁰Sevinç, *age*, s.102.

²¹¹Sevinç, *age*, s.103.

²¹²Esp-i Rumi: Rum atı.

²¹³Sîm yaldızlı kemerraht: Gümüş kaplamalı eyer takımı.

²¹⁴Sîm yaldızlı rikâb: Gümüş kaplamalı üzengi.

Osmanlı ve Nemçe Devletleri'nin elçileri, Sava Nehri hududunda mübadele edildikten sonra 6 Ağustos tarihinde Cânibi Ali Paşa, Viyana'ya hareket ederken Kont Anton Corfiz Ulfeldt'te Belgrad'dan İstanbul'a hareket etmiştir. Nemçe sefiri Ulfeldt'in bu yolculuğu esnasında elçiye mihmandar olarak Ebubekir Ağa eşlik etmiştir.²¹⁵ Osmanlı Devleti'ne gelen yabancı sefirler Osmanlı sınırına girdiği andan itibaren devlet tarafından görevlendirilen memurlar tarafından karşılanmıştır. Daha sonrasında elçiler, belirli bir protokol dahilinde sadrazam ve padişahın huzuruna kabul edilmiştir. Sefirlerin ülkelerine dönüşü sırasında da çeşitli merasimler yapılarak Osmanlı yetkilileri tarafından kendi sınırlarına kadar elçilere nezaret etmişlerdir. Bu törenlerde hiçbir masraftan kaçınılmamış ve gelen elçilere hilatler²¹⁶ giydirilmiştir. Sergiledikleri bu davranışlarla, sefirler üzerinde etki etmeyi amaçlamışlardır. Belgrad Barışı sonrası gelen Avusturya ve Rusya sefirleri için de bir takım karşılama ve merasimler gerçekleştirmişlerdir. Bu kontekste Uğur Kurtaran, bu duruma aktif bir örnek olarak Florya Bahçesi yakınlarındaki Baş muhasebe Kesedarı İbrahim Efendi'nin çiftliğinde konaklayan Nemçe sefiri Ulfeldt için Matbah-ı Âmire Emmini tarafından gerekli tayinatların verildiğini çalışmasında aktarmıştır.²¹⁷

İstanbul'a gelen yabancı sefirlerin ve maiyetindeki memurların, sınırdan başlayarak Dersaadet'e gelene kadar ve kendi ülkelerine dönerlerken dâhi her türlü ihtiyacı Osmanlı Devleti tarafından karşılanmıştır.²¹⁸ Nemçe sefirinin Belgrad'dan İstanbul'a gelene kadar sefaret güzergahı üzerindeki kazaların yöneticilerine sefirin gereksinimlerinin karşılanacağı konusunda nâmeler gönderilmiştir. Nemçe sefiri Ulfeldt ve maiyetinin güvenliğini sağlamak amacıyla İskenderiye Sancağı Mutasarrıfı Süleyman Bey maiyetindeki askerlerle birlikte sefiri korumakla görevlendirilmiştir. Nemçe sefirine, Belgrad Seraskeri Ali Paşa'nın kethüdası, Dukakin Sancağı mutasarrıfı, Ohri Sancağı mutasarrıfı, Niş kaymakamı sefaret yolculuğu sırasında refakat eden diğer görevliler arasındadır. Ayrıca sefirin her nevi harcamaları ve gereksinimleri hakkında mufassal bir

²¹⁵Sevinç, *age*, s.50.

²¹⁶Hilat: Padişahlar ve vezirler tarafından birine iltifat veya mükâfat olarak giydirilen, kürklü veya işlemeli kıymetli kaftan.

²¹⁷Uğur Kurtaran, "Belgrad Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Avusturya ve Rus Elçilerinin Ağırlanması", *Uluslararası Türkiye Vizyonu Kongresi*, (2019), s. 307-311.

²¹⁸Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, C.11, İstanbul 1995, s.9.

defter hazırlanıp sefirin mihmandarı Ebubekir Ağa'ya teslim edilmiştir.²¹⁹ Osmanlı cenahından Nemçe elçisi Cânibi Ali Paşa, sefaret hazırlıklarını tamamlaması ve masraflarının karşılanması için belli bir miktar para tahsis edilmiş, ayrıca bu ödeneğin²²⁰ dışında kendisine harcırah olarak fazladan on bin kuruş daha verilmesi için emir²²¹ verilmiştir.

Nemçe Devleti cenahına tayin edilen sefir Cânibi Ali Paşa'nın sefaret hazırlıkları devam ederken diğer taraftan da Nemçe İmparatoru'na gönderilecek olan hediyelerin temini için bir hazırlık söz konusu olmuştur. Nemçe İmparatoru'na takdim edilmesi için sefir Ali Paşa'ya teslim edilen hediyeler;

Tablo 3. Nemçe İmparatoruna Gönderilen Hediyeler.²²²

Hediyenin Türü	Sayısı	Özellği
Altın Hançer	1	92 elmas, 12 yakut ile mürsî kabzalı
Altın Kılıç	1	Göz kadife yarma yeşim kabzalı 20 elmas, 86 kırmızı yakut ile mürsî
Tırkeş ²²³	1	Sîm kaboralı
Bayrak	5	Sakizkarî sancak
Sancak-ı Âli ve Mushâf-ı Şerîf ²²⁴	1	Sîm
Toplu tuğ	1	Sîm
Çavuş kuşağı	1	Sîm
Çavuş çevganı	6	Sîm
Maşatak kuşağı	6	Sîm
Şatır ğarada ve kemer	10	Sîm
Kemerraht	6	Sîm

²¹⁹Sevinç, *age*, s.83,96.

²²⁰Arz bendeleridir ki, taraf-ı Devlet-i Aliyye'den Nemçe Devleti'ne sefaret ile memur elçi Ali Paşa kullarına harcırah ve muavenet sairesi için verilecek akçeye mahsus olmak üzere şimdiye dek verilen akçelerin başka bu defa' dahi yalnız on bin gurus verileceği için tezkiresi verilmek babında ferman devletlû, sadetlû, sultanım hazretlerindir. Daha fazla bilgi için bkz. BOA, C.HR. Tasnifi, D.no: 161, G. no: 8045 (161/8045), Tarih: 14 Cemayize'l-evvel 1152 / 19 Ağustos 1739.

²²¹Arz bendeleridir ki, sefâretle Nemçe tarafına me'mur izzetlû Ali Paşa kullarının sefâret-i azimetine mahal olmak üzere bi'l-defaat verilen akçelerden maada bu defa dahi on bin gurus verilmek üzere tezkiresi verilmek babında ferman sadetlû sultanım hazretlerindir. Daha fazla bilgi için bkz. BOA, C.HR. Tasnifi, D. no:99, G. no: 4942 (99/4942), Tarih: 28 Cemaziyelevvel 1152 / 2 Eylül 1739.

²²²Sevinç, *age*, s.188.

²²³Tırkeş: Okçuların sırtlarında taşıdıkları ve meşinden yapılmış olan ok kılıfı.

²²⁴Mushâf-ı Şerîf: Kur'an-ı Kerim.

Hediyein Türü	Sayısı	Özelliği
Reşme ²²⁵	5	Sîm
Rikâb	7	Sîm
Çuka kesme ²²⁶	3	Sırmalı köhne
Kavanoz kesme	2	Köhne
Kavanoz kesme	2	Diba güllü

Cânibi Ali Paşa'nın sefareti sırasında, Nemçe elçilik heyetindeki tercüman ve hizmetliler ile aralarında diplomatik teamülden kaynaklı hoşnutsuz bir olay yaşanmıştır. Bu olayı M.Münir Aktepe, Şemdanizade Fındıklılı Süleyman Efendi'ye ait olan “Tarihi Mürît-Tevârih I” adlı eserde şu şekilde aktarmış; “*ricâl ve nisvân temâşâyâ gelüp, muntazır olduklarında, elçi Paşa dâhi alayını nizamlayup yürüyecek vakitte, tercümanlar gelüp, kâ'ide-i devletimiz ve merasimimiz, Peç'e (Beç şehri) bir saat kârîb vardığımızda yemeklik çadırları kurulmuştur, nüzûl edersiz, baş-vekil sizi istikbâle gelür, siz kıyâm edersiz ve bile süvâr oldukda, sizi solda ve Baş-vekil sağda, Peç'e dahil olursuz ve ta'yîn olunan saraya nâzil olduğunuzda, Baş-vekil size veda' ettikde, merdivene-cek teşyî' edersiz deyü ta'lîm eylediklerinde*”²²⁷ iki taraf arasında yaşanan bu hadisede Elçi Ali Paşa Nemçe'li tercümana verdiği cevapla, “*Müslüman ve kavîyü'r-rey ehl-i ma'ârifden bir zât olmağla, bizim şeriatımız bu tekliflere el vermez deyicek, tercümanlar, eğer böyle etmezseniz azimet fesh olup. Padişah ile Çasar beynine adâvet ilkâ etmiş olursuz, sizin bu huşûnetinize Pâdişâh râzî olmaz, zahmet çekersiz dediklerinde, pâdişâhımızın rızâsı, Allahü-te'âlâ'nın rızâsının hilâfına değildir deyü cevâb verüp*”²²⁸, İslam dinini korumaya yönelik bir davranış sergilemiştir. Yaşanan bu hadisede, Elçi Paşa'nın göstermiş olduğu davranış daha sonrasında elçilik heyeti içerisinde büyük sıkıntılara sebep olmuştur. Nemçe Devleti tarafından Osmanlı elçilik heyetine verilen tayinat kesilmiş ve bu durum on beş gün devam etmiştir. Bu sorunun çözümlenmesi için Nemçe cenahından Osmanlı cenahına gelen heyet bu durumun Çasar VI. Karl'ın vefat etmesinden ve sonrasında çıkan veraset krizinden

²²⁵Reşme: At başlığında atın alnı ve burnu üzerine sallandırılan, üstüne gümüş veya altın yaldızlı süsler takılmış zincire verilen addır.

²²⁶Kesme: At eyeri üzerine örtülen örtü.

²²⁷Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Tarihi Mürît-Tevârih I*, (Haz. M. Münir Aktepe), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976, s.100.

²²⁸Aktepe, *age*, İstanbul 1976, s.100.

kaynaklandığını dile getirerek sebep oldukları davadan vazgeçmişlerdir.²²⁹ Bu bağlamda, iki devlet arasındaki diplomatik protokolün farklı olduğunu ve Nemçe Devleti tercümanının elçi ve sefaret heyetinden yapmasını istediği diplomatik protokolün İslam dini anlayışına ters düştüğünü ifade edebilmekteyiz. İki devlet arasında yaşanan bu hadisenin tatlıya bağlanmasının ardından elçi Ali Paşa, Nemçe Devleti'nin yeni İmparatoriçesi Maria Theresia'nın cülûsunu Osmanlı hükûmetine bildirmiştir.²³⁰

Nemçe büyükelçisi Ulfeldt, Sultan I. Mahmud'un huzuruna çıktığında imparatorunun Osmanlı Devleti'ne gönderdiği kıymetli hediyeleri sultana takdim etmiştir.

Tablo 4. Nemçe Büyük Elçisinin Osmanlı Padişahına Getirdiği Hediyeler.²³¹

Hediyenin Türü	Sayısı	Hediyenin Türü	Sayısı
Pervazlı sîm kebîr endam aynası	2	İkişer mumluklu ayna tozu sîm askı	12
Pervazlı ayna kebîr endam aynası ²³²	2	İkişer mumluklu sagîr ayna	12
Dehavi çalar piştah ta saati	2	Asma sîm kalkan saat	2
On iki mumluklu kebîr sîm asma şamdan	1	On iki mumluklu billur askı şamdan	1
Dörder mumluklu sîm şamdan	6	Sîm şekerden	6
Yaldızlı sîm matara	6	Derunları yaldızlı sîm tas ve kayık	12
Kebîr sîm top buhurdan ²³³	2	Kulplu kebîr sîm badiye	2
Kulplu sîm kahve ibriği	4	Sîm meyvedan	12
Yaldızlı kebîr sîm leğen ve ibrik	2	Sîm kaplama kebîr tepsi	1
Üç lüleli sîm musluk	1	Ateşdani bir lüleli sîm cami ibriği	1
Sepri sîm kaplama ocak temürü	1 (çift)	Elvan Nemçe dibası	12 (top)

²²⁹Aktepe, *age*, İstanbul 1976, s.101.

²³⁰BOA, DVNS.NMH. d., d. No: 8, s.11.

²³¹Sevinç, *age*, s.189.

²³²Pervazlı ayna kebîr endam aynası: Köşeli büyük boy aynası.

²³³Kebîr sîm top buhurdan: Gümüşten yapılmış içinde tütsü veya buhur yakılan kap.

1741 yılında İstanbul'da görevini tamamlayan sefir Ulfeldt ülkesine geri dönmüş ve yerine maiyyetinde sekreter olarak görev yapan Penkler 1742 yılında İstanbul elçiliğine atanmıştır. 1747 yılında Nemçe hükümeti tarafından, İmparator I. Franz Stephan'ın cülusunu bildirmek ve Belgrad Barışı'nın temdidini gibi görevlerle fevkalâde elçi olarak tayin edilmiştir.²³⁴ Osmanlı cenahından Nemçe tarafına sefir olarak Mustafa Hattî Efendi tayin edilmiştir.²³⁵ Hattî Efendi Viyana'ya giderken beraberinde hem imparator hem de imparatoriçeye hitaben yazılmış iki adet nâme-i hümayun, antlaşma metni tasdiknâmesi, Sadrazam Abdullah Paşa'nın²³⁶ imparator, imparatoriçe ve Harp Konseyi Başkanı Harrach'a²³⁷ gönderdiği nâmeleri götürmüştür.²³⁸

Tablo 5. Nemçe Sefirine Teslim Edilen Hediyeler.²³⁹

Eşyanın Cinsi	Sayısı	Fiyatı (Kuruş)
Sof samur kürk	1	700
Rumî esp (at)	1	250
Sîm yaldızlı kemerraht	1	200
Sîm yaldızlı rikab	1 (çift)	201,5 kuruş ve 46 para
Sîm yaldızlı resim	1	37
Kapnuz üzerine işleme mor kesme	1	325
Sîm zibun	1	90
Kadife pektekli koşum	1	9,5
Sîm ğarada	1	40
Sırmalı debkuz	1	14
Yedekkeş	1	8
El çuka postere yedek	1	18
At gömleği	1	8

²³⁴Uğur Kurtaran, Zeynep Karaca, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Diplomatik Temasın Görünen Yüzü: Hediyeleşme", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Vol. 6, Issue 4, (Aralık 2020), s.1205.

²³⁵Mustafa Hattî Efendi'nin orta elçilik payesiyle Nemçe Devleti'ne devletine tayin edildiğine dair verilen ferman. Daha fazla bilgi için bkz. BOA, AE. SMHD. I Tasnifi, D.no: 71, G. no: 4670 (71/4670), Tarih: 9 Muharrem 1161 / 10 Ocak 1748.

²³⁶Sadrazam Abdullah Paşa (1660-1710): Halepli'dir. Sultan I. Mahmud döneminde sadrazam olan Osman Halisâ Efendinin idam edilmesinden sonra sadaret görevine getirilen tecrübeli bir devlet adamıdır.

²³⁷Kont Harrach (1678-1764): Tam adı Johann Joseph Philipp'tir. 1739 yılında imparator VI. Charles döneminde İmparatorluk Savaş Konseyi'ne Harp Başkanı olarak tayin edilmiş, aynı görevine imparatoriçe Theresia döneminde de devam etmiştir.

²³⁸Savaş, *age*, Ankara 1999, s.10,18.

²³⁹Sevinç, *age*, s.197.

Eşyanın Cinsi	Sayısı	Fiyatı (Kuruş)
Kürk kabı için çuka ve atlas	-	21
Toplam		1968

XVIII. asırda Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile imzaladığı muahedeler neticesinde tayin edilen sefirler aracılığıyla, çeşitli hediyeler gönderilmiştir. Karşılıklı olarak gönderilen bu hediyelerin tayin edilmesinde, iki devletin de siyasi otoritesi ve hakimiyet durumu önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nin Nemçe Devleti'ne karşı üstünlüğünü kaybetmeye başladığı dönemde, bu hediyeler bir hâkimiyet aracı olmaktan çıkmış ve iki devletin diplomatik ilişkilerini dengeleyen bir unsura dönüşmüştür. Özellikle 1718 Pasarofça Barışı sonrası karşılıklı olarak gönderilen hediyeler ve tayin edilen elçilerde bu denge unsurunu görmekteyiz. Daha sonraki süreçte imzalanan Belgrad ve Zıstovi Barışlarının sağlamış olduğu dostluk münasebetlerinden dolayı, hediyeler diplomatik ilişkilerde bir sembol haline gelmiştir. Gönderilen diplomatik hediyeler, dönemin şartlarına göre şekillenmiştir. XVIII. asırda Osmanlı Devleti tek taraflı diplomasi anlayışından uzaklaşmaya, 1718 Pasarofça Antlaşması ile başlamıştır. 1739 Belgrad Barışı sürecinde iki devletin ilişkileri dostane bir şekilde ilerlemiş ve elçiler aracılığıyla bu mevcut durum korunmaya çalışılmıştır. XVIII. asrın son muahedesini olan Zıstovi de ise Belgrad Barışı ile gelen sulh sürecinin korunmasına gayret gösterilmiştir. Bu doğrultuda dostane ilişkilerin ve hediyeleşmelerin aktif örneğini, 1739 Belgrad Antlaşması'nın yirminci maddesinde²⁴⁰ de görmekteyiz. Bu süreçte, iki devletin birbirlerine gönderdikleri hediyeler karşılıklılık esasına dayanmıştır.²⁴¹

Elçi Hattî Efendi ve sefaret heyeti çeşitli birtakım güzergahları²⁴² geçtikten sonra Viyana'ya varmıştır. Elçinin Viyana'daki ikametinden birkaç gün sonra sefiri Başvekîl Harrach ziyaret etmiştir. Habsburg hanedanlığı baş tercümanı Momarz'dan, elçinin ne zaman imparator ve imparatoriçenin huzuruna çıkacağına ilişkin bilgisinin verilmesi istenmiştir.

²⁴⁰Belgrad Antlaşması yirminci maddesi transkripti için bkz. Kurtaran, Karaca, agm, s.1201.

²⁴¹Kurtaran, Karaca, agm, s.1187,1201,1202.

²⁴²Ösek, Tarda, Berenbur, Mohaç, Batusek, Seksar, Tarok, Çeçe, Lereştör, İstolni Belgrad, Mur, Küşber, Yanık Kale, Laydin, Altenburg, Çuvurundurn, Burk ve Schwechat menzillerinden geçmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Karagöz, age, İstanbul 2014, s.19.

Bu bilgi neticesinde sefir, 27 Mayıs tarihinde başvekilin, 6 Haziran ve 10 Haziran²⁴³ tarihlerinde ise sırasıyla imparator ve imparatoriçenin huzuruna çıkmıştır. Hattî Efendi, beraberinde getirdiği hediyeleri ve nâmeleri Osmanlı Padişahı I. Mahmud adına ilgili kişilere tâkdim etmiştir.²⁴⁴ İmparatoriçe'ye teslim ettiği hediyeler Tablo 5'te detaylı bir şekilde gösterilmiştir.

Tablo 6. Elçi Hattî Efendi'nin İmparatoriçe Theresia'ya Teslim Ettiği Hediyeler²⁴⁵

Hediyenin Türü	Özelliği	Adedi
Çelenk	Altın ve Elmas ile Kaplı	1
Kuşak	Altın	1
Gümüşi üzere bebrkâri ...		13
Acem ve İstanbul dîbâları ²⁴⁶	-	12 top
Seccade	Münakkaş Uşaki	4
İhrâm ²⁴⁷	Cezayirkâri	4
Şişe	Itır kokulu	1
Hünkâr-ı destâr ²⁴⁸	Altın işlemeli	50
Alü'l al elvan şali sof ²⁴⁹	-	7 top
Siyah ve gülgûni ²⁵⁰ şal	Ağır iğne işlemeli	2
Gülgûni düz şal	-	1
Zemini mor telli hind-i potdar	-	1

²⁴³Hakan Karagöz çalışmasında, yukarıda geçen tarihleri iki tarafın literatürüne göre şu şekilde aktarmıştır; Hattî Efendi sefaretnamesinin varak 16/a kısmında geçen bilgi sefirin kayzerin huzuruna çıktığı tarihin 7 Haziran olduğunu, Viyana menşeli bir gazete olan Wienerische Blatt'ın 49.sayısında sefirin kayzerin huzuruna çıktığı tarihi 6 Haziran olarak yazmıştır. İmparatoriçenin huzuruna çıktığı tarihi, sefaretnâme 11 Haziran olarak aktarırken, adı geçen gazete ise 10 Haziran olarak yazmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.19.

²⁴⁴Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.19.

²⁴⁵BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA. e.), D.no: 0034, G.no: 6 (0034/6), Tarih: 11 Muharrem 1161 / 12 Ocak 1748.

²⁴⁶Dîbâ: Desenli, ağır dokuma ipekli kumaştır.

²⁴⁷İhrâm: Hac zamanı giyilen beyaz giysiye verilen addır.

²⁴⁸Hünkâr-ı destâr: Sultan veya Hükümdar sarığı.

²⁴⁹Sof: Yün ve ince tiftik ipliğinden dokunmuş, yıkanıp fırınlanmış sertçe, ince yünlü kumaştır.

²⁵⁰Gülgûni: Gül renkli, pembe anlamına gelmektedir.

Hediyein Türü	Özelliği	Adedi
Al ve gözli telli şalbend potdar	-	1
Elvan potdar	İstanbulkâri	5
Fıstıkî telli çiçekli germsûd(?)	Kârhâne işi	1
Gülgûni çiçekli sevâyî ²⁵¹ germsûd(?)	Kârhâne işi	1
Elvan çubuklu hindi	-	2
Çubuklu gözi	Som	1

Osmanlı Devleti Orta elçisi Hattî Efendi'nin kayzerin huzuruna çıktığında imparatora teslim ettiği hediyeleri Ali İbrahim Savaş, “mücevher ve murassa’ raht u bisâtla donanmış esb; yelegen-dest esbân, 9 re’s; mücevher ve murassa’ mec, 1 adet; mücevher sorgûc-ı hümayun, 1 adet; hünkârî şâlî sûf donluk, 4 adet;;ağır Acem dîbâsı, 4 top; İstanbulkâri dimi dîbâsı, 4 top; beyaz telli çiçekli Hîndî potdâr,1 adet; gözi som çiçekli Hind şâlî potdâr, 1 kıt’a; yeşil ve al çubuklu telli şâl-bend potdâr,1 adet; siyah tamgalı çubuklu şalbend potdâr, 1 adet; gümüş sevâyî, 1 top; beldâr, 1 top; som zerî, 1 top; İstanbul potdârî, 5 takım; göz fıstıkî çubuklu kemhân, 1 top; taraklı şehâmethanî, 1 top; altunbaş hünkârî destâr, 100 adet; Cezâyir-kârî ihrâm, 4 adet; seccâde-i Uşakî, 4 adet; kaliçe-i Acem, 2 adet; memlû ıtırşâhî şişe, 1 adet” şeklinde aktarmıştır.²⁵²

Orta elçi Hattî Efendi'nin sefaret süreci, Nemçe Devleti'nin Fransa ile arasında askeri mücadele olduğu döneme denk gelmiştir. Bu dönemde Nemçe Devleti, Osmanlı Devleti'ne izlediği tarafsızlık politikasından dolayı minnettarlık duymuştur.²⁵³ Nemçe

²⁵¹Sevâyî: Erkek ve kadın elbisesi ve şalvar yapılan bir çeşit ipekli kumaştır.

²⁵²Savaş, *age*, Ankara 1999, s.52.

²⁵³Savaş, *age*, Ankara 1999, s.28.

Devleti'nin Osmanlı Devleti'ne duyduğu minnettarlığa, Çasariçe Theresia'nın elçi Hattî Efendi'ye daveti sırasında söylediği sözleri²⁵⁴ aktif bir örnek olarak verebilmekteyiz.²⁵⁵

Çasar Franz Stephan, Osmanlı Orta elçisi Hattî Efendi'nin kaleme almış olduğu manzumlardan elçinin şairane yönünü beğenmiştir. Bu sebeple, sefirin şiir eserlerinden bir şeyler istediğini baş kâtibi aracılığıyla Osmanlı temsilcisine iletmiştir. Çasarın bu talebini gerçekleştiren sefir, aşağıda yazılan kıtayı kaleme almış ve yazılı olan kâğıdı Çasara irsal etmiştir.²⁵⁶

Şehinşâh-ı cihân Sultan Mahmûd'un budur işte,

Bütün dünyâyı teshîr eyleyen tuğrâ-yı fermanı.

Temâşâ et nişân-ı hükmünü, seyretmek istersen,

*Medâr-ı zabt-ı ins ü cân olan mühr-i Süleymânı.*²⁵⁷

Osmanlı sefiri Hattî Efendi'nin Schönnbrunn Sarayı'ndaki ziyareti esnasında, imparatoriçenin baş danışmanlarından Kaunitz elçiye; ilk olarak imparatoriçenin selamını iletmiş ve kraliçenin kendisini kralzâde Franz Stephan'la görüştüreceğini bildirmiştir. Daha sonrasında baş danışman Kaunitz elçiye Çasar ve Çasariçe'nin çocuklarını teker teker tanıtmış ve kraliçenin küçük çocuklarını²⁵⁸ Devlet-i Âliyye'nin rızası ve dostluğunda olacak şekilde terbiye ettiğini söylemiştir.²⁵⁹

Çasar ve Çasariçe, Osmanlı sefirine Beç'te kaldığı süre boyunca çok iyi davranmışlardır. Bu hususu sefaretnâmesinde; “*Bu fakîr, şehri Beç'de oldukça gerek*

²⁵⁴Çasariçeden kelimât-ı hoş-âmedî edâsına müte'âkip, bu vechle kelâma der-âğâz edüp: “Siz ki, şevketlü, azametlü âl-i Osmân padişahı hazretleri tarafından hala Roma İmparatoru olan zevc-i ehîbbeme tehniyet-i cülûsları için meb'ûs orta elçisüz. Anlar getürdigin nâme-i hümayundan memnûn u mesrûr olduğumdan başka, bu takrîb ile padişah-ı âlem-penah hazretleri bizi dahi yâd u dilşâd buyurup, bana getürdigin nâme-i hümayun ve hedâyâ-yı mahabbet-makrûndan fevka'l-hadd minnet-dârları oldum. Daha fazla bilgi için bkz. Savaş, *age*, Ankara 1999, s.34.

²⁵⁵Savaş, *age*, Ankara 1999, s.34; Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.19.

²⁵⁶Savaş, *age*, Ankara 1999, s.36.

²⁵⁷Savaş, *age*, Ankara 1999, s.36.

²⁵⁸Peter Leopold, Karl Joseph ve küçük kızı. Savaş, *age*, Ankara 1999, s.39; Fakat Savaş'ın adı geçen eserinde, küçük çocuklardan ikisi arşidük ve biri arşidüşes olarak zikr edilirken; Karagöz'ün Schwacheim'in raporuna göre kaleme aldığı eserinde ise iki arşidüşes olduğunu ve bir arşidük olduğunu belirtmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Karagöz, *age*, İstanbul 2014, s.70.

²⁵⁹Savaş, *age*, Ankara 1999, s.39.

Çasariçe'nin ve gerek Çasar'ın dâimâ etvar u mu'âmelelerinden cânîb-i şehriyâr-ı gerdûn-vakar ve saltanat-ı seniyye-i ebediyyü'l-istimrâra kemâl-i dostlık ve rızâ-cûylık alâmetleri ve bâ-husus Françelü ile muharebeleri hengâmında taraf-ı zâhirü's-şeref-i Devlet-i aliyye'den me'mûllerinin hilâfi müşâhede eyledükleri inâyet ve kerem-i mülûkâneden nâşi ve bu defa mültemesâtlarına müsâ'ade-i behiyye-i cihân-penâhi erzânî buyurıldığından mâ'adâ ikisine dahi başka başka nâme-i hümayunlar ve hedâyâ-yı nefiseler ihsânı kendülerini müstağır-ı bahr-i mekârim etmekle, mezîd-i ferhat ü beşâset izhâr eyledükleri mu'âyene olunmuşdur." şeklinde aktarmıştır.²⁶⁰ Hatta sefir, iki taraftan gördüğü bu iyi niyet göstergelerini Çasar ve Çasariçe'ye veda ederken²⁶¹ yaptığı konuşmasında bir kez daha dile getirmiştir.²⁶²

Genel olarak 1739-1742 yılları arasındaki diplomatik münasebetler, iki devlet arasında imzalanan Belgrad Muahedesi çerçevesinde şekillenmiştir. İki devlet arasında birçok alanda yeni kararlar alınmış, alınan bu kararların şekillenmesinde ise tayin edilen sefirlerin önemli bir etkisi olmuştur. Antlaşma maddelerinin genel çerçevesine göre; muahedeye ilişkin bir sorun çıktığında öncelikli olarak iki devlet arasında tayin edilen sefirler ve görevlendirilen yetkililer sorunu çözmeyi sağlayacak, sorunu çözemediği takdirde Osmanlı ve Nemçe hükümetleri aradaki sorunu çözmek için bu görevi üstlenecektir.²⁶³ Bu antlaşma, iki imparatorluk arasında geçerli olduğu süre boyunca karşılıklı olarak birbirlerine sefirler gönderilecek ve tayin edilen bu sefirlere alışılmış olan merasimle birlikte iyi niyet gösterilecektir.²⁶⁴ Nemçe Devleti'nden Osmanlı'ya tayin edilen sefirler diğer Avrupalı Devletlerin sefirleri gibi aynı imtiyazlara sahip olacaklardır ve ayrıca sefirlerin maiyetinde bulunan tercümanların da istihdam edilmesi Osmanlı Devleti

²⁶⁰age, Ankara 1999, s.40.

²⁶¹İmparatoriçeye veda ziyaretinde yaptığı konuşma; müsâferetimüz eyyâmında hakkımızda menassa-pîrây-i vuku' olan hüsn-i mu'âmele ve mihmân-nevazlıklarınızdan vücûhle memnûn u mutayyeb olmuşuzdur. İmparatora veda ziyaretinde yaptığı konuşma; müsâferetimüz eyyâmında taraf-ı çasaranenüzden hakkımızda ser-zede-i zuhûr olan mihman- nevazlıklarınızdan ve ikrâm u ihtirâmınızdan vücûhle mutayyeb u menûn olmuşuzdur. Daha fazla bilgi için bkz. Savaş, age, Ankara 1999, s.76-77.

²⁶²age, Ankara 1999, s.76-77.

²⁶³Belgrad Antlaşması on beşinci madde için bkz. BOA, DVNS. DVE.d., Nemçelü Ahidnâme Defteri, d. No: 57/1, s.189, Transkript için bkz, Bozkurt, agt, s.196.

²⁶⁴Belgrad Antlaşması yirminci madde için bkz. BOA, DVNS.DVE. d., 57/1, s.189, Transkript için bkz, Bozkurt, agt, s.198.

tarafından sağlanacaktır.²⁶⁵ Sefirlerin devletler arasındaki bu diplomatik girişimlerine, Nemçe elçisi Penckler'in Avusturya Veraset Savaşları esnasında Osmanlı Devleti'nin bu savaşa girmemesi için gösterdiği çabayı aktif bir örnek olarak verebiliriz. Bu sebeple gerek muahede çerçevesinde geçen maddelerde gerekse sefir Penckler'in gösterdiği çabalar iki devlet içinde sefirlerin ne kadar önemli olduklarını bir kez daha göstermektedir. Lakin antlaşma ile sağlanan bu imtiyazlar, bazı alanlarda sadece Nemçe lehine olurken, diğer alanlarda Osmanlı Devleti'nin aleyhine olmuştur. Diğer bir deyişle aslında Osmanlı Devleti, cephede kazandığı bu mücadeleyi kısmen de olsa masa da kaybetmiştir. Bu antlaşmanın Osmanlı hükümetine tek faydası Pasarofça Barışı'nda kaybettiği Belgrad Kalesi'ni tekrardan kendi egemenliğine almış olması olmuştur.

3.2.2. Belgrad Muahedesi Sonrası Osmanlı-Avusturya Arasında Geçen Hudud ve Esir Münasebetleri (1740)

Bâb-ı Âlî ve Nemçe, birbirlerine karşı uzun süre savaş verdikten sonra diplomaside olduğu gibi sınır münasebetlerinde de yeni bir dönem başlamıştır. Nemçe Devleti'nin 1739 yılında Osmanlı ordularına karşı arka arkaya almış olduğu mağlubiyetler sonucunda iki devlet arasında barış müzakereleri başlamıştır. Barış görüşmeleri Sultan I. Mahmud tarafından Osmanlı Devleti adına barış antlaşması için tavassutluk yetkisi verilen Fransa sefiri Villeneuve ile Nemçe Devleti temsilcisi Neipperg arasında başlamıştır.²⁶⁶ Antlaşmanın imzalanmasının ardından Nemçe-Osmanlı Devletlerinin hudut çizimlerinin belirlenmesi için Osmanlı cenahından, Sava Nehri ve diğer adaların durumunu tespit etmek, bu yöndeki Nemçe sınırını çizmek için memur olarak Said Efendi tayin edilirken, Tuna Nehri sınırının durumunu tespit etmek içinde İrşova ve Eflak hududu bölgesine Elhâc Mehmed Efendi (Tiryaki)²⁶⁷ tayin edilmiştir. Maiyetinde sınır mollası memuru olarak Ebû

²⁶⁵Belgrad Antlaşması yirmi birinci madde için bkz. BOA, DVNS.DVE. d., 57/1, s.189, Transkript için bkz, Bozkurt, agt, s.198.

²⁶⁶Neipperg'in Viyana'dan sağlıklı haberler alamadığı ve Wallis ile arasındaki çekişmelerden dolayı muharebe meydanındaki statükonun değişmesini takip edemediği için Belgrad'ı, Fransa'nın garantörlüğünde Osmanlılara teslim etmeyi kabul etmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Solak, agm, Aralık 2020, s.1275.

²⁶⁷Elhâc Mehmed Efendi (Tiryaki): Babası İvaz Odabaşı gibi yeniçeri ocağına yazılan muhaddid, ilk olarak ağa kapıcılığına daha sonra baş yazıcılığa terfi etmiştir. Çeşitli memuriyetlerden sonra 1739 yılında mevkufatçı olmuş ve Osmanlı-Nemçe Devletleri'nin hudut belirleme heyetinde sınır muhaddidi olarak sınır mollası Nu'mân Efendi ile birlikte çalışmıştır. Daha sonradan Sultan I. Mahmud'un dikkatini çekmiş ve dönemin Sadrazamı Seyyid Hasan Paşa'nın 10 Ağustos 1746 tarihinde görevden alınması ile birlikte sadrazamlık görevine tayin edilmiştir. Sadrazamlık görevinde bir yıl on altı gün kalmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, "Mehmed Paşa (Tiryaki, Hacı)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar*

Sehl Nu'mân Efendi²⁶⁸ yer almıştır.²⁶⁹ Nemçe cenahından ise sınır tahdidi için bu göreve General Engelshofen tayin edilmiştir.²⁷⁰ Taraflar arasında imzalanan antlaşma maddelerinden dört tanesi Belgrad ile ilgili hükümler²⁷¹ içermektedir. Antlaşmanın birinci maddesine göre; 1737 yılında Kutsal Roma Germen İmparatoru tarafından ele geçirilen Belgrad Kalesi'nin boşaltılarak, devam eden tamiratları ve eski tahkimatıyla birlikte Osmanlı cenahına geçeceğine ve yine antlaşmanın ikinci maddesinde geçen Sabacz Kalesi'nin de eski tahkimatı ile Osmanlı Devleti'ne iade edileceği kararlaştırılmıştır. Antlaşmanın üçüncü maddesi, Belgrad Kalesi'nin Osmanlı cenahına bırakılmasını belirten önemli maddelerden bir tanesidir. Bu maddeye göre Sırp eyaleti ve bu eyalete bağlı olan Belgrad Kalesi, Osmanlı Devleti'ne teslim edilecektir. Yine bu madde, iki devlet arasında Tuna ve Sava Nehri'nin hudut olarak kabul edildiğini de içermektedir. Belgrad ile ilgili son hükmü içeren altıncı maddeye göre ise, Belgrad Kalesi istihkamlarının yıkılmasına hemen başlanacaktır şeklinde karar verilmiştir.²⁷²

İki devlet arasındaki sınır görüşmeleri, İmparator VI. Charles'ın vefatı, Arşidüşes Theresia'nın tahtı devralması ve buna bağlı olarak Prusya Devleti'nin Silezya Bölgesi'ni işgal etmesi sebeplerinden dolayı gecikmiştir. Bu durumu 7 Temmuz 1740 tarihinde Nemçe Devleti sefiri Ulfeldt, Osmanlı Devleti'ne bildirmiştir. Lakin o yıllarda Osmanlı

Ansiklopedisi, C.2, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul (1999), s.173; Kurtaran, *age*, Ankara 2014, s.64-66.

²⁶⁸Ebû Sehl Nu'mân Efendi: Fazıl Hasan Efendi ve Ayşe Hatun'un çocuklarıdır. Beş yaşında babasını kaybederek yetim kalan Nu'mân Efendi'nin eğitimi ile annesi Ayşe Hatun bizzat kendisi ilgilenmiştir. Sivas'ın Eğin kasabasında dünyaya gelmiştir. Lakin o dönemlerde Eğin kasabası Sivas ilinin Arapkir livası'na bağlıdır. Kasabanın ismi, XIX.yüzyılda Harput'a, 1878 yılında Ma'müretü'l-azîz'e ve sonuncu olarak da Cumhuriyet rejimi kurulduktan sonra Gazi Mustafa Kemal Atatürk adına mâl edilerek Kemaliye adını almıştır. Daha sonradan 11 Mayıs 1938 tarihli kanun ile kasaba Erzincan'a bağlanmıştır. Günümüzdeki Erzincan ilinin Kemaliye ilçesidir. Okumaya karşı yetenekli olan Nu'man Efendi, mantık, edebiyat, fıkıh, kalam ve geometri gibi çeşitli derslerin ilmini öğrenmiştir. 1726 yılı sonlarına doğru İstanbul'a giden Nu'man Efendi'nin memuriyet görevi bu dönemden sonra başlamıştır. Belgrad Muahedesi'nin ardından Tuna hudutlarının belirlenmesi için görevlendirilen Mehmed Efendi'nin maiyetine sınır mollası olmuştur. 1741 yılına kadar bu görevde kalan Nu'man Efendi, İstanbul'a dönmüş fakat hizmetleri karşılığında kendisine vaad edilen müderrislik ruûsu verilmemiştir. Israrla talep etmiş olduğu müderrislik ruusu 1742 yılının Aralık ayında kendisine verilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Cevat İzgi, "Nûman Efendi, Eğinli" *DİA*, C.33, İstanbul 2007, s.235; Savaş, *age*, Ankara 1999, s.27-28.

²⁶⁹Savaş, *age*, Ankara 1999, s.10.

²⁷⁰Zeynep Karaca, *1699-1739 Osmanlı Avusturya Antlaşmalarına Göre Sınır Tespit Çalışmaları*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2019, s.143.

²⁷¹Antlaşma metninde Belgrad ile ilgili hükümleri 1, 2, 3 ve 6. maddeler içermektedir.

²⁷²Uğur Kurtaran, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Antlaşmalarında Belgrad ile İlgili Hükümler", *Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, (Nisan 2015), s.1644-1646.

Devleti'nin, İran cephesindeki ilişkileri iyi gitmeyince Nemçe Devleti ile olan sınır görüşmelerine ayrı bir ehemmiyet ve çaba göstermiştir. İki devletin sınır heyetleri Belgrad'da toplanmış fakat hangi bölgenin hangi cenahta kalacağı ile ilgili bir anlaşma sağlanamadığından dolayı bir ilerleme kaydedilmemiştir. Bu sebeple cenahlar, Belgrad Muahdesi görüşmeleri esnasında hudut konusunu mufassal bir şekilde kesinliğe kavuşturamadığı için 2 Mart 1741 tarihinde yeniden bir sınır antlaşması imzalamıştır.²⁷³

İki devlet arasında imzalanan Belgrad Antlaşması sınır maddelerine göre; Sabatz Kalesi²⁷⁴ Osmanlı Devleti'ne bırakılırken, Tuna ve Sava nehrinde olan savaş sefinelerinin kullanma yetkisi Nemçe İmparatoruna verilecek,²⁷⁵ Nemçe Eflak'ı bölgesi Avusturya Devleti tarafından Osmanlı cenahına geçerken, o bölgede Nemçe Çasarı tarafından yaptırılmış olan *Perişan* adlı tabya (schanze) yeniden yaptırılmamak üzere yıkılacaktır.²⁷⁶

İki devlet arasındaki hudut heyeti müzakerelerinin başlangıcında, diplomatik protokol olan “El-Kadimu Yüzârü'dan”²⁷⁷ kaynaklanan ufak bir pürüz çıkmıştır. Nemçe Devleti cenahından sınır muhaddidi olarak tayin edilen General Engelshofen, kapıcılar kethüdasını ve Ermeni Papaz Mennas Barum'u Osmanlı Devleti sınır muhaddidi Mehmed Efendi'ye göndermiştir. Tercüman kendi dillerinde muhaddide General'in dediklerini “*Hoş geldiniz ve General sizi Zemun'a davet etmek için bizleri gönderdi.*” şeklinde aktarmışlardır. Bu daveti hoş karşılamayan Mehmed Efendi, Nemçe temsilcilerine “*Bizde muhaddid demek, padişah vekili demektir. Ben onun ayağına varamam*” şeklinde ifade

²⁷³Mehmet Solak, “Sava ve Una Nehir Bölgelerinde Osmanlı-Habsburg Hudûd Tahdîdi (1741)”, Tarih ve Gelecek Dergisi, Vol.6, Issue 4, (December 2020), s.1270,1276.

²⁷⁴Şabacz Kalesi: diğer bir adı Böğürdelen Kalesi'dir. Günümüzde Sava nehrinin sağ kıyısında bulunan ve Şabac bölgesinin yanında bir kaledir.

²⁷⁵Belgrad Antlaşması ikinci madde için bkz. BOA, DVNS.DVE. d., 57/1, s.186, Transkript için bkz, Bozkurt, agt, s.190.

²⁷⁶Belgrad Antlaşması dördüncü madde için bkz. BOA, DVNS.DVE. d., Nemçelü Ahidnâme Defteri, 57/1, s.186, Transkript için bkz. Bozkurt, agt, s.191.

²⁷⁷El-Kâdimu Yüzârü: Arapça'da kadim ve büyük olan ziyaret edilir manasına gelmektedir. Lakin Osmanlı Devleti'nde herhangi bir diplomatik görevin yerine getirilmesinde önem arz eden bir protokoldür. Bu protokolde ilk önce gelen husus eşit şartlarda müzakere ve mükaleme edilmesi olmuştur. Bu husus, sefirlerin gönderildikleri ülkeye giderken hem yollarda hem de o ülkede, hükümdar haricinde diğer devlet adamları ile Osmanlı sefirleri arasında geçen bir kaide olarak görülmüştür. Eğer yabancı bir devlet adamı Osmanlı elçisinin istikbaline tayin olunmuş ise ziyaret, iade-i ziyaret ve müzakerelerde fazla problem ortaya çıkmamıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Ali İbrahim Savaş, “Osmanlı Diplomasisinde El-Kâdimu Yüzârü Kaidesi”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.15, (1995-1997), s.438-439.

etmiştir.²⁷⁸ Esasında iki devlet arasında yaşanan bu küçük hâdiseye El-Kadimu Yüzâru kâidesi perspektifinden baktığımızda bize şöyle bir netice göstermiştir. Bu kâide gereğince, sınır muhaddidlerinin sadece verilen görev çerçevesi doğrultusunda hareket etmesi gerekmekte ve bu sebeple sınır muhaddidlerinin sultanı temsil etme gibi bir görev tanımları bulunmamaktadır.

Sınır görüşmeleri esnasında Nemçe sınır muhaddidi, Belgrad Muahedesi'nde geçen yedinci mevad²⁷⁹ hakkında Osmanlı sınır muhaddidi ile müzakere yapmak istemiştir. Muahedeye göre iki devlet arasında sınır olacak olan Tuna nehri hakkındaki görüşmelerde Nemçe'li muhaddid Osmanlı sınır muhaddidine, *“Bu mesahaya ne gerek vardır? Biz sizinle bir ka'ide koyarsak bu nehr-i Tuna içinde olan adalar iki gün içerisinde tahdid û temyiz olunur. Bir kayık içine birkaç âdem sizden ve birkaç âdem de bizden birer kâtip ile koysak ve nehr-i Tuna'nın ortasından aşağı küreksiz salıversek, baş aşağı gider iken <<kayığın Osmanlı tarafında kalan adalar Osmanlı'ya ve Nemçeli tarafında kalan adalar Nemçeliye>> deyü yazıp kaydetseler; ol kayık 2 güne kalmaz Belgrad'dan Ada Kalesi'ne iner ve cümle adalar temyiz olunur. Mesahaya hacet kalmaz.”* demiştir. Osmanlı sınır muhaddidinin bu teklif karşısındaki cevabı *“Hele bakalım!”* olmuş, sonra da Nemçe muhaddidini usulünce irsal etmiştir.²⁸⁰

Yine sınır görüşmeleri esnasında cereyan eden başka bir hadisede, Osmanlı hudut heyeti mimarı Mehmed Halîfe'nin mesafe ve hudûd konularında bilgi sahibi olmadığını belirtmesi üzerine sınır heyeti sıkıntıya düşmüştür. Çünkü bu durumu Âsitane'ye

²⁷⁸Savaş, *age*, Ankara 1999, s.56-57; Karaca, *agt*, s. 144.

²⁷⁹Belgrad Muahedesi yedinci mevad; Nehr-i Tuna ve nehr-i Sava sahilleri bir taraftan Roma İmparatoru'na bir taraftan Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye'ye â'id olup ve bunlardan hâsıl olan irâd gerek sayd-ı mâhînin her nev'inden ve gerek hayvanatın suvarmak ve tarafeynin re'ayasına bi'i-iktizâ râci' olan menfa'ât-i sâ'ir müşterek ola lakin her taraf sayd-ı mâhî hususunda vasat-ı nehr-i tecavüz eylemeye ve açıklar üzerinde olan su değirmenleri tüccarın amed-i şüd iden sefinelerine mani' olmamak üzre hudutlarda vaki' zabitanın ma'rîfetleriyle münâsib görülen mahallerde vaz' olunlar ve tarafeynin menfa'at ve suhuleti için canibeyn re'âyâsının sefineleri bilâ-mani' ve merahim masraf-ı suyun akıntısına yukarı kendülere â'id olan tarafeynden yedek çekmek mümtenî oldukda karşı taraflarından yedek çekmek mümtenî oldukda karşı taraflarından yedek çekmesi ca'iz ola ve nehr-i Tuna ve nehr-i Sava'da mevcut olan ve müceddeden hudus iden adalar menâzi'i-fihâ olduklarından âtiyyede musarrah olan maddenin mefhumu üzre ta'yîn olunacak muhaddidlerin ma'rîfetleriyle bu makule adalar kangî tarafın sevâhiline kârîb bulunurlar ise ol tarafa â'id olalar ve hudutların tahdîdi zikr olunan adalar temyizi maddesinde ta'yîn olunacak müddetde tarafeynden müsâlâha oluna ve tarafeyn re'âyâsının suhuleti için hudutların ittihâsında mesken ve kura vaz' ve binâ olunması bilâ-mâni' câ'iz ola. BOA, DVNS.DVE. d., Nemçeli Ahidnâme Defteri, d. No: 59/3, s.185-191.

²⁸⁰Savaş, *age*, Ankara 1999, s.59.

bildirseler bile Nemçe Devleti'ndeki gibi mühendis ve araziye ölçen aletlerin olmadığı aşıkardır. Böylelikle Osmanlı sınır heyeti, Nemçe Devleti'ndeki tercüman, mühendis ve aletlerle durumu kurtarmaya çalışmışlardır.²⁸¹ Bilindiği üzere 16. asırdaki Osmanlı tehdidi ve askeri üstünlüğü, Nemçe Devleti'nin askeri, bürokratik ve mali reformlarının gerçekleşmesinde büyük bir rol oynamıştır. O dönemde Nemçe tarafından Viyana'da oluşturulan savunma hattı, Habsburg hanedanlık toprakları, Bohemya ve Macaristan bölgesindeki soylu hanedanlıklara bağlı olarak kalmıştır. Viyana ancak 1740 yılından itibaren gerçek anlamda merkezileşebilmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu alandaki eksiklik nedeni, düşmanlarının o dönemde güçlü ve zayıf yönlerini anlatan çalışmalardan yoksun olmasıdır. Osmanlı cenahından bir başka nokta ise, 17. asrın sonunda ordunun artık kuşatmadan ve meydan muharebesinden ziyade savunma şeklinde savaşmış olmasıdır. Nitekim Avusturya Habsburgları bu konudaki eksikliklerini; İtalya, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ve Fransa'dan gelen mühendisler ile 1718 yılında Viyana'da açılan Mühendislik Akademisi'nde tamamlamışlardır. Nemçe tarafında idareciler, sekreterler, askerler, mühendisler ve haritacılar oluşun kadrolar geniş bir sorumluluk alanına sahiptirler. Bu sorumluluk alanları; silah geliştirmekten, askeri üniforma dikimine asker eğitiminden yiyecek ve yem tedarikine kadar geniş bir yelpazededir. Bu akademilerde, Osmanlı subaylarının bilmediği ve askerlikle ilgili en son bilgilerin yer aldığı eğitimler verilmiştir.²⁸²

İki devlet arasında çizili olan hudutların genel çerçevesini değerlendirdiğimizde; 16. asırda Osmanlı Devleti sürekli olarak Nemçe sınırında güvenliği ve asayişi sağlayan çabalar göstermiştir. Lakin 1683 II. Viyana Kuşatması yenilgisinden sonra Osmanlı'nın idare ettiği bu topraklar artık yurt olmaktan çıkmış ve bundan sonraki süreçlerde iki devlet arasındaki hudut çizgisi sabit kalmamıştır. 1739 yılında imzalanan antlaşmanın nihai kararına göre, her iki devlet arasında 27 yıl süren bir barış dönemi başlamıştır. Osmanlı, tekrardan egemenliğini kazandığı Belgrad şehrinde aktif olarak canlandırma faaliyetleri başlatmıştır. Belgrad şehri, iki devlet arasında yaşanan askeri hadiseler, sınırlara yapılan nüfus iskânları ve silahlı mücadelelerden dolayı hassas bir bölge rolüne bürünmüştür. Bu

²⁸¹Savaş, *age*, Ankara 1999, s.65.

²⁸²Gabor Agoston, *Osmanlı'da Strateji ve Askeri Güç*, 1.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s.207-211.

sebeple, şehirde huzurun bozulması ile alakalı her iki devlet de birtakım önlemler almıştır. Alınan önlemler bağlamında antlaşmaya; iki devlet birbirinden gizli olarak çeteler işletmeyecek, antlaşmaya aykırı davrananlar cezalandırılacak, çeteler tarafından çalınan eşyalar bulunarak sahiplerine teslim edilecek²⁸³, iki devlet de ara bozan ve her işin fenalığını isteyen kişileri himaye etmeyecek, eğer bunlar sonradan düzelirlerse itimat edilmeyerek hudutlardan uzak bölgelere yerleşimlerini sağlayacak²⁸⁴ şeklinde maddeler eklenmiştir.²⁸⁵

Bu dönemde iki devlet arasında önemli bir konu olan diğer bir mesele, askeri mücadeleler esnasında karşılıklı olarak devletlerin reayalarını ve askerlerini esir almaları olmuştur. Nemçe Devleti bu esirlerin serbest bırakılması ve ülkelerine geri dönmeleri için büyük bir çaba göstermişlerdir. Esirlerin hürriyet bahsi, 1739 Belgrad Barışı'nda vurgulanmış ve antlaşma maddesi²⁸⁶ olarak zeyil edilmiştir. Bu kontekste, muahedenin imzalanmasına kadar olan süreçte Nemçe İmparatoru VI. Karl beş kişilik bir asilzâde grubunu Âsitane'ye rehin olarak göndermiş ve antlaşma imzalandıktan sonra bu grup güvenli bir şekilde tekrardan ülkelerine geri gönderilmişlerdir.²⁸⁷

Özetle iki devlet arasında imzalanan antlaşma maddeleri bağlamında, Nemçe Devleti, Pasarofça Antlaşması ile kazandığı bölgelerin (Belgrad ve Böğürdelen Kaleleri, Sırp vilayeti, Küçük Eflak eyaleti) hakimiyetlerini Belgrad Antlaşması ile birlikte Osmanlı Devleti egemenliğine bırakmıştır. İki monarşi arasındaki doğal hudut Tuna, Sava ve Una nehirleri olmuştur. Dolayısıyla Osmanlı Devleti, Tuna ve Sava Nehirleri'nin güney bölgesindeki bütün toprakları egemenliği altına almış ve Nemçe Devleti'ni Balkan bölgesinin dışına sürmüştür.²⁸⁸ Öte yandan sınır görüşmeleri esnasında alınan kararlar ve Osmanlı hudut heyeti başkanı Mehmed Efendi'nin kayıtsız davranışları bazı vakitlerde Osmanlı Devleti'nin aleyhine olmuştur. Bu kayıtsız davranışlar doğrultusunda, Osmanlı

²⁸³Belgrad Antlaşması on altıncı maddesi için bkz. BOA, DVNS. DVE.d., Nemçelü Ahidnâme Defteri, 57/1, s.189, Transkript için bkz, Bozkurt, agt, s.196.

²⁸⁴Belgrad Antlaşması on sekizinci maddesi için bkz. BOA, DVNS. DVE.d., Nemçelü Ahidnâme Defteri, 57/1, s.189, Transkript için bkz, Bozkurt, agt, s.197.

²⁸⁵Altuğ, agt, s.49-50.

²⁸⁶Belgrad Antlaşması onuncu madde için bkz, Bozkurt, agt, s.194.

²⁸⁷Altuğ, agt, s.52-53.

²⁸⁸Solak, agm, Aralık 2020, s.1276.

hudut heyeti sınır mollası Ebû Sehl Nu'mân Efendi, Mehmed Efendi'nin bu kayıtsız davranışlarını müzakere boyunca telafi etmek zorunda kalmıştır. Bu duruma görüşmeler esnasında Mehmed Efendi'nin sırf masraf olmasın diye tercüman ve ölçüm mühendislerini çağdırmamasını ve Nemçe Devleti'nin tercüman ve teknik alandaki yetkilileriyle durumu idare etmesini, hudut müzakerelerinin başlangıcında sınır mollası Nu'mân Efendi'nin Mehmed Efendi'yi Nemçe sınır heyeti sorumlusu hakkında ve tercümanımızın olmaması konusunda uyarmasını örnek verebilmekteyiz.²⁸⁹

3.2.3. Osmanlı-Avusturya Arasında Temdîd Edilen Ticari Münasebetler (1747)

Zitvatorok Barışı'nın 1615 yılında süresinin uzatılmasıyla Osmanlı Devleti, Nemçe Devleti'ne ve Nemçe Devleti'ne bağlı olan bölgelerdeki tüccarlara ticaret yapma hakkı vermiştir. Daha sonrasında Nemçe ile ticaret alanında yapılan antlaşmaların bu sırasını 1699 Karlofça, 27 Temmuz 1718 Pasarofça Ticaret Antlaşması ve 27 Mayıs 1747 tarihli Ticaret Antlaşması takip etmiştir. 1718 Pasarofça Barışı'ndan sonra düzelmeye başlayan ticari münasebetler, 1736-1739 savaş döneminde sekteye uğramıştır. Daha sonrasında 18 Eylül 1739 tarihinde imzalanan Belgrad Antlaşması'nın on birinci maddesi²⁹⁰ gereği, Nemçe Devleti'ne yeniden Osmanlı Devleti ile birlikte ticaret yapma hakkı verilmiştir.²⁹¹

1740 yılından itibaren Avusturya'da devam eden veraset savaşlarının kaderini, Bavyera Elektörü ve Kutsal Roma İmparatoru VII. Charles'ın vefatı ve İmparatoriçe Theresia'nın zevci I. Franz Stephan'ın imparatorluk tacını giymesi değiştirmiştir. Aachen Antlaşması'nın imzalanmasından sonra İmparatoriçe Theresia ve Kayzer I. Franz Stephan'ın imparatorluk üzerindeki veraset hakları resmiyet kazanmıştır. Osmanlı Devleti ise Roma İmparatorluğu'nda değişen yönetimden sonra Toskana Grandükalığı'na karşı verdiği imtiyazlarda²⁹² değişikliğe gitmiştir.²⁹³ Her iki devlet arasındaki münasebetlerde şüphesiz karşılıklı olarak atanan elçilerin etkisi büyük olmuştur. Bu sebeple, gerek Nemçe

²⁸⁹Savaş, *age*, Ankara 1999, s.14,59-60.

²⁹⁰Belgrad Antlaşması on birinci madde için bkz, Bozkurt, agt, s.194.

²⁹¹Bozkurt, agt, s.118,123.

²⁹²Osmanlı Devleti, Roma İmparatoru ve Toskana Grandükası Franz Stephan ile arasında imzalanmış olan tasdiknameye göre; Ligorna'da bulunan İslam esirlerinin serbest bırakılması ve bu durumla alakalı Kaptan Paşa ve Azap Ocakları korsan gemisi kaptanlarına emir verilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz, BOA, Cevdet Bahriye Tasnifi (C.BH.), D.no: 186, G.no: 8736, Tarih: 29 Cemaziye'l-ahir 1160 / 8 Temmuz 1747.

²⁹³Karabulut, agm, Mart 2021, s.152.

cenahına tayin edilen Hattî Efendi'nin gerek Osmanlı cenahına atanan Penckler'in ilk görevi, iki devlet arasındaki mevcut sulhu korumak olmuştur. Bu bağlamda, iki taraf elçilerinin yaptıkları görüşmeler neticesinde Belgrad Muahedesi yirmi üçüncü maddede²⁹⁴ geçen karara göre, iki devlet arasındaki barış dönemi bir müddet daha uzatılmıştır.²⁹⁵

1747 yılında iki devlet arasında temdid edilen sulh ortamının neticesinde, on yedi maddeden oluşan ticari içerikli bir antlaşma imzalanmıştır. Bu ticari muahede maddelerine göre;

1.madde: Kutsal Roma İmparatorluğu'na bağlı reaya, Toskana Dükalığı'na bağlı iskele, liman ve adaların reayaları ile Hamburg ve Lübeck²⁹⁶ şehirlerinin tüccarları Nemçe Devleti'nin bayrak ve patentesi altında Osmanlı Devleti egemenliğinde olan memleketlere gelerek ticaret yapabilme hakkı verilecektir.

2.madde: İki devletin tüccarları gerek kara yolu ile gerekse deniz yoluyla getirdikleri eşyalardan bir defaya mahsus %3 gümrük vergisi²⁹⁷ alacaktır. Osmanlı ile iyi ilişkilerde olan diğer Avrupa devletlerinin tüccarlarına verilen imtiyazların aynısı Nemçe Devleti'nin tüccarlarına da verilecek bu durum Osmanlı Devleti tüccarları için de geçerli olacaktır. Osmanlı gümrük yetkililerinin, Nemçe tüccarlarının hem karadan hem denizden getirdikleri mal ve eşyalardan aldığı %3'lük gümrük vergisini mal olarak alacaklar ve bu yetkililer aynî eşya almayıp gelen tüccarları nakit para için zorlamayacaklardır. Nemçe tüccarları Âsitane'den aldıkları eşyaları gemilerine yükleyip sonrasında gümrük vergisini bir defaya mahsus olmak üzere ödeyecek ve eda tezkerelerini aldıktan sonra Boğaz Hisarlarına ulaştıklarında yollarından alıkonulmayacaktır. Nemçe tüccarlarının Osmanlı memleketlerine getirmiş olduğu eşyaların vergisini daha önceden ödedikleri için bu vergiyi başka bir iskeleye gittiğinde tekrardan ödemeyecek ve eğer Nemçeli tüccarlar bu eşyaların vergilerini ödemediği kaçıp giderlerse yakalandıkları anda ceza olarak iki katı vergi ödeyeceklerdir. Tüccarların ellerinde bulunan altın ve gümüşten vergi talep edilmeyecek,

²⁹⁴Belgrad Antlaşması yirmi üçüncü madde transkripti için bkz, Bozkurt, agt, s.199.

²⁹⁵Kurtaran, *age*, Mart 2009, s.258.

²⁹⁶Lübeck şehri: Günümüzde Kuzey Almanya tarafı sınırları içerisinde bulunmaktadır. Ticari muahedenin Osmanlıca dokümanında "Lübeka" şeklinde geçmektedir.

²⁹⁷Gümrük vergisi ya da gümrük resmi: Osmanlı Devleti'nden yabancı devletlere veya yabancı devletlerden Osmanlı'ya ihraç ve ithal olunan eşyalar üzerinden alınan bir vergi çeşididir.

Nemçeli tüccarlar Osmanlı memleketine geldiklerinde muahedelerde yasak olarak belirtilmemiş mal ve eşyanın gümrük vergisini ödedikten sonra götürebilecektir.²⁹⁸

3.madde: Osmanlı Devleti ile dost olan diğer Avrupa devletlerinin tüccarları, Osmanlı'dan aldıkları eşyaları kendi ülkelerine götürebilmektedir. Bu muamele, Nemçe Devleti tüccarları için de geçerli olmuştur.²⁹⁹

4.madde: Osmanlı Devleti'nin Akdeniz kıyılarında ve adalarında diğer devletlerin konsolos ve tercümanlarının bulunduğu yerde Nemçe Devleti tüccarlarının güvenliği için Âsitane'de bulunan sefir ve kapı kethüdalarının aracılığıyla konsolos veya tercüman bulunduracaklardır. Eğer konsolos ve tercümanın bulunmadığı bölgelerde Osmanlı'nın izni altında adı geçen kurumları açabilecekler ve ellerinde bulunan belgeler ile gittikleri bölgelerin hâkim ve zabıtları tarafından himaye edileceklerdir. Osmanlı Devleti hudutları içerisinde Nemçeli bir tüccar vefat ederse o kişinin mirasına dokunulmayacak ve miras yakınına verilecektir. Nemçe Devleti'ne bağlı konsolos, tercüman ve tüccarların alışveriş, ticaret gibi konularda anlaşmazlık çıkmaması adına o bölgenin kadısına gidip bu durumları kadı sicillerine kayıt ettirmeleri gerekmektedir. Şayet anlaşmazlık çıkarsa ve hadise mahkemeye taşınırsa kadı sicillerine kayıt ettirdikleri evraklara bakıp mahkeme ona göre görülecektir. Bu mahkemelere ise kendi kadıları bakacaktır.

5.madde: Nemçe Devleti'ne bağlı tüccar gemileri, Osmanlı iskelelerinde ticaret yaptıkları süre boyunca ve işleri bitene kadar yerleşimlerine karışılmayacak ve eşyalarını çıkarmaları için zorlama yapılmayacaktır.

6.madde: Nemçe Devleti'ne bağlı gemiler denizde fırtınaya yakalanırsa Osmanlı gemi reisleri ve o bölgede bulunan kişiler yardım edecek ve bu hadise için belli olan ücretten fazlası istenmeyecek, eğer gemi batarsa eşyalar karaya çıkartılıp dokunulmayacak ve bu eşyalar konsolosluga teslim edilecektir. Her iki devlet cenahı da liman ve iskelelerde diğer devletin düşmanı olan savaş gemisinin tarafını tutmayacaktır.

²⁹⁸BOA, DVNS.DVE. d., Nemçeli Ahidnâme Defteri, d. No: 59/3, s.2-3; 27 Mayıs 1747 tarihli ahidnâme-i hümayunun evvel ki ve ikinci maddeleri transkripti için bkz, Bozkurt, agt, s.200-202.

²⁹⁹BOA, DVNS.DVE. d., 59/3, s.4; 27 Mayıs 1747 tarihli ahidnâme-i hümayunun üçüncü maddesi transkripti için bkz, Bozkurt, agt, s.202.

7.madde: Malta korsanı ve Rum deniz eşkıyası toplulukları, Akdeniz’de Osmanlı Devleti’ne bağlı tebaaya zarar verirlerse Roma İmparatorluğu’na bağlı tüccar gemilerine zarar verilmeyecektir.

8.madde: Osmanlı tüccar topluluğu, eğer Roma İmparatorluğu’na bağlı tüccar gemilerinde eşya taşırsa; İngiltere, Fransa ve Netherlands³⁰⁰ gibi ülkelerin verdiği aynı vergiyi verecektir.³⁰¹

9.madde: Kutsal Roma İmparatorluğu’nun tüccar gemileri devletin eşyasını taşımak ve asker nakletmek gibi konular için engellenmeyecektir.

10.madde: Her iki devlet cenahının savaş gemileri, denizde birbirleri ile karşılaşılırlarsa eğer taraflar birbirlerine zarar vermeyeceklerdir.

11.madde: Nemçe Devleti tüccarlarından birisi ticaret için bir bölgeye ziyarete gittiğinde cizyedâr ve diğer kimselere zarar verilmeyeceğine dair Osmanlı Devleti bir yol emri ve tenbihnâme verecektir.

12.madde: Nemçe Devleti tüccarı, simsarlık için Yahudi grubundan birini kendi isteğiyle istihdam etmezse Osmanlı Devleti tarafından berat vermek şartıyla Yahudi grubundan bir simsar tayin edilecektir.

13.madde: Nemçe Devleti tüccarları, konsolos ve vekilleri grubundan biri kendi rızasıyla tercümanların yanında İslam dinini kabul etmemişse İslam dinini kabul etmesi için zorlanmayacak ve kendi rızasıyla İslam dinini kabul edenlerin borçları kendi mallarından alınacaktır.

14.madde: Roma İmparatorluğu’nun emrinde bulunan tüccar ve tebaalardan biri korsan gemisinde bulunduğunda o korsan gemisindeki korsanlar esir edilirken İmparatorluğa tabii tüccar ve tebaa serbest bırakılacaktır.

³⁰⁰Netherlands ülkesi: Günümüzde Kuzeybatı Avrupa sınırları içerisinde bulunmaktadır. Resmi olmayan adı “Hollanda” olarak bilinmektedir.

³⁰¹BOA, DVNS.DVE. d., 59/3, s.4-6; 27 Mayıs 1747 tarihli Ahidnâme-i Hümayun’un 4,5,6,7,8. maddelerinin transkripti için bkz. Bozkurt, agt, s.202-204.

15.madde: İki devlet arasında gerçekleşen dostluk antlaşmasının süresi sona erdiğinde, karada ve denizde bulunan taraf devletlerin tüccar ve reayalarına haber verildikten sonra ülkelerine güvenli bir şekilde dönmeleri sağlanacaktır.

16.madde: Antlaşma maddeleri, Osmanlı cenahından Cezayir, Tunus ve Trablus ocaklarına bildirilecek ve böylece Roma İmparatorluğu'na bağlı gemi, tüccar ve tebaanın güvenli bir şekilde gitmeleri sağlanacaktır.³⁰²

Osmanlı İmparatorluğu'nun Nemçe Devleti'ne Osmanlı memleketlerinde yeniden ticaret yapma hakkı vermesi neticesinde, 1741-1747 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde Nemçe'ye senelik ortalama 3 milyon florin mal ihracı yapılmış ve Belgrad Barışı'nın on ikinci maddesi³⁰³ kapsamında Nemçe tüccarları, Osmanlı üzerinden İran'a giderek Acem ticareti yapma imtiyazı elde etmişlerdir. Bu imtiyaz sayesinde Nemçe Devleti, doğu ticaretini geliştirmiştir.³⁰⁴

İki imparatorluk arasında ilerlemiş olan ticari münasebetlerde, daha çok aktif olan cenah Nemçe Devleti'ne bağlı olan tüccarlardır. Bu tüccarların Osmanlı memleketlerine satmak için getirdikleri ürünler arasında genellikle cam, kâğıt ürünleri ve yağ gibi ürünleri yer almaktadır. Kısacası savaş aletleri hariç her türlü ürün getirilip engel olunmadan memleket sınırlarında satılmaktadır.³⁰⁵

Genel olarak, XV. ve XVI. asırlarda gücünün ve otoritesinin zirve dönemini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, XVII. asırdan itibaren bu güç ve otoritesini kaybetmeye başlamıştır. XVIII. asırda arka arkaya gelen siyasi ve askeri başarısızlıklar, diğer alanlarda da kendini göstermeye başlamıştır. Bu kontekste, daha önceki asırlarda kapitülasyonlar vasıtasıyla ticaretini canlı tutan Osmanlı Devleti, bu asırda yaşadığı kayıpların yanı sıra coğrafi keşifler ile ticaretin yön değiştirmesi de Osmanlı ticaretini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum XVIII. asırda Osmanlı ticaretinde çok önemli değişikliklerin ortaya

³⁰²BOA, DVNS.DVE. d., 59/3, s.6-7.27 Mayıs 1747 tarihli Ahidnâme-i Hümayun'un 9,10,11,12,13,14,15,16. maddelerinin transkripti için bkz. Bozkurt, agt, s.205-206.

³⁰³Belgrad Antlaşması on ikinci maddesi transkripti için bkz. Bozkurt, agt, s.195.

³⁰⁴Uğur Kurtaran, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Avusturya Arasındaki Ticaret Antlaşmaları ve Yaşanan Değişimler (1718-1791)", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 9, S. 2, Aralık 2016, s.758.

³⁰⁵Altuğ, agt, s.88.

çıkmasına sebep olmuş ve dış ticarete büyük ölçüde Batı tarafına yönelirken, eski ticaret merkezleri de önemini kaybetmeye başlamıştır.³⁰⁶ 1747 yılındaki bu antlaşma ile Nemçe Devleti, ticaret alanında Osmanlı ülkesinde diğer Avrupa devletlerine göre en imtiyazlı devletlerden birisi olmuştur. Osmanlı neden böyle ayrıcalıklı bir ticari imtiyazı Nemçe Devleti'ne tanıdı? Nemçe'nin diğer Avrupa devletlerinden farkı nedir? Nemçe Devleti tarafına verilen bu ayrıcalıklı imtiyaza nasıl bir karşılık vermiştir? Bu suâllerin cevapları; ilk olarak her iki cenahın da o dönemde hem siyasi hem de askeri alanda zor durumda olmalarıdır. Çünkü o dönemde Osmanlı iki hatta üç cepheli bir savaş dizisinin içinde olduğu için 1739 Belgrad Barışı'nın imzalanmasından sonra dönemin padişahı Sultan I. Mahmud dış siyasette barışçıl bir politika izlemiştir. İkinci olarak Nemçe Devleti, Kayzer VI. Charles'ın vefatından sonra Avrupa devletleri ile bir veraset krizinin içine girmiş ve bütün Avrupa'yı etkilemiş sekiz sene sürmüş olan bir Veraset Savaşları ile uğraşmıştır. Avrupa'da yaşanan bu Veraset Savaşları, ticari yönden Osmanlı'nın Akdeniz ticaretini etkilemiştir. Üçüncü olarak, Sultan I. Mahmud'un Avusturya'daki Veraset Savaşları sırasında izlediği dış politikadan dolayı İmparatoriçe Theresia, Osmanlı Devleti'ne ömrü boyunca minnet duymuştur. Yine diğer taraftan 1740-1748 yıllarında Veraset Savaşları esnasında Osmanlı Devleti, Fransa'nın Nemçe Devleti'ne karşı tüm kışkırtmalarına rağmen aralarındaki sulh sürecini korumuştur. Sultan I. Mahmud'un, dış siyasette izlediği barışçıl tavrı sadece Nemçe Devleti'ne karşı değil yine bu dönemde Fransa, İsveç, Sicilya Krallığı ve İran ile yapılan antlaşmalarda da görmekteyiz.

3.3. NEMÇE KAYNAKLARINA GÖRE MÜNASEBETLER

3.3.1. Osmanlı-Avusturya Arasında Geçen Diplomatik Temaslar

Erken modern dönemde Osmanlı Devleti, şüphesiz Orta Avrupa bölgesindeki devletler tarafından derin bir etkiye sahip olmuştur. Bu devletlerin içerisindeki Habsburg İmparatorluğu, XVI. asırdan bu yana bu imparatorluğun askeri mücadeleleri ile karşı karşıya kalmıştır. Bu doğrultuda Nemçe Devleti, XVI. asırdan XVIII. asra kadar Osmanlı Devleti'ne karşı nasıl bir politika izlemiştir? Nemçe cenahında diplomatik sistemi, askeri ve sivil uzmanlardan oluşmuş olan Viyana Savaş Konseyi kontrol etmiştir. Bu konsey, 1556 yılında aslen Osmanlı Devleti'nin Macaristan Krallığı'ndaki askeri durumunu

³⁰⁶Kurtaran, agm, Aralık 2016, s.747.

yönetmek için kurulmuş ve XVII. asrın başlarında, Osmanlı ve Orta Doğu ile alakalı diplomatik konulardan sorumlu olmuştur.³⁰⁷

XVI. ve XVII. asırlarda iki devlet arasındaki ilişkiler askeri mücadele şeklinde devam etmiştir. Sonrasında XVII. asır içerisinde Nemçe Devleti'nin Otuz Yıl Savaşları ile uğraşıyor olması ve Osmanlı Devleti'nin de Safevi Devleti ile meşgul olması iki imparatorluk arasındaki münasebetleri dostane bir şekle getirmiştir. XVIII. asırda ise, Osmanlı ve Nemçe arasında uzun bir sulh dönemi başlamış ve bu sulh sürecinin diplomatik kısmı, daha çok Belgrad Antlaşması çerçevesinde şekillenmiştir. Bu asırdan itibaren iki devlet aralarındaki münasebetleri sefirler aracılığıyla daha çok diplomatik tarzda çözümlenmişlerdir.

İngiliz araştırmacı Mary Maxwell Moffat, Nemçe Devleti'nin Osmanlı Devleti ile imzaladığı Belgrad Antlaşması'nı "*iyi zamanlanmış bir antlaşma ile hesaplanamaz bir avantaj elde etmiştir*" şeklinde aktarmıştır.³⁰⁸

Yazar Karl Roider, iki devlet arasındaki münasebetlerin 1740 yılından 1769 yılına kadar en uzun sükûnet dönemi olduğunu aktarmıştır. Diğer taraftan 1749 yılında Habsburg dış politikası hedeflerinin gerçekleşmesi paralelinde İmparatoriçe Theresia'nın danışmanlarının büyük çoğunluğu, "*Türkler Avusturya'nın en tehlikeli muhalifleridir.*" şeklinde büyük tartışmalar çıkarmışlardır. Bu dönemde Kont Königsegg'in Osmanlı Devleti hakkında; Avusturya Devleti'nin düşmanları arasında sayması, imparatorluğun son zamanlarda Hristiyanlarla olan çekişmesinden vazgeçerek üstün sadakat ve iyi niyet tekliflerini tercih etmiş olduğunu ve barışı bozmak gibi düşünceleri olmuştur. Aynı zamanda Kaunitz de Osmanlı'nın her zaman düşmanca görülmesi gerektiğine dair şüphelerini dile getirmiştir. Lakin bu imparatorluğa karşı yeni politikalar geliştirmenin zor olacağını, zira devletin gerçek çıkarlarına göre değil saraydaki tesadüfi ayaklanmalar, entrikalar yoluyla veya şu anki sadrazamın düşünceleri ile hareket ettiğini belirtmiştir.³⁰⁹

³⁰⁷Zsuzsanna Cziráki, "Actors And Political Decision-Making in the "Oriental Department" of the Aulic War Council (1606-1665)", <https://www.oeaw.ac.at/en/ihb/research-units/digital-historiography-and-editions/research/oriental-diplomacy>, (03.01.2023 / 21:58'de erişilmiştir.)

³⁰⁸Mary Maxwell Moffat, *Maria Theresa*, E. P. Dutton and Company, New York 1911, s.93.

³⁰⁹Roider, *age*, 1982, s.91.

Sultan I. Mahmud döneminin ilk zamanları Çırağan Yalısı/Sahilsarayı bakımsız durumda kalmıştır. Bu dönemde Çırağan için yalı ifadesi kullanılmıştır. Sultan bu sarayı verdiği emirle³¹⁰ tamir ettirmiş ve bakımı yapılan bu sarayda İstanbul'a gelen yabancı sefirler ağırlandı. Bu sarayda, Nemçe Devleti'nin 1740 yılındaki büyükelçisi Ulfeldt için 22 Cemâziye'l-âhir ve 26 Receb 1153 (14 Eylül ve 17 Ekim) tarihlerinde ziyafet verilmiştir.³¹¹

Nemçe sefiri Penkler'in diplomatik kariyeri, 1740 yılında Belgrad Barışı'nı teyit etmek için Âsitane'ye gönderilen büyükelçi Graf Ulfeldt'e, delegasyon sekreteri olarak atanmasıyla başlamıştır. Sefir Penkler, dış politika açısından zor zamanlarda olan Nemçe Sarayı'nın çıkarlarını Osmanlı Devleti'ne karşı göstermeyi bilmiştir. Elçi Osmanlı'nın, Prusya ve Fransa'nın Avusturya'ya yönelik ittifak önerilerini reddetmesini ve on altı yıllık görev süresi boyunca Viyana ile İstanbul arasındaki ilişkinin gözle görülür biçimde rahatlmasını kişisel bir liyakat olarak görmüştür.³¹² Osmanlı Devleti'nin Nemçe Devleti ile olan sulh sürecinin uzatılması hususunda olumlu yönde karar vermesini sağlamış olması sefirin üstün diplomatik çabaları sayesinde gerçekleşmiştir. Hüseyin Onur Ercan da “Neşâdâbâd ve Çerâğan Sahilsaraylarında İki Özel Gün: Belgrad Antlaşması'nın Kalıcı Olarak Temdidi (Nisan-Mayıs 1747)” adlı çalışmada, 10 Ocak 1746 yılında sefir Penkler'e yazılan hizmet talimatında elçinin orta elçilik görevine tayin edildiği ve özellikle belirtilen konu ise Belgrad Antlaşması barış sürecinin uzatılması ile alakalı görevinin olduğunu aktarmıştır.³¹³

Nemçe elçisi Penkler'in Belgrad Antlaşması'nın temdidi ile alakalı uğraşları sırasında sefire engel olmaya çalışan kişiler ortaya çıkmıştır. Bu kişilerin başını Fransız büyükelçi Kont Castellane ve Bonneval çekerken, bu kişilerin yanı sıra İbrahim Müteferrika, Küçük İbrahim ve Bonneval'in manevi oğlu Süleyman da bu ekibin içerisinde

³¹⁰BOA, Cevdet Saray Tasnifi (C.SM.), D.no: 51, G.no: 2551(51/2551), Tarih: 11 Recep 1154 / 22 Eylül 1741.

³¹¹Hüseyin Onur Ercan, Neşâdâbâd ve Çerâğan Sahilsaraylarında İki Özel Gün: Belgrad Antlaşması'nın Kalıcı Olarak Temdidi (Nisan-Mayıs 1747)”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Vol. VIII, Issue 1, (Haziran 2021), s.7-8.

³¹²Heidrun Wurm, “Entstehung und Aufhebung des Osmanischen Generalkonsulats in Wien (1726-1732). Eine Relation Heinrich von Pencklers aus dem Jahr 1761”, *MÖStA*, Vol. 42, (1992), s.156.

³¹³Ercan, agm, Haziran 2021, s.8; HHStA, Türki I, Karton 228, fol. 231-245: Anweisungen für Penckler, 10. Jänner 1746; 10 Ocak 1746 tarihli talimatnâmenin ilk sayfası için bkz. Ek-3.

yer almıştır. Hatta sefirin bu çabalarına engel olan diğer bir kişi de Osmanlı dış politikasından sorumlu Reisülküttap Mustafa Efendi'dir. Reisülküttap Mustafa Efendi'nin bu muhalif tavrını Sultan I. Mahmud'un isteği üzerine hazırlamış olduğu takririnde görmekteyiz. Nemçe sefirine engel olmalarındaki amaçlar arasında; Nemçe ve Osmanlı Devletleri arasındaki ittifakın gerçekleşmesini sağlamamak, Bonneval ve Castellane'nin Fransa Devleti'ne yaranma çabaları ve Osmanlı Devleti'ni Avusturya'da devam eden veraset savaşlarının içine çekerek Fransa Devleti'nin müttefiki olmasını sağlamak gibi unsurlar yer almıştır. Diplomatik yeteneği gelişmiş olan sefir, karşısındaki muhalif gruba karşılık kendi tarafına Şeyhülislâm Mehmed Efendi (Pirizâde) ve Kızlar Ağası'nı çekmiştir.³¹⁴ Hatta Penkler'e karşı olan bu muhalif grubun tavrını merhum Avusturyalı tarihçi Marianne von Herzfeld *"1745 ve 1746 yıllarında, ardından tekrar 1747'de ve Belgrad Barışı'nın sürdürülmesinden sonraki yıllarda, Konstantinopolis'teki Fransızlar Türkiye ile ucu Maria Theresia'ya yöneltilecek olan bir ittifak aradılar"*³¹⁵ şeklinde aktarmıştır.³¹⁶

1718 Pasarofça Barışı'ndan sonra gelişen ve Osmanlı Devleti'ndeki Yunan-Ortodoks tüccarların egemen olduğu Alten Fleischmarkt³¹⁷ bölgesi, Viyana Doğu ticaretinin merkezi olmuştur. Kutsal Roma İmparatorluğuna ilk kez 1718 Pasarofça Barışı ile ticari bir imtiyaz tanınmış ve müteveffa İmparator VI. Charles Sultan III. Ahmed'den diğer Hristiyan devletler nasıl bir ticari imtiyaz sahibi (İsveç, Fransa, Avusturya ve Toskana Dükalığı)³¹⁸ ise bu imtiyaza kendilerinin de aynı şekilde sahip olmalarını istemiştir.³¹⁹ Bu ticari imtiyaz antlaşması, iki devlet arasında 1747 yılında on altı maddeden oluşmak üzere tekrardan yenilenmiştir.³²⁰

³¹⁴Ercan, agm, Haziran 2021, s.9.

³¹⁵Bu cümlemin almanca: "Noch 1745 und 1746 und dann wieder 1747 und in den folgenden Jahren nach der Verewigung des Belgrader Friedens bemühten sich die Franzosen in Konstantinopel um ein Bündnis mit der Türkei, dessen Spitze gegen Maria Theresia gerichtet gewesen wäre." Daha fazla bilgi için bkz. Marianne von Herzfeld, *Zur Orienthandelspolitik Österreichs unter Maria Theresia in der Zeit von 1740—1771*, Sitzung Publisher, 1917, s.232.

³¹⁶Herzfeld, *age*, 1917, s.232.

³¹⁷Alten Fleischmarkt: Günümüzde Viyana'nın birinci bölgesinde (Innerstadt) yer almaktadır.

³¹⁸Yukarıda adı geçen Hristiyan devletlerinin hepsinin Osmanlı Devleti'nde ayrı bir ticari imtiyaz antlaşması mevcuttur.

³¹⁹Wurm, agm, 1992, s.161.

³²⁰Belgrad Ticari Antlaşması maddeleri için bkz. 2.2.3.Temdid Edilen Ticari Münasebetler başlığı.

Pasarofça Barışı'ndan sonra Habsburg topraklarında bir konsolosluk teşkilatı kurmak isteyen Osmanlı Devleti'nin çabalarının bastırılmasında sefir Penkler'in belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Diğer taraftan Wurm çalışmasında, diplomatik yeteneği gelişmiş olan sefirin ikinci elçilik döneminde de Osmanlı diplomasisi üzerinde ilk dönemdeki sefirliğindeki gibi etkili olduğunu ifade etmektedir.³²¹

Netice itibariyle Avusturya ve Türkiye arasında geçen diplomatik ilişkiler uzun bir tarihi paylaşmaktadır. Habsburg Hanedanlığı'nın başkent Âsitane'de hangi elçileri vardı ve bu elçiler Avusturya Sarayı'na ne yazmıştır? Ve Avusturya Sarayı'ndaki Osmanlı diplomatları Konstantinopolis'e hangi postaları göndermişlerdir? Bütün devletler arasında uluslararası ilişkiler her dönem boyunca çok değişken olmuştur. XVII. ve XVIII. asırlarda, Nemçe ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki münasebetlerde bir erime yaşanmıştır. Bu dönemde Konstantinopolis ve Viyana yakınlaşmış ve istikrarlı bir barış için vazgeçilmez bir ön koşul olan güven yavaş yavaş inşa edilmiştir. Strohmeyer, XVIII. asırda iki devlet arasında gerçekleşen bu süreci “*sonunda birlikte dans etmeye başladılar*”³²² şeklinde ifade etmiştir.

³²¹Wurm, agm, 1992, s.158.

³²²Bu cümlemin almanca: “Letztlich kam es wirklich dazu, dass man miteinander tanzte”. Daha fazla bilgi için bkz. Arno Strohmeyer, <https://www.oeaw.ac.at/news/wie-habsburger-und-osmanen-miteinander-tanzen-lernten#:~:text=Zwischen%20Habsburgern%20und%20Osmanen%20gab,die%20Osmanen%20mit%20dem%20Perserreich.> (27.12.2022 / 11:24'de erişilmiştir.)

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Arşidüşes Maria Theresia, Kutsal Roma İmparatorluğu yönetimini devralana kadar (1740) Habsburg Hanedanlığı ve Kutsal Roma İmparatorluğu yönetimi iki büyük dönüm noktası yaşamıştır. 1705 tarihinde Kayzer I. Leopold'un ölümü, Habsburg Hanedanlığı'nın ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun veraseti açısından ilk dönüm noktası olmuştur. Çünkü imparatorun büyük oğlu I. Joseph'in ve küçük oğlu VI. Charles'ın kendi yönetimlerinden sonra tahtı devredecekleri erkek evlatları olmamış, bu sebeple kız evlatlarını vâris olarak bırakmışlardır. 1711 yılında kısa bir süre imparatorluğu yönetip vefat eden imparator I. Joseph'ten sonra veraset krizi ortaya çıkmaya başlamış, ardından imparatorluk yönetimini erkek kardeşi VI. Charles devralmıştır. İmparatorluk için ikinci büyük dönüm noktası bu dönemden sonra başlamıştır. İkinci büyük dönüm noktasını; Salic Yasası'nın kadın yönetimini kabul etmemesi, İspanya'da ve Polonya'da veraset savaşlarının yaşanması gibi sebepler teşkil etmiştir. Bu bağlam doğrultusunda İmparator VI. Charles, yönetimi boyunca veraset savaşlarının aynısının Avusturya'da yaşanmaması için çok uğraş vermiştir. Dolayısıyla imparatorun bu çabasının somut kanıtı, 1713 yılında ilan ettiği Pragmatik Yaptırım adlı resmi kanun olmuştur. 1740 yılının Ekim ayında Kutsal Roma Germen İmparatoru VI. Karl'ın vefat etmesi neticesinde, yerine tek vârisi kızı Arşidüşes Maria Theresia tahta geçmiştir. Arşidüşes'in ülkeyi yönetmesini istemeyen Prusya Kralı II. Frederick bu sebepten dolayı Silezya bölgesini işgal etmiştir. Bu veraset mücadelesi, başlangıçta Viyana ve Berlin arasında olsa da daha sonraki süreçlerde hemen hemen bütün Orta Avrupa bölgesini etkisi altına almıştır. Her ne kadar Theresia'nın babası VI. Karl kızının veraset haklarını Pragmatik Yaptırım ile garanti altına alsada Avrupalı devletler tarafından ilan edilen bu resmi kanun tanınmamıştır. Öte yandan Avusturya'daki veraset savaşları esnasında Osmanlı Devleti, Nemçe Devleti'ne ve diğer Avrupalı devletlere karşı tarafsızlık politikasını benimsemiştir.

XVI. asırda başlayan Osmanlı-Nemçe münasebetleri, XVIII. asrın sonlarına kadar devam etmiştir. İki devlet arasındaki askeri münasebetler, 1526 yılından 1739 yılına kadar mücadele şeklinde geçmiştir. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, Osmanlı'ya karşı XVII. asırdan itibaren askerî açıdan üstünlüğü ele geçirip savunma politikasından saldırı politikasına geçmiştir.

Osmanlı Devleti'ni 1736-1739 yıllarında iki cephede birden mücadele ettiği Rusya ve Avusturya ile yapmış olduğu savaşlar yıpratırken, Nemçe Devleti'ni de tahta geçecek kişinin yönetimini kabul etmeyen Avrupalı devletler arasında ortaya çıkan veraset savaşları yıpratmıştır. Osmanlı-Nemçe Devletleri, 1736-1739 yıllarındaki savaş dönemine Fransa'nın tavassutluğu ile imzalamış olduğu Belgrad Barışı ile son vermiştir. İki devlet arasındaki diplomatik münasebetlerin dönüm noktalarını sırasıyla; Zitvatorok Barışı, Karlofça Barışı ve Belgrad Barışı oluşturmuştur.³²³ Bu dönüm noktalarının içerisinde Belgrad Barışı'ndan sonra devletler arasındaki münasebetler farklı bir boyut kazanmıştır. Çünkü bu dönemden sonra 27 yıllık bir sulh dönemi başlamış ve iki devlet arasında bu sulhun yapılmasındaki en önemli neden, devletlerin içerisinde bulunduğu savaş ortamı olmuştur. Aslında iki devlet arasında yapılan bu sulh, zor durumda kaldıkları için yapılmıştır. Fakat öte yandan da bu sulh süreci, iki devlete de birbirlerine karşı ömür boyu minnet duygusunu kazandırmıştır. Bu minnet duygusuna mukabil Mustafa Hattî Efendi'nin Viyana sefareti esnasında Çasariçe Theresia'nın Osmanlı Devleti hakkında evlatlarına verdiği öğüdünü somut örnek³²⁴ olarak verebilmekteyiz.

Belgrad Barışı döneminde karşılıklı olarak tayin edilen sefirlerin sulh ortamına tesirleri çok büyük olmuştur. Bunun somut kanıtı olarak 1745 yılında İstanbul'a daimî elçi olarak tayin edilen Penkler'in Belgrad Muahedesi süresini uzatmasında verdiği çabaları gösterebilmekteyiz. Sefaret heyeti ile devletlerin yöneticilerine gönderilen hediyeler de önemli olmuştur. Mustafa Hattî Efendi, Viyana'ya giderken kayzere ve imparatoriçeye hitaben ayrı ayrı yazılmış olan mektupların yanı sıra zengin ve özenli hediyeler de götürmüştür. Osmanlı Devleti'nin götürülen bu hediyelere son derece ihtimam göstermesi, Nemçe Devleti ile arasındaki sulh sürecine ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermektedir.

³²³Diplomasi anlamında bu dönüm noktaları sadece iki devlet arasında geçerli olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin de diplomasi politikasının dönüm noktalarını oluşturmuştur. Çünkü XVI. asırdan XVII. asrın sonlarına kadar Osmanlı Devleti, cephelerde saldırı politikasını benimserken bu asırdan sonra savunma politikası ile ilerlemiştir. Bu sebeple diplomasi alanında, imparatorluk için dengeler XVII. asrın sonları ve XVIII. asrın başlarına doğru tamamen değişmeye başlamıştır.

³²⁴İmparatoriçe Theresia "Mahsûs ben terbiye ederüm; inşâ'allâhu ta'âlâ bâliğ-i mertebe-i rüşd ü sedâd ve mâlik-i mülk ve dâd u sitâd olduklarında Devlet-i aliyye'nin rızâsında ve dostlığında olmalarını dâimâ tavsiye ederüm. Bu iki devlet kemâl-i musâfât üzre olmağla, miyânede şiddet-i mahabbat hâsıl olmuştur. Siz dahi elçi olmak takrîbi ile bizüm dostumuz oldunuz. Sizden dahi fî-mâ ba'd farz-yâb-ı güftâr oldukca, te'lif-i kulûb-i cânîbeyn ve te'kid-i mahabbet-i tarafeyni icâb eder hüsn-i takrîr ü terbiye isterüm." diye aktarmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Savaş, age, s.39.

Her ne kadar hudut heyetinin sınır müzakereleri ve sefaret heyetinin diplomasi görüşmeleri esnasında iki devlet arasında El-Kâdimi Yüzâru politikasından kaynaklı ufak pürüzler çıksa da üst düzey devlet yöneticileri tarafından yaşanan hadiseler çok büyümeden kontrol altına alınmıştır.

Osmanlı ve Nemçe Devletleri arasındaki sulh ortamında, Fransa ve Rusya Devletlerinin pastadan alacağı dilim ne olmuştur? Osmanlı ve Nemçe arasındaki sulh ortamı, Fransa perspektifinde gerçekleşmesi istenilmeyen bir durumdur. Hatta Fransa, iki devlet arasındaki bu sulh ortamını engellemek için Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak teklifinde bulunmuştur. Bu ittifak teklifi ile Fransa'nın amacı, Nemçe Devleti'ni Orta Avrupa'da devam eden veraset savaşları cephesinde zor durumda bırakmak istemesi olmuştur.³²⁵ Pastadan dilimi alacak olan Rusya ise, Osmanlı Devleti'ne karşı olan bu çıkarlarını tamamen Nemçe Devleti ile olan müttefiklik ilişkisi üzerinden yapmıştır.³²⁶ Gerek Fransa'nın gerekse Rusya'nın çıkarları, Osmanlı ve Nemçe Devletleri'nin yararına olmamıştır. Çünkü iki devletin (Nemçe-Osmanlı) Rusya ve Fransa'ya karşı olan müttefiklikleri, düşmanımın düşmanı dostumdur mantığında ilerleyen bir ittifaklık ilişkisi içerisinde olmuştur.

Avusturya'da Aachen Barışı ile sonuçlanan Veraset Savaşları'nın neticelerinden hiçbir Avrupa devleti memnun kalmamıştır. İlerleyen dönemlere doğru Avrupa devletleri kendilerini yeni bir savaşın eşiğinde bulmuşlardır. III. Silezya Savaşı olarak adlandırılan bu savaş döneminde taraflar değişmiştir. Fransa Devleti, Nemçe Devleti ile ittifak yaparken, Prusya Devleti de İngiltere ile müttefik olmuştur. Lakin Prusya Devleti'nin tek müttefiklik hamlesi bu olmamış ve Avusturya, Fransa ve Rusya ittifakına mukabil Osmanlı Devleti'ne müttefiklik teklifinde bulunmuştur. İttifak teklifi için gönderdiği sefir Regin'in çabaları sonuç vermemiş ve başarısız olmuştur.

Netice olarak değerlendirdiğimizde ve iki imparatorluğa da XVIII. asırda baktığımızda, aralarında gerçekleşen münasebetler Osmanlı Devleti'nin duraklama

³²⁵Eğer Osmanlı Devleti'nin Nemçe Devleti'ne karşı bu ittifak teklifini kabul ettiğini varsayarsak; Fransa'nın yanında müttefik olarak Veraset savaşlarında yer alması olacak ve buna mukabil Avusturya ordusu Doğu bölgesinde Osmanlı ordusuna karşı yeni bir cephede savaşmak durumunda kalacaktır.

³²⁶İki devlet (Rusya-Osmanlı) aralarında Lehistan'da tahta kimin çıkacağı konusunda fikir olarak zıt düşmüşlerdir.

dönemine denk gelirken, Nemçe Devleti'nin ise veraset savaşları dönemine denk gelmiştir. Dolayısıyla bu süreçte iki devlet, yönetim ve askeri yönden zor durumda kalmış ve bu sebeple uzun süreli bir barış dönemi hâkim olmuştur. Lakin Osmanlı Devleti; İspanya Veraset Savaşları, Avusturya Veraset Savaşları ve Yedi Yıl Savaşları esnasında Nemçe Devleti'nin içinde bulunduğu zor durumdan faydalanmamıştır. Hatta Nemçe Devleti, 1768 yılında Osmanlı ile Rusya arasında Lehistan veraseti yüzünden çıkan savaşta, yine 1736-1739 savaşlarında izlediği siyasi politikayı uygulamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

A. ARŞİVLER

A.1. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Sultan I. Mahmud Tasnifi: 45/2717, 89/6056, 71/4670.

Cevdet Hariciye Tasnifi: 161/8045, 99/4942, 59/2901.

Cevdet Bahriye Tasnifi: 186/8736.

Cevdet Saray Tasnifi: 51/2551.

Düvel-i Ecnebiye Defteri: 151/14.

Hatt-ı Hümayun Tasnifi: 1428/58468.

Nâme-i Hümayun Defterleri, 7, s.609.

Nâme-i Hümayun Defterleri, 8, s.11.

Nemçelü Ahidnâme Defteri, 59/3, s. 2-7, 185-191.

Nemçelü Ahidnâme Defteri, 57/1, s. 186-189.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı: 0034/6.

A.2. Avusturya Devlet Arşivi (Haus-, Hof- und Staatsarchiv)

HHStA, Türkei I, Karton 228, fol. 231-245: *Anweisungen für Penckler*, 10. Jänner 1746.

B. ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLER

Agoston, Gabor, *Osmanlı'da Strateji ve Askeri Güç*, 1.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Aktepe, Münir, *Mehmed Emni Beyefendi (Paşa)'nin Rusya Sefareti ve Sefaret-nâmesi*, TTK Basımevi, Ankara 1974.

Anderson, Matthew Smith, *The War of the Austrian Succession (1740-1748)*, 3.Baskı, Routledge Taylor&Francis Group, New York 2013.

Archer, Jones, *The Art of War in the Western World*, University of Illinois Press, Illinois United States 1987.

Arneth, Alfred Ritter von, *Prinz Eugen von Savoyen 1719-1736 Savoy Prensi Eugene Serisi: İmparatorluk arşivlerindeki el yazması kaynaklarına göre*, Wilhelm Braumüller, Wien 1864.

Arneth, Alfred Ritter von, *Maria Theresia*, Duncker & Humblot Verlag, Leipzig 1888.

Black, Jeremy, *From Louis XIV to Napoleon, The Fate of a Great Power*, 1.Basım, UCL Press, United Kingdom and United State 1999.

Beer, Adolf, *Zur Geschichte Des Friedens Von Aachen*, Koninklijke Bibliotheek te'stane, Wien 1871.

Beydilli, Kemal, "Prusya", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 34., İstanbul 2007, ss.354-358.

Beydilli, Kemal, "Vienna", *DİA*, c.43., İstanbul 2013, ss.113-119.

Beydilli, Kemal, "Prut Antlaşması", *DİA*, C. 34, ss.359-362.

Browning, Reed, *The War of the Austrian Succession*, St. Martin's Press, New York 1993.

Boyse, Samuel, *An Historical Review of the Transactions of Europe, from the Commencement of the War with Spain in 1739, to the Infurrection in Scotland in 1745*, Vol. I, D. Henry Publisher, United Kingdom 1747.

Büyükaksoy, Ahmet, "İngiltere Kralı II. George'un (1727-1760) Osmanlı Padişah ve Sadrazamlarına Yazdığı Mektupların Tercüme Açısından Değerlendirilmesi", *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, Volume 3, Issue 6, (2019), ss.19-55.

Carlyle, Thomas, *History of Friedrich II. of Prussia Called Frederick The Great*, Vol. III, Chapman And Hall, 193 Piccadilly, London 1862.

Carlyle, Thomas, *History of Friedrich II of Prussia, Called Frederick the Great*, Vol. IV, Chapman And Hall, 193 Piccadilly, London 1864.

Crankshaw, Edward, *Maria Theresia*, Longman Publishers, Great Britain 1989.

Coxe, William, *History of the House of Austria*, Vol. IV, Second Edition, Printed For Longman, London 1820.

Çapraz, Hüseyin Şevket Çağatay, "János Szapolyai'den Gábor Bethlen'e kadar Erdel Diplomasisi ve Bâb-ı Âli'deki Varlığı", *Türkbilig*, C.1, S.35, (2018), ss.41-62.

- Djuric-Zamolo, Divna, “Belgrad”, DİA, C.5, İstanbul 1992, ss.407-409.
- Emecen, Feridun, “Mohaç Meydan Muharebesi”, DİA, C.30, Ankara 2020, ss.232-235.
- Ercan, Hüseyin Onur, “Neşâdâbâd ve Çerâğan Sahilsaraylarında İki Özel Gün: Belgrad Antlaşması’nın Kalıcı Olarak Temdidi (Nisan-Mayıs 1747)”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi (MUTAD)*, Vol. VIII, Issue 1, (Haziran 2021), ss.1-25.
- Erçoşkun, M. Hanifi, Nalçacı, Ahmet, “Öğretimde Psikolojik İhtiyaçların Yeri ve Önemi”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.11, (2005), ss.353-370.
- Fichtner, Paula Sutter, *The Habsburg Monarchy 1490-1848*, Palgrave Macmillan, New York 2003.
- Fraser, David, *Frederick The Great*, International Edition, New York 2001.
- Gerbendorf, Svenja, “Franz Stephan von Lothringen-Ein Leben an der Seite Maria Theresias”, *Reichsverächter oder “Onkel Deutschlands”?* Friedrich der Große und die Reichspolitik, Potsdam, 2012, ss.1-6.
- Hammer-Purgstall, Joseph von, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Akademische Drück- U. Verlagsanstalt, C. VIII., Austria 1963.
- Hannay, David, “Austrian Succession, War of the (1740- 1748)”, *Encyclopædia Britannica*, Vol. 3, Cambridge University Press, 11th Edition, New York 1910, ss.39-45.
- Halborn, Hajo, *A History of Modern Germany 1648–1840*, Princeton University Press 1982.
- Hamann, Brigitte, *Die Habsburger Ein Biographisches Lexikon*, Amalthea Signum Publisher, München 2001.
- Hausmann, Paulus Andreas, “Friedenspräliminarien in der Völkerrechtsgeschichte”, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Vol. 25, Heidelberg, (1965), ss.657-692.
- Herzfeld, Marianne von, *Zur Orienthandelspolitik Österreichs unter Maria Theresia in der Zeit von 1740-1771*, Sitzung Publisher, 1917.

Hitzel, Frédéric, Ben Hadda, Abderrahim, “Les Relations Franco-Ottomanes à Travers Les Nâme-i Hümâyûn du Başbakanlık Arşivi”, *Anatolia Moderna- Yeni Anadolu*, Tome 3, (1992), ss. 247-260.

Hochedlinger, Michael, *Austria's Wars of Emergence 1683-1797*, Routledge Taylor&Francis Group, New York 2003.

Horn, D.B., “Saxony in the War of the Austrian Succession”, *The English Historical Review*, Vol. 44, No.173, Oxford University Press, (January 1929), s.33-47.

Ingrao, Charles, *The Habsburg Monarchy (1618-1815)*, 2. Basım, Cambridge University Press, New York 2000.

Ingrao, Charles, “Empress Wilhelmine Amalia and The Pragmatic Sanction”, *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* S.34, (1981), ss.332-341.

İpşirli, Mehmet, “Elçi”, *DİA*, C.11., İstanbul 1995, ss.3-15.

İzgi, Cevat, “Nûman Efendi, Eğinli” *DİA*, C.33., İstanbul 2007, ss.235-236.

Kann, Robert, *A History of the Habsburg Empire, 1526–1918*, University of California Press 1980.

Kaçar, Mustafa, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri Sahada Yenileşme Döneminin Başlangıcı”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları*, (Şubat 1995), ss.209-225.

Kálmán, Benda, “Hristiyan Birliği ve XV. Asırda Osmanlı İmparatorluğu- Macaristan Münasebetleri”, *Tarih Dergisi*, Issue 28-29 (1974), ss.83-112.

Karabulut, Fatih, “Avusturya Veraset Savaşları (1740-1748) Sırasında Osmanlı İmparatorluğu’nun İzlediği Politika”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.114, (Mart 2021), ss.145-160.

Karagöz, Hakan, *Habsburg Gözüyle Bir Osmanlı Elçisi Mustafa Hattı Efendi’nin Viyana Günleri (1748)*, 1.Baskı, Kitabevi, İstanbul 2014.

Kia, Mehrdad, *The Ottoman Empire: A Historical Encyclopedia*, Vol. I, ABC-CLIO Printed, California 2017.

Kiel, Machiel, “Rodos”, *DİA*, C.35, İstanbul 2008, ss.155-158.

Kodaman, Timuçin, Akçay, Ekrem Yaşar, “Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye’ye Bıraktığı Miras”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 22, (Aralık 2010), ss.75-92.

Kolçak, Özgür, “Vasvar Antlaşması”, *DİA*, C. 42, İstanbul 2012, ss.560-562.

Landweber, Julia, “Leaving France, “Turning Turk,” Becoming Ottoman The Transformation of Comte Claude-Alexandre de Bonneval into Humbaracı Ahmed Pasha” *Living in the Ottoman Realm Empire and Identity, 13th to 20th Centuries*, (Ed. Christine Isom-Verhaaren, Kent F. Schull), Indiana University Press, USA 2016.

Kurtaran, Uğur, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791) Osmanlı Diplomasi Tarihinden Bir Kesit*, Ukde Kitaplığı, İstanbul 2009.

Kurtaran, Uğur, *Bir Zamanlar Osmanlı Sultan I. Mahmud ve Dönemi (1730-1754)*, Atıf Yayınları, Ankara 2014.

Uğur Kurtaran, “Karlofça Antlaşması’nda Venedik, Lehistan ve Rusya’ya Verilen Ahidnâmelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi”, *TAD*, C.35, S.60, (2016), ss. 97-139.

Kurtaran, Uğur, “XVII. Yüzyılda Osmanlık Devleti ile Avusturya Arasındaki Ticaret Antlaşmaları ve Yaşanan Değişimler (1718-1791)”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 9, S. 2, (Aralık 2016), ss. 743-770.

Kurtaran, Uğur, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Antlaşmalarında Belgrad ile İlgili Hükümler”, *Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, (Nisan 2015), ss.1638-1651.

Kurtaran, Uğur, “I. Mahmud Dönemi’nde Avrupalı Devletler ile Yapılan Ticaret Antlaşmaları ile Verilen İmtiyazlara Dair Değerlendirmeler”, *OTAM*, (Bahar 2017), ss.219-256.

Kurtaran, Uğur, “Pasarofça Antlaşması’na Göre Yapılan Sınır Tahdit Çalışmaları ve Belirlenen Yeni Sınırlar”, *The Journal of International Social Research*, Vol. 11, Issue 55, (2018 Şubat), ss.285-300.

Kurtaran, Uğur, “Belgrad Antlaşması’ndan Sonra İstanbul’a Gelen Avusturya ve Rus Elçilerinin Ağırlandığı”, *Uluslararası Türkiye Vizyonu Kongresi*, (2019), ss. 307-311.

Kurtaran, Uğur, “Heinrich Christoph Freiherr von Penkler ’in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri”, *Cappodicia Journal of History and Social Sciences*, Vol. 10, (April 2018), ss.222-251.

Kurtaran, Uğur, Karaca, Zeynep, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Diplomatik Temasın Görünen Yüzü: Hediyeleşme”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Vol. 6, Issue 4, (Aralık 2020), ss.1187-1218.

Kurtaran, Uğur, “Marquis Louis Sauveur de Villeneuve’nin İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, C.41, S.71, (2022), ss. 276-323.

Lee, Stephen J., *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789*, (Çeviren Ertürk Demirel), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

Lewy, Jack S., "Analytic Problems in the Identification of Wars", *International Interactions*, Vol.14, Issue 2, (1988), ss.181-186.

Macartney, C.A., “The Habsburg Dominions”, (Editör. J. O. Lindsay), *The Old Regime (1713-63)*, Vol. VII, Cambridge At The University Press, London 1966.

Moffat, Mary Maxwell, *Maria Theresa*, E. P. Dutton and Company, New York 1911.

Ortaylı, İlber, *İnsan Geleceğini Nasıl Kurar?*, Yenal Bilgici (Röportaj), Kronik Kitap, İstanbul Şubat 2022.

Ortaylı, İlber, “İkinci Viyana Kuşatmasının İktisadi Sonuçları Üzerine”, *The Journal of Ottoman Studies II*, C.2, S.2, İstanbul (1981), ss.195-202.

Özcan, Abdülkadir, “Humbaracı Ahmed Paşa”, *DİA*, C.18, İstanbul 1988, ss.351-353.

Özcan, Abdülkadir, “Mahmud I”, *DİA*, C.27, Ankara 2003, ss. 348-352.

Özcan, Abdülkadir, “Karlofça”, *DİA*, C.24, İstanbul 2001, s.504-507.

Özcan, Abdülkadir, “Pasarofça Antlaşması” *DİA*, C. 34, ss.177-181.

Özcan, Abdülkadir, “Humbaracı Ahmed Paşa”, *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, (Ed. Yrd. Doç. Dr. Alim Kahraman), Üsküdar Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, I. Baskı, İstanbul (Ocak 2012), ss.217-218.

Papp, Sandor, “Zitvatorok Antlaşması”, *DİA*, C.44, İstanbul 2013, s.472-474.

Parker, Geoffrey, *Cambridge Savaş Tarihi*, (Çev. Füsun Tayanç-Tunç Tayanç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.

Perroy, Édouard, *Historia Francji: Od Początku Dziejów do Roku 1774*, Książka i Wiedza, 1969.

Reinalter, Helmut, *Lexikon zum Aufgeklärten Absolutismus in Europa*, Böhlau Verlag, Wien 2005.

Riotte, Torsten, “Britain and Hannover”, (Ed. Peter H. Wilson), *A Company to Eighteenth Century Europe*, Blackwell Publishing Ltd, First Published, Oxford 2008.

Roider, Karl, *Austrian Eastern Questions*, Princeton University Press, New Jersey 1982.

Savaş, Ali İbrahim, *Mustafa Hattî Efendi Viyana Sefaretnamesi*, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

Savaş, Ali İbrahim, *Ebû Sehl Nu'mân Efendi Tedbîrât-ı Pesendide (Beğenilmiş Tedbirler)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

Savaş, Ali İbrahim, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, 1.Basım, İstanbul 2007.

Savaş, Ali İbrahim, “Osmanlı Diplomatikasına Ait Nâme-i Hümayun Ahidnâme-i Hümayun ve Mektup Tahlilleri”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Vol. 7, Issue 7, (1996), ss.219-251.

Savaş, Ali İbrahim, “Osmanlı Elçisi Mustafa Hattî Efendi’nin Sefâreti ile İlgili Üç Belge”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 12, S. 1, (1997), ss.125-134.

Savaş, Ali İbrahim, “Tahrîr-i Ahmed Merâmî Efendi (Azak Muhaddidi Ahmed Merâmî Efendi’nin 1740/1741 Sınır Tespit Çalışmaları Hakkındaki Raporu)”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi*, C.XVI, S.20, (Ankara 1994-1995), ss.151-173.

Savaş, Ali İbrahim, “Osmanlı Devleti ile Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler”, *Türkler*, C.IX., *Yeni Türkiye Yayınları*, (2002), ss.555-566.

Savaş, Ali İbrahim, “Osmanlı Diplomasisinde El-Kâdimu Yüzâru Kaidesi”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.15, (1995-1997), ss.431-456.

Sertoğlu, Midhat, *Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, C.5, TTK Basımevi, Ankara 2011.

Sevinç, Tahir, *Emni Mehmed Paşa ve Canibi Ali Paşa'nın Sefaret Hazırlıkları ve Yolculukları (1739-1741)*, Gece Akademi, 1.Basım, Ankara 2019.

Serdar, Murat, “Medici Ailesi: Floransa’da Bir Ailenin Yükseliş Öyküsü”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Vol. 14, Issue 2, (2019), ss.655-668.

Scott, Hamish, *The Birth of a Great Power System 1740-1815*, Taylor & Francis Group, New York 2013.

Simms, Brendan, *Three Victories and a Defeat: The Rise and Fall of the First British Empire*, Penguin Books, United Kingdom 2007.

Stollberg-Rilinger, Barbara, *Kutsal Roma İmparatorluğu*, (Çev. Mete Tunçay), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2020.

Tuncer, Hüner, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, 3.Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul 2010.

Turan, Mustafa, “II. Viyana Muhasarası: Osmanlı Devleti’nde Siyasi, İdari ve Askeri Çözülme”, *OTAM Dergisi*, (1998), C. 9, S. 9, ss.389-429.

Szabo, Franz A.J., “Prince Kaunitz and the Balance of Power”, *JSTOR*, Taylor & Francis, Ltd., (July 1979), Vol. 1, No. 3., ss.399-408.

Solak, Mehmet, “Sava ve Una Nehir Bölgelerinde Osmanlı-Habsburg Hudûd Tahdîdi (1741)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Vol.6, Issue 4, (December 2020), ss.1270-1296.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV/1, TTK Basımevi, Ankara 1995.

Şem’ânî-zâde Fındıklı’lı Süleyman Efendi, *Tarihi Mürit-Tevârih I*, (Haz. Aktepe, M. Münir), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976.

Vacha, Brigitte, *Die Habsburger Eine europäische Familiengeschichte*, Styria Verlag, Austria Graz 1992.

Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi, *Subhî Tarihi Sâmi ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte İnceleme ve Karşılaştırmalı Metin*, (Haz. Aydın, Mesut), Kitabevi, İstanbul 2007.

Vandal, Albert, *Une Ambassade Française En Orient Sous Louis XV La Mission Du Marquis De Villeneuve 1728-1741*, Deuxième Édition (2.Baskı), Paris Librairie Plon E. Plon, Nourrit Et Cie, Imprimeurs– Éditeurs, 1887.

Yaycıoğlu, Ali, “Karlofça ânı: Osmanlı İmparatorluğu 18. yüzyıla nasıl başladı?”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, S.18, (Güz 2021), ss.8-56.

Yeşil, Fatih, “Bir Fransız Maceraperestinin Savaş ve Diplomasiye Dair Görüşleri: Humbaracı Ahmed Paşa'nın (Kont Alexander Bonneval) Lâyihaaları”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.15, (Güz 2011), ss.205-228.

Yılmaz, Mehmet, “Mehmed Paşa (Tiryaki, Hacı)”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C.2, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul (1999), ss.173.

Zöllner, Erich, *Geschichte Österreichs Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, 8.Auflage, Verlag Für Geschichte und Politik Wien R., München Oldenbourg 1990.

Wheatcroft, Andrew, *The Enemy at the Gate: Habsburgs, Ottomans, and the Battle for Europe*, Bodley Head Publisher, London 2008.

Whitehead, John, “Royal Riches and Parisian Trinkets: The Embassy of Said Mehmet Pasha to France in 1741–42 and Its Exchange of Gifts”, *The Court Historian*, 14-2, (2015), ss.161-175.

Wolf, Adam, *Die Geschichte der Pragmatische Sanktion bis 1740*, Verlag von Carl Gerold, Wien 1850.

Wurm, Heidrun, “Entstehung und Aufhebung des Osmanischen Generalkonsulats in Wien (1726-1732). Eine Relation Heinrich von Pencklers aus dem Jahr 1761”, *MÖStA*, Vol. 42, (1992), ss.162-197.

C. TEZLER

Altuğ, Uğur, *1740-1755 Tarihli Ecnebi Defterine Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.

Bozkurt, Nurgül, *Osmanlı Arşiv- Belgelerine Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri (1740-1788)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Isparta 2000.

Erdem, Gökhan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2008.

Karaca, Zeynep, *1699-1739 Osmanlı Avusturya Antlaşmalarına Göre Sınır Tespit Çalışmaları*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2019.

Karabulut, Fatih, *Avrupa Veraset Savaşları Sırasında Osmanlı Avrupa Devletleri İlişkileri (1699-1756) "Savaşların Gölgesindeki Diplomasi"*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Kırıkkale 2021.

Karagöz, Hakan, *1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Isparta, 2008.

Popodi, Alexandra Desiree, *Maria Theresia und Franz Stephan von Lothringen: Kaleidoskop einer vielschichtigen Beziehung im Spiegel verschiedener historischen Darstellungen*, Karl-Franzens-Universität Graz Faculty of Arts and Humanities Diplomarbeit, Graz 2018.

Raschbauer, Judith, *Kaunitz und Maria Antoinette- Das "Renversement des alliances" und seine Folgen*, Universität Wien Historisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät Diplomarbeit, Wien 2010.

Şişman, Aysin, *Osmanlı-Fransız İlişkileri 1740-1789 (Konsolos Arzlarına Göre)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora tezi, Afyonkarahisar 2011.

D. İNTERNET KAYNAKLARI

Anton Victor Felgel, "Penkler Heinrich Christoph Freiherr von", Allgemeine Deutsche Biographie (1887), <https://www.deutsche-biographie.de/pnd137184204.html>, (13.06.2022 / 10:32'de erişilmiştir.)

British Museum, <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG152925>, (19.06.2022 / 18:49'da erişilmiştir.)

Château et Jardins de Villandry, <https://artsandculture.google.com/asset/michel-ange-de-castellane/JwEJv1LPJ7ngTg>, (08.05.2022 / 15:51'de erişilmiştir.)

Cziráki, Zsuzsanna, "Actors And Political Decision-Making in the "Oriental Department" of the Aulic War Council (1606-1665)", <https://www.oeaw.ac.at/en/ihb/research-units/digital-historiography-and-editions/research/oriental-diplomacy>, (03.01.2023 / 21:58'de erişilmiştir.)

Dictionnaires et Encyclopédies sur "Academic", <https://fr-academic.com/dic.nsf/frwiki/2043966>, (11.08.2022 / 15:34'de erişilmiştir.)

Die Welt der Habsburger, <https://www.habsburger.net/en/chapter/maria-theresa-heiress>, (24.06.2022 / 08:58'de erişilmiştir.)

Google Arts & Culture, <https://artsandculture.google.com/entity/m080lsp2?hl=tr> (19.03.2022 / 18:30'da erişilmiştir.)

Germanisches National Museum, <https://www.gnm.de/objekte/auf-den-breslauer-frieden-1742/>, (20.06.2022 / 21:59'da erişilmiştir.)

Kunst Historisches Museum Wien, <https://www.khm.at/objektdb/detail/2467/>, (09.04.2022 / 21:51'de erişilmiştir.)

Kurtaran, Uğur, "Sultan Birinci Mahmud Dönemi Osmanlı-Rus Siyasi İlişkileri", Belleten, Cilt 79, S.285, <https://belleten.gov.tr/ozet/231/tur>, (17.02.2023 / 13:48'de erişilmiştir.)

Levy, Micheal, "Salic Law", Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Salic-Law>, (24.04.2022 / 20:53'te erişilmiştir.)

Lesaffer, Randall, "The Peace of Aachen (1748) and the Rise of Multilateral Treaties", Oxford Public International Law, <https://opil.ouplaw.com/page/Peace-Aachen/the-peace-of-aachen-1748-and-the-rise-of-multilateral-treaties>, (19.06.2022 / 20:51'de erişilmiştir.)

Library of Congress, <https://www.loc.gov/item/97511297/>, (09.04.2022 / 21:42'de erişilmiştir.)

Louvre collections, <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl020113052>, (07.05.2022 / 16:00'da erişilmiştir.)

Mutschlechner, Martin, “Franz Stephan: a Lotharingian in Vienna”, <https://www.habsburger.net/en/chapter/franz-stephan-lotharingian-vienna>, (08.08.2022 / 20:41'de erişilmiştir.)

National Portrait Gallery London, [https://npgimages.com/search/?searchQuery=@People%20Authority%20\(Sitters\):Charles%20VI%2C%20Holy%20Roman%20Emperor/](https://npgimages.com/search/?searchQuery=@People%20Authority%20(Sitters):Charles%20VI%2C%20Holy%20Roman%20Emperor/), (09.04.2022 / 21:32'de erişilmiştir.)

Savaş, Ali İbrahim, The University of Chicago, <https://ottomanhistorians.uchicago.edu/tr/historian/mustafa-hatti>, (27.06.2022 / 16:39'da erişilmiştir.)

Schlitter, “Ulfeldt, Graf Anton Corfiz”, Allgemeine Deutsche Biographie (1895), <https://www.deutsche-biographie.de/pnd13880639X.html> (21.10.2022/ 15:56'da erişilmiştir.)

Strohmeyer, Arno, <https://www.oeaw.ac.at/news/wie-habsburger-und-osmanen-miteinander-tanzen-lernten#:~:text=Zwischen%20Habsburgern%20und%20Osmanen%20gab,die%20Osmanen%20mit%20dem%20Perserreich.>, (27.12.2022 / 11:24'de erişilmiştir.)

Şentürk, M. Hüdai, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devrinde Rumeli'de Uyguladığı İskân Siyâseti ve Neticeleri”, Belleten, C.57, S.218, <https://belleten.gov.tr/tam-metin/2243/tur#:~:text=Osmanl%C4%B1lar%C4%B1n%20ba%C5%9Fvurduklar%C4%B1%20fetih%20siyaseti%20%5B26,tesis%20etmek%20%C5%9Feklinde%20kar%C5%9F%C4%B1m%C4%B1za%20%C3%A7%C4%B1kmaktad%C4%B1r.>, (17.02.2023 / 15:04'de erişilmiştir.)

Oxford Lexico Dictionary, “Pragmatic Sanction”,
https://www.lexico.com/en/definition/pragmatic_sanction , (08.04.2022 / 21:00’da erişilmiştir.)

Oxford Reference Sözlüğü,
[oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.2011080310033455](https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.2011080310033455), (09.08.2022 / 18:33’te erişilmiştir.)

Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB) Bildarchiv Austria,
<https://onb.wg.picturemaxx.com/?30945215615872351404&MEDIANUMBER=00377795>, (08.05.2022 / 15:43’te erişilmiştir.)

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Pragmatik”, “Yaptırım”, <https://sozluk.gov.tr/> , (08.04.2022 / 22:09’da erişilmiştir.)

Westfälische Wilhelms-Universität Münster Institut,
https://www.unimuenster.de/Staedtegeschichte/reformationinwestfalen/Reformation_in_Westfalen/territorienderreformation/hzgtmjuelich-kleve_berg.html , (03.06.2022 / 17:14’te erişilmiştir.)

<https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/lorraine-duchy>, (08.08.2022 / 20:32’de erişilmiştir.)

<https://www.habsburger.net/de/personen/habsburger-herrscher/franz-i-stephan-von-lothringen>, (09.08.2022 / 15:13’te erişilmiştir.)

<https://www.britannica.com/topic/Hohenstaufen-dynasty>, (15.10.2022 / 15:08’de erişilmiştir.)

<https://www.britannica.com/biography/Ludwig-Andreas-Khevenhuller> , (16.10.2022 / 11:38’de erişilmiştir.)

<https://en.chateauversailles.fr/discover/history/great-characters/cardinal-fleury>, (16.10.2022 / 13:26’da erişilmiştir.)

<https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Kurf%C3%BCrsten>, (28.02.2023/ 16:51’de erişilmiştir.)

KRONOLOJİ

- 1526** : Mohaç Meydan Muharebesi.
- 1606** : Zitvatorok Antlaşması'nın imzalanması.
- 1664** : Vasvar Barışı'nın imzalanması.
- 1699** : Karlofça Barışı'nın imzalanması.
- 1701-1714** : İspanya Veraset Savaşları.
- 1703** : Pactum Mutuae Successionis adlı veraset paktının imzalanması.
- 1711-1740** : Kutsal Roma İmparatoru Charles'ın VI yönetimi.
- 1713** : Pragmatik Yaptırımın ilan edilmesi.
- 1717** : Arşidüşes Maria Theresia'nın dünyaya gelişi.
- 1730-1754** : Bâb-ı Âlî Sultanı Mahmud'un I yönetimi.
- 1736-1739** : Osmanlı-Rus-Avusturya Savaşları.
- 1739** : Belgrad Antlaşması'nın imzalanması.
- 1740** : Kutsal Roma İmparatoru Charles'ın VI vefatı.
- 1740-1780** : Arşidüşes Maria Theresia'nın yönetimi.
- 1740-1748** : Avusturya Veraset Savaşları.
- 1740-1742** : I. Silezya Savaşı.
- 1741** : Kuzey İtalya'da veraset savaşlarının başlaması.
- 1742** : Berlin Antlaşması'nın imzalanması.
- 1742-1745** : Bavyera Elektörü Charles Albert'in Kutsal Roma İmparatorluğu yönetimi.
- 1744-1745** : II. Silezya Savaşı.
- 1744** : Avusturya Hollanda'sında veraset savaşlarının başlaması.
- 1745** : Dresden Antlaşması'nın imzalanması.
- 1745-1765** : Lorraine Dükü Francis Stephan'ın I Kutsal Roma İmparatorluğu yönetimi.

1747 : Belgrad Barışı'nın temdîd ve tecdîd edilmesi.

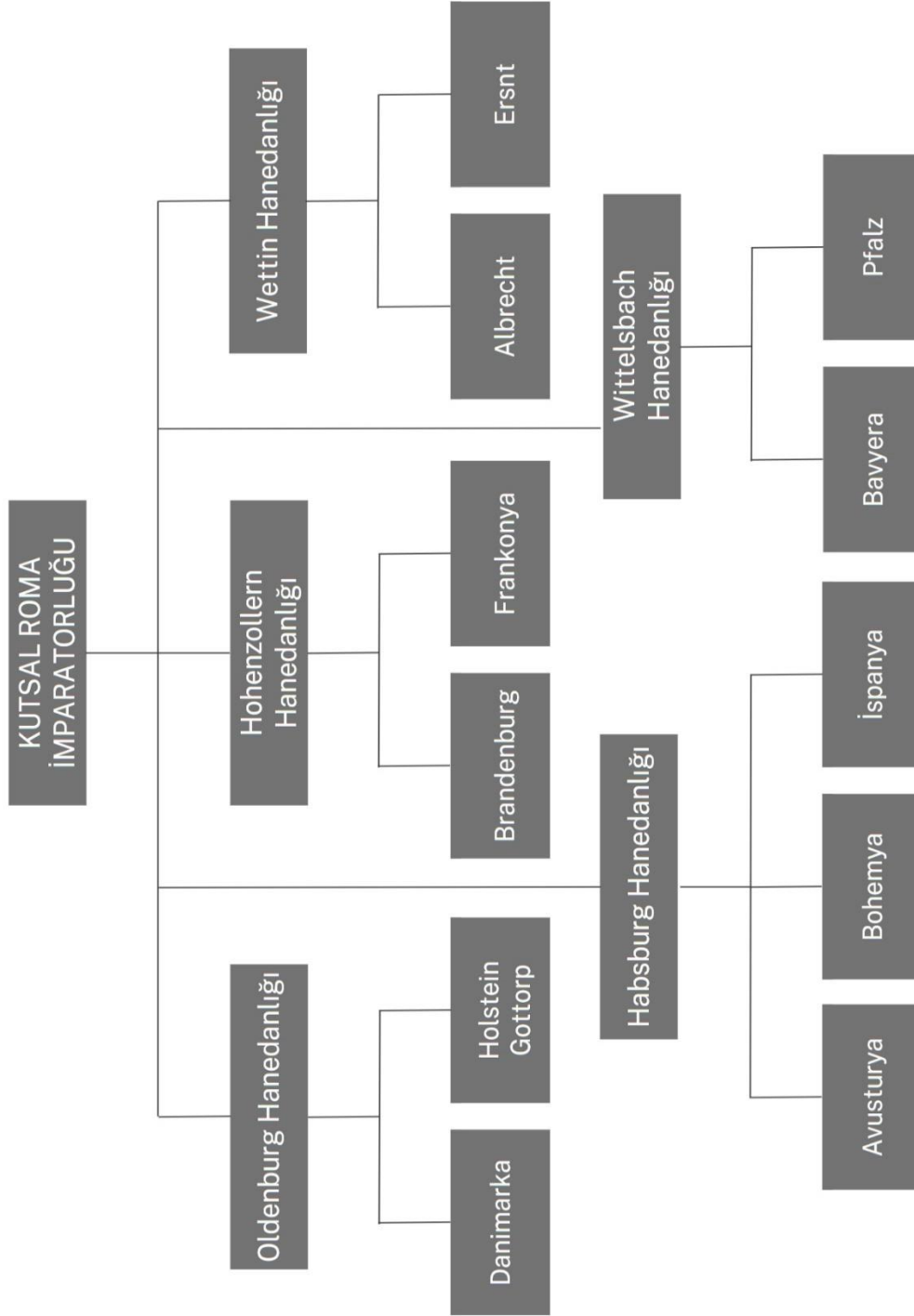
1748 : Aix-La Chapelle Antlaşması'nın imzalanması.

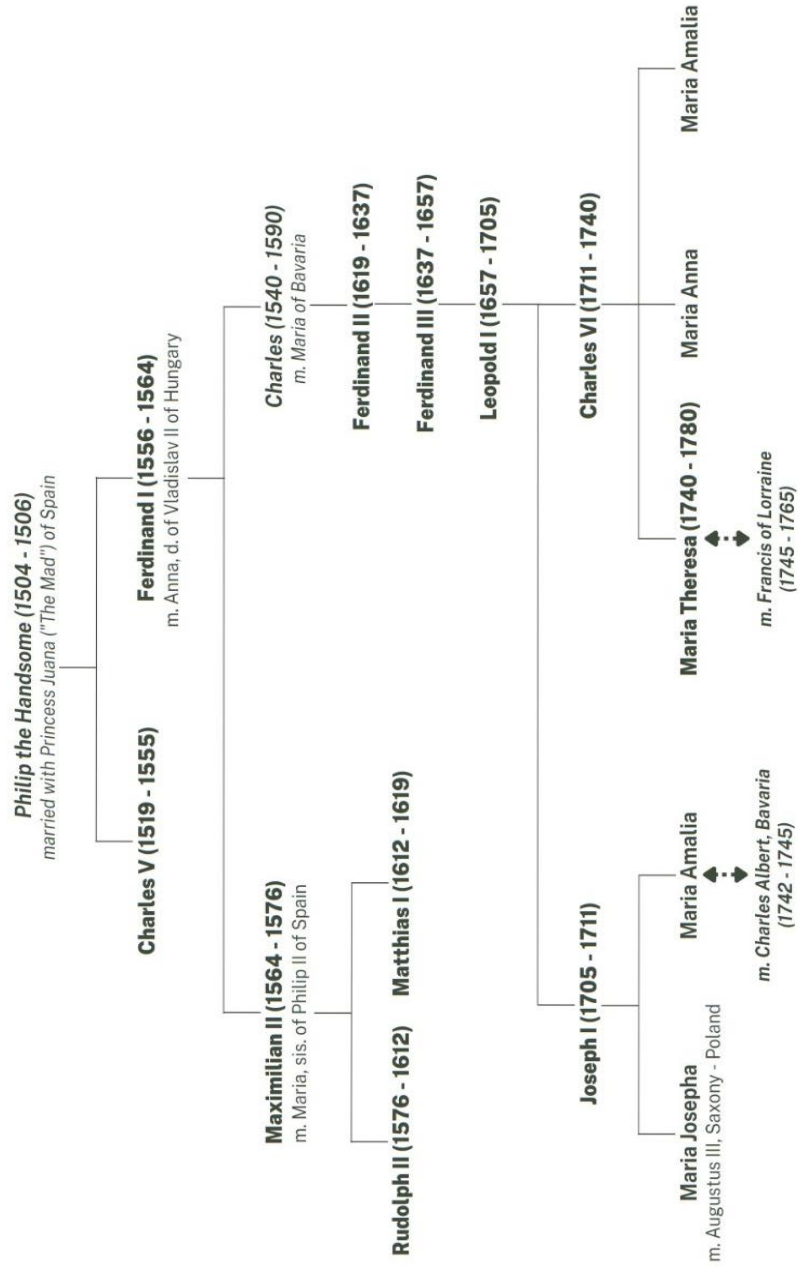
EKLER

Ek 1. Kutsal Roma İmparatorluğuna Bağlı Hanedanlıklar

Ek 2. Habsburg Hanedanlığı Soy Ağacı

Habsburg Family Tree

Ek 3. Kutsal Roma German Kayzeri VI. Charles (1685-1740)

Ek 4. Avusturya Arşidüşesi, Macaristan ve Bohemya İmparatoriçesi (1717-1780)

Ek 5. Kutsal Roma German İmparatoru Herzog I. Franz Stephan (1708-1765)

Ek 6. Nemçe Devleti Sefiri Kont Anton Korfiz Ulefeld (1699-1760)

Ek 7. Humbaracı Ahmed Paşa'nın Mezar Taşı (1675-1747)

El-Fâtiha

Hüve'l-bâkî

Hakk sübhânehû ve te'ala hazretleri

Bi'l-cümle mü'minîn ve mü'minâta

Merhûm Ser-Humbaraciyân

Ahmed Paşa'ya rahmet eyliye.

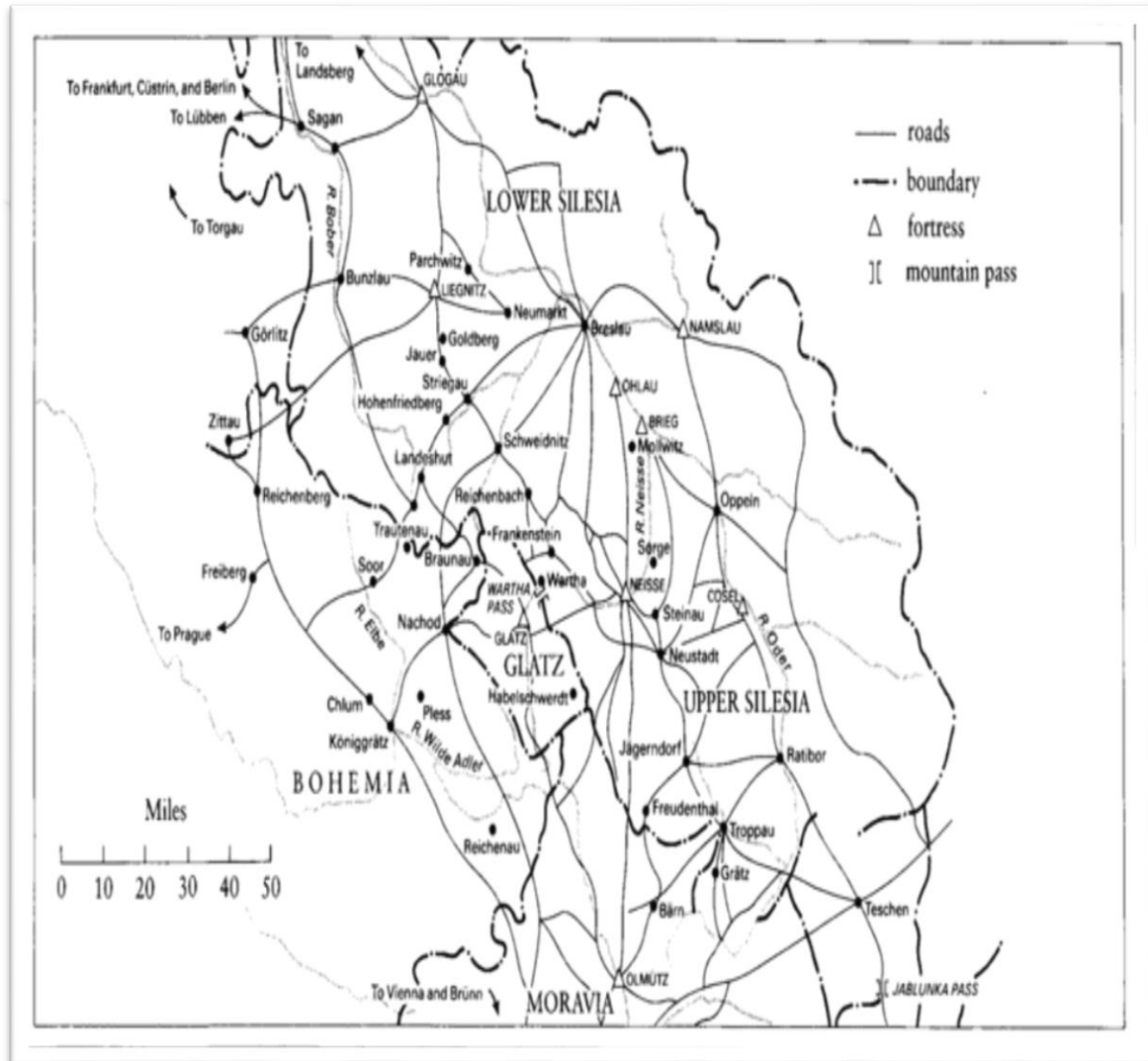
Fî 12 Rebîü'l-evvel sene 1160 (H.)

23/24 Mart 1747 (M.)

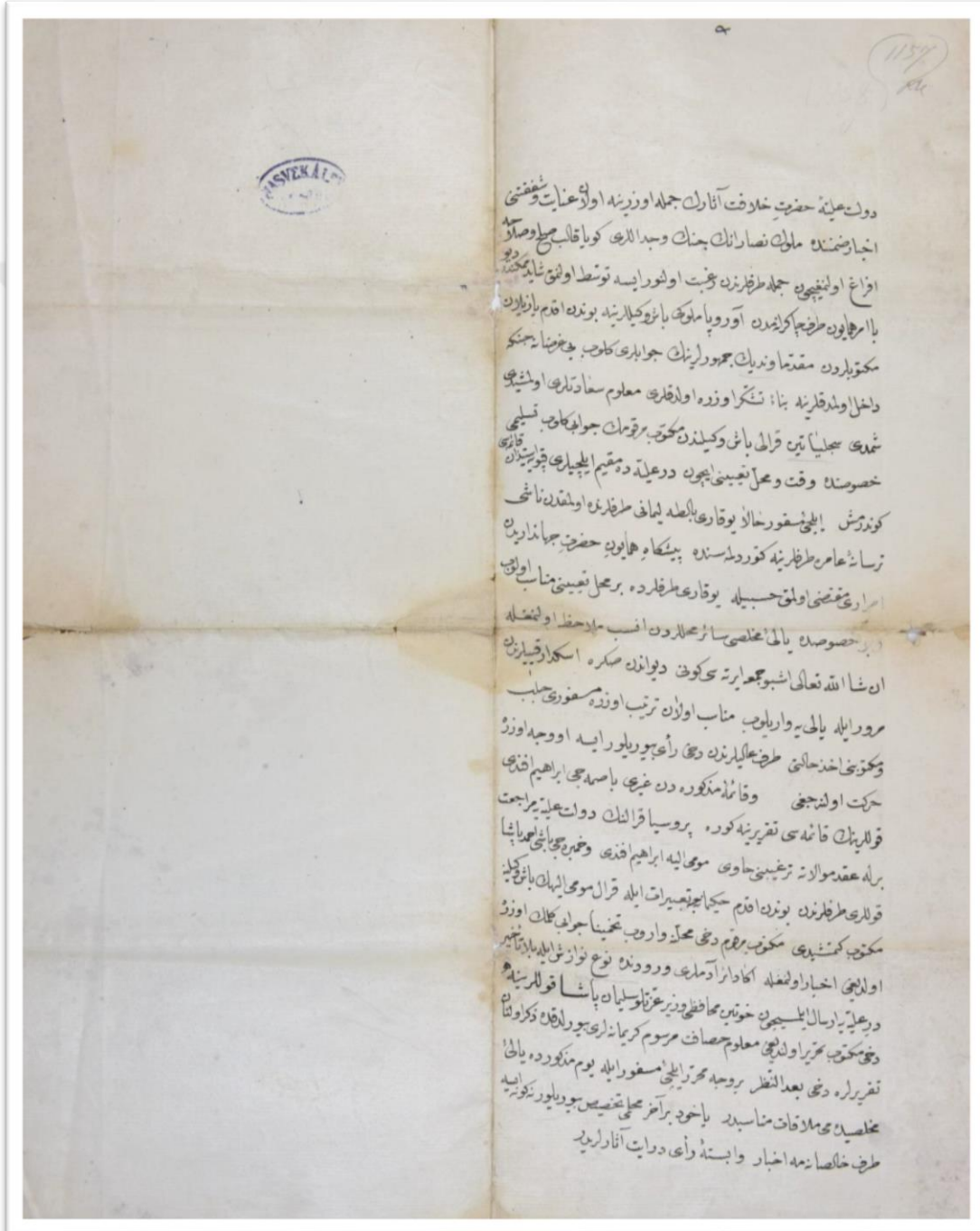
Ek 9. XVIII. Yüzyıl Habsburg Monarşisi

Ek 10. Avusturya Veraset Savaşları Sırasında Silezya Eyaleti

Ek 11. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avusturya Veraset Savaşları Sırasında Yapmış Olduğu Tavassut Girişimi

Ek 12. Bâb-ı Âli Devleti'nin Tavassutluk Girişimi, BOA, A. DVN. DVE. d. nr. 151/14. Transkripti

Devlet-i Aliyye-i hazret-i hilâfet-asârın cümle üzerine olan inâyet ve şefkatini ihbâr zımnında müluk-ı Nasara'nın cenk ve cidâlleri güya kalıb-ı sulh u salâha ifrâğ olunmak için cümle taraflarından rağbet olunur ise tavassut olunmak şayet mümkündür deyu bâ-emr-i hümayûn taraf-ı çâkeranemden Avrupa mülûkî başvekillerine bundan akdem yazılan mektûblardan mukaddemâ Venedik Cumhurlarının cevapları gelip bî-garazâne cenke dâhil olmadıklarına binâen teşekkür üzre oldukları malûm-ı saâdetleri olmuş idi. Şimdi Sicilyateyn (Napoli) Kralı başvekilinden mektûb-ı merkûmun cevabı gelip teslimi husûsunda vakt u mahal tayîni için Derâliyye'de mukîm elçileri kapıya istîzân kaimesi göndermiş. Elçi-i mesfûr hâlâ Yukarı Baltalimanı taraflarında olmakdan nâşi Tersâne-i Amire taraflarına götürülmesinde pişgâh-ı hümayûn-ı hazret-i cihândâriden ısrârı muktezî olmak hasebiyle yukarı taraflarda bir mahâl tayîni münâsib olup ve bu husûsda Yalı-i Muhlisi sâir mahâllerden enseb mülâhaza olunmağla inşâa'llahu-teâlâ işbu Cumartesi günü dîvândan sonra Üsküdar kıyılarından mürûr ile yalıya varılıp münâsib olan tertib üzre mesfûru celb ve mektûbunu ahz hâleti taraf-ı âlilerinden dahî re'y buyurulur ise o vecih üzre hareket olunacağı ve kaime-i mezkûreden gayrı Basmacı İbrahim Efendi kullarının kaimesi takrîrine göre Prusya Kralı'nın Devlet-i Aliyye'ye mürâcaat birle akd-i müvâlâta tergibi hâvî mûmâ-ileyh İbrahim Efendi ve Humbaracıbaşı Ahmed Paşa kulları taraflarından bundan akdem hâkimanece tâbirât ile kral-ı mûmâ-ileyhin başvekiline mektûb gitmiş idi. Mektûb-ı merkûm dahî mahâlline varıp tahminen cevabı gelmek üzre olduğu ihbâr olunmağla ona dâir adamları vürûdunda nev-i nevâziş ile bilâ-tehir Derâliyye'ye irsâl eylemesi için Hotin Muhafızı Vezir İzzetli Süleyman Paşa kullarına dahî mektûb tahrir olunduğu malûm-ı hasâfet-mersûm-ı kerimâneleri buyuruldukda zikr olunan takrirlere dahî bâde'n-nazar ber-vech-i muharrer elçi-i mesfûr ile yevm-i mezkûrda Yalı-i Muhlside mi mülâkat münâsibdir yâhud bir âhar mahâl mi tahsîs buyurulur ne gûne ise taraf-ı hâlisâneme ihbâr vâbeste-i re'y-i dirâyet-âsârlarıdır.

Ek 13. 10 Ocak 1746 Tarihli Penkler için Yazılan Talimatnâmenin İlk Sayfası

